457

HARRY MULISCH

ATENTATUL

Atentatul (1982) este cronica fictivă a unui act de violență, o întîmplare tragică și confuză din ultimele luni ale războiului pe o stradă mărginașă a orașului Haarlem – și poate mai curînd istoria tulburătoare a unei obsesii de o viață, pe care acest incident a creat-o în conștiința unui băiat de doisprezece ani, martor inocent, neputincios și consternat al scenelor care vor deveni fragmente de coșmar de-a lungul existenței sale adulte.

„Cu pasiunea lucidă a unui om de știință, olandezul Harry Mulisch îndepărtează rugina de pe oțelul anilor patruzeci" (John Updike, **The New Yorker**).

EDITURA UNIVERS

GLOBUS

Lei 13

13

HARRY MULISCH

atentatul

1988

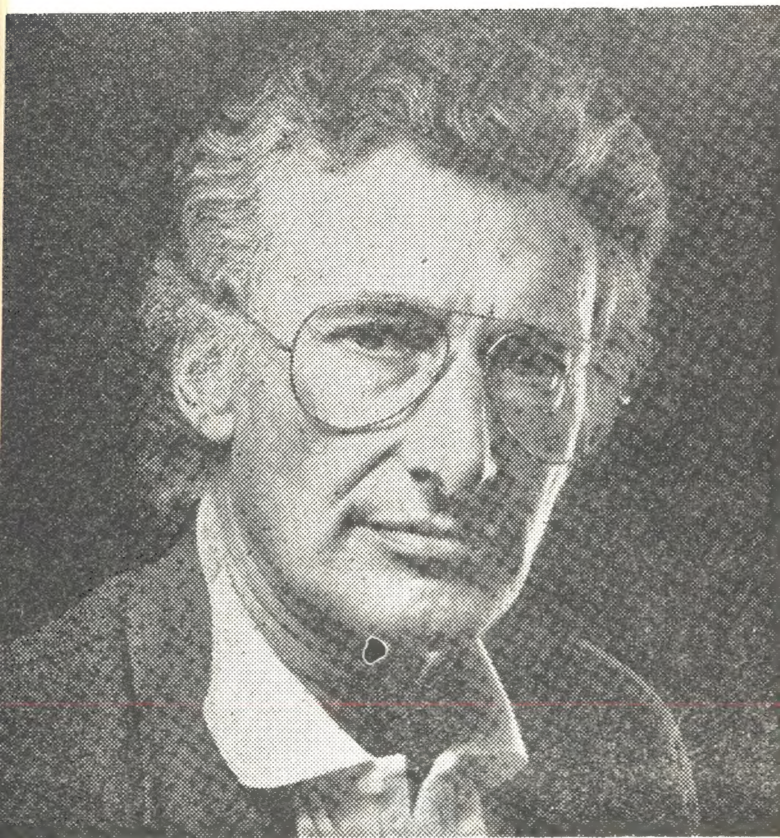
HARRY MULISCH

ATENTATUL

Colecția GLOBUS / Editura Univers

GLOBUS

Harry Mulisch

atentatul

În românește de
ION T. IANCU

EDITURA UNIVERS

**București
1988**

COPERTA COLECȚIEI : ION STATE
Grafica : Mircea Dumitrescu. Ilustrația : Ion Stendl

DE AANSLAG
Uitgeverij De Bezige Bij, Amsterdam, 1984

Peste tot se luminase de ziuă,
dar aici era noapte,
nu, chiar mai mult decît noapte.

C. PLINIUS CAECILIUS SECUNDUS
Epistulae, VI, 16

PROLOG

ÎN TRECUTUL FOARTE ÎNDEPĂRTAT, pe vremea celui de al doilea război mondial, un oarecare Anton Steenwijk trăia împreună cu părinții și cu fratele său la periferia orașului Haarlem. În acel loc, se aflau laolaltă patru case înghesuite, aliniate de-a lungul unui chei care mărginea apa pe o distanță de aproape o sută de metri. După ce făcea o curbă lină, cheiul se îndrepta, devenind o stradă obișnuită. Grădinile care le înconjurau, balconașele, bovindourile și acoperișurile povîrnite le dădeau aerul de vile modeste. Camerele de la etaj erau toate mansardate. Casele erau întrucîtva dărăpănate și aveau nevoie de zugrăveală, căci întreținerea lor fusese neglijată încă de prin anii treizeci. Fiecare purta o inscripție modestă cu un nume care amintea de zile mai puțin tulburi : *Refugiul*, *Sans-Souci*, *Căminul*, *Adăpostul*.

Anton locuia în a doua casă dinspre stînga, în cea acoperită cu stuf. Dacă n-ar fi fost deja botezată cînd părinții săi o închiriaseră cu puțin înainte de război, tatăl său ar fi preferat

s-o boteze : „Eleutheria“ * sau ceva asemănător, dar numele urma să fie neapărat scris cu litere grecești. Chiar și înainte de a se petrece catastrofa, lui Anton i-a trecut de multe ori prin minte că numele *Sans Souci* sugera nu un loc lipsit de griji, ci mai degrabă unul în care grijile își fac apariția după bunul lor plac : cam în același fel cum pot fi interpretate cuvintele „fără preț“ ca însemnînd mai curînd „ieftin“ decît inestimabil.

Refugiul era locuit de un funcționar pensionat cam bolnăvicios și de soția sa : familia Beumer. Uneori Anton îi vizita și era tratat cu o ceașcă de ceai și un pișcot, pe vremea cînd mai existau încă astfel de bunătăți — adică cu mult înainte de începutul acestei istorii, care este istoria unui incident. Uneori domnul Beumer îi citea un capitol din *Cei trei mușchetari*. Domnul Korteweg, care ocupa vila *Căminul*, aflată pe cealaltă latură a casei lor, fusese ofițer secund în marina comercială, acum însă șoma din cauza războiului.

După ce îi murise soția, fiica lui, Karin, o infirmieră, revenise în casa părintească. Uneori Anton îi vizita și pe ei, strecurîndu-se prin spărtura din gardul viu aflat în spatele casei. Karin se dovedise întotdeauna prietenoasă, dar tatăl ei nu-i acorda lui Anton nici o atenție. Cei din casele de pe malul apei nu prea aveau relații de vecinătate, dar cei mai statornici în izolarea lor erau cei din familia Aarts : un cuplu care ocupa *Adăpostul* încă de la începu-

* Libertate (gr.).

tul războiului. Umbla vorba că el era angajat la o societate de asigurări, deși nimeni nu putea garanta acest lucru.

Cele patru case fuseseră destinate, după toate aparențele, să formeze începutul unui cartier nou, dar lucrările nu avansaseră. Imobilele erau înconjurate de locuri virane năpădite de ierburi sălbatice și tufe ; se găseau acolo chiar și niște copaci înalți. Pe aceste terenuri necultivate își petrecea Anton cea mai mare parte a timpului liber, jucîndu-se cu alți copii veniți de prin împrejurimi mai îndepărtate. Cîteodată, tîrziu în amurg, cînd mama uita să-l cheme în casă, simțea cum îl cuprind speranțe născute din liniștea parfumată — speranțe nelămurite. Ceva care avea legătură cu un timp care urma să vină, cînd va fi mare — întîmplări care urmau să aibă loc atunci. Pămîntul neclintit, frunzele. Două vrăbii care se pornesc pe neașteptate să ciripească, scurmînd pe undeva, în jurul lui. Viața urma să semene cu acele seri, misterioase și fără de sfîrșit.

Pietrele care podeau strada din fața casei se împleteau în zigzag. Strada nu avea trotuar. Se contopea cu un taluz înverzit, care cobora în pantă molcomă pînă la poteca edecului, un loc plăcut pentru a sta lungit pe spate. Pe celălalt mal al marelui canal — care se ghicea a fi fost cîndva un fluviu doar după meandrele-i molcome — se înălțau cîteva căsuțe ale agricultorilor și ferme mici ; înspre dreapta, acolo unde malul cotea, se afla o moară de vînt, care nu se învîrtise niciodată. Dincolo de

ferme se întindeau pășuni cît vedeai cu ochii. Iar mai departe se afla orașul Amsterdam. Tatăl său îi povestise că înainte de război puteau fi văzute, la căderea nopții, luminile orașului reflectate de stratul de nori. Anton fusese la oraș de cîteva ori, la grădina zoologică și la Rijksmuseum, de asemeni în vizită la unchiul său, unde rămăsese o noapte.

Cînd stătea lungit pe taluzul înzervit, cu ochii pironiți în depărtare, uneori era nevoit să-și retragă picioarele. Un bărbat ieșit de-a dreptul dintr-un alt secol se apropia pe poteca bătătorită a edecarilor. Rupt din șale la capătul unei prăjini de cîtiva metri, care avea celălalt capăt fixat la prova unui șlep, se deplasa cu pași apăsați, împingînd ambarcațiunea pe apă. De obicei, o femeie cu șorț, cu părul prins în coc, se afla la cîrmă, iar un copil se juca pe punte. Alteori prăjina era folosită astfel : bărbatul rămînea pe punte și se deplasa înainte pe o parte a șlepului, tîrînd prăjina în urma lui, prin apă. Ajuns la prova, împlînta pieziș prăjina în fundul canalului, o înșfăca zdravăn și o pornea înapoi, astfel încît ambarcațiunea era împinsă înainte sub picioarele lui. Era un spectacol care-i făcea în mod deosebit plăcere lui Anton : un bărbat mergînd înapoi pentru a împinge o ambarcațiune înainte, răstimp în care el însuși rămînea în același loc. Era ceva foarte bizar în acea activitate, dar era secretul lui, pe care nu l-a împărtășit nimănui. Abia mai tîrziu, cînd le-a descris scena copiilor, a realizat într-adevăr ce vremuri primitive apucase.

Astfel de lucruri nu se mai pot vedea decît în filmele despre Africa și Asia.

De cîteva ori pe zi, șlepuri, giganți împovărați pînă la refuz, cu pînze sumbre, de culoare brună, apăreau tăcute de după primul cot al canalului, și — împinse solemn înainte de suflarea nevăzută — dispăreau după următorul. Ceea ce nu se întîmpla cu bărcile motorizate. Cu prova ridicată, despicau apa trasînd un *V* care se lărgea tot mai mult pînă atingea ambele maluri. Acolo unda se pornea pe neașteptate să urce și să coboare, chiar dacă ambarcațiunea se afla deja departe. Apoi unda se repercuta formînd un *V* inversat, un lambda, care se închidea din ce în ce mai mult și interferîndu-se cu *V*-ul originar ajungea deformat la malul opus, repercutîndu-se încă și încă o dată pînă cînd suprafața apei se transforma într-o rețea complicată de brazde, care se metamorfozau minute în șir, pentru ca pînă la urmă să dispară.

Anton încerca de fiecare dată să-și imagineze cum se petrecea exact fenomenul, dar de fiecare dată metamorfoza desenului devenea atît de complexă, încît nu o mai putea urmări cu privirile.

PRIMUL EPISOD

1945

1

ERA PE LA ORELE ȘAPTE ȘI JUMĂTATE. Timp de cîteva ore godinul sfîrîise domol, grație cîtorva surcele, apoi amuțise. Anton se afla așezat la masa din încăperea din spate, împreună cu părinții și cu Peter. Un cilindru de zinc de mărimea unui ghiveci de flori se afla pe o farfurie. O țeavă subțire se ridica în partea superioară, bifurcîndu-se ca un *i* grec, iar din orificiile de la capetele celor două brațe țîșneau două flăcări de un alb orbitor, care se apropiau spre capăt. Acest dispozitiv răspîndea în încăpere o lumină moartă, conturînd, pe fundalul umbrelor profunde, lenjeria pusă la uscat, reparată pînă la refuz. Lumina mai scotea la iveală grămăjoarele de cămăși necălcate, vase de bucătărie, un recipient pentru păstrat mîncarea caldă și două feluri de cărți aduse din biroul tatălui : pe bufet, un șir de cărți pentru a fi citite ; pe jos, o grămadă de romane pentru a fi puse pe foc, în soba de rezervă destinată gătitului — atunci cînd se

găsea ceva de gătit. Ziare nu mai apăreau de luni de zile. În afară de somn, viața zilnică se desfășura în această cameră, care fusese pe vremuri sufrageria. Ușile glisante erau ținute închise. Dincolo de ele, pe partea dinspre stradă, salonul nu mai fusese folosit de la începutul iernii. Chiar și în timpul zilei, perdelele de acolo rămîneau trase, împotriva frigului, astfel încît, privită dinspre chei, casa părea pustie.

Era în luna lui ianuarie 1945. Europa fusese eliberată aproape în întregime, se bucura, se ospăta, bea, făcea dragoste și începuse să uite războiul. Dar, cu fiecare zi, orașul Haarlem semăna tot mai mult cu una din acele bucăți de zgură cenușie care se scotea din sobă, pe vremea cînd mai exista cărbune pentru foc.

Pe masă, în fața mamei sale, se afla un pulover albastru închis la culoare. Jumătate din el dispăruse deja. Mama avea în mîna stîngă ghemul de lînă, care creștea statornic, iar cu mîna dreaptă defila rapid împletitura puloverului. Anton urmărea firul deșirîndu-se într-un rapid du-te-vino, care făcea să dispară de pe această lume puloverul — mai curînd forma sa, cu mînecile întinse, aplatizate, aidoma unei ființe care încearcă să stăvilească ceva — și să fie transformat într-o minge. Mama îi adresă un zîmbet fugar, iar el își coborî ochii pe carte. Cozile blonde ale mamei erau înfășurate în jurul urechilor, ca două cochilii de amoniți. Din cînd în cînd se oprea să soarbă o înghițitură din ceaiul rece, făcut din înlo-

cuitori în zăpadă topită ; zăpadă din grădină. E adevărat că apa nu era oprită, dar acum conductele erau înghețate tun. Avea o carie la un dinte, și cum nu se putea trata acum, pentru a-și alina durerea, pusese înăuntru un bob de cuișoară, pe care-l găsise rătăcit prin bucătărie ; așa învățase de la bunica ei. Se ținea dreaptă, dar, de cealaltă parte a mesei, soțul ei ședea cocîrjat deasupra unei cărți. Părul negru, în plin proces de încărunțire, îi înconjura craniul pleșuv ca o potcoavă. Din cînd în cînd își sufla în mîinile mari și neîndemînatice, deși nu era țăran, ci grefier la tribunalul regional.

Anton purta hainele care nu-l mai încăpeau pe fratele lui, iar Peter era îmbrăcat într-un costum negru al tatălui, mult prea mare pentru el. Peter avea șaptesprezece ani, și cum începuse să crească rapid, tocmai cînd se găseau din ce în ce mai puține de-ale gurii, trupul său părea a fi alcătuit din scînduri. În acea clipă se ocupa de lecții. De cîteva luni nu mai pusese piciorul pe stradă, fiind destul de înaintat în vîrstă pentru a fi prins într-o razie a poliției și trimis într-un lagăr de muncă, în Germania. Rămînînd repetent doi ani la rînd, era încă în clasa a patra. Acum primea lecțiile de la tatăl său, ca și exercițiile pe care trebuia să le rezolve, pentru a nu rămîne și mai mult în urmă. Frații nu semănau deloc unul cu celălalt ; dealtfel nici părinții. Există soți care seamănă extraordinar de mult între ei (poate pentru faptul că soția seamănă cu mama soțului, iar soțul,

cu tatăl soției ; sau pesemne că legătura este mult mai complexă, ceea ce este și mai probabil). Totuși familia Steenwijk era formată din două părți distincte. Dintre fii, Peter era blond și avea ochi albaștri ca mama ; Anton avea părul negru și ochii căprui ai tatălui, cu care semăna pînă la nuanța mai închisă a pielii din jurul ochilor. Nici Anton nu se ducea la școală la acea vreme. Era în clasa întîi de liceu, dar, din cauza lipsei de cărbune, vacanța de Crăciun fusese prelungită pînă la sfîrșitul înghețurilor.

Îi era foame, dar știa că nu va căpăta pînă dimineață bucata de pîine lipicioasă acoperită cu melasă. În acea după-amiază făcuse coadă timp de o oră la cantina publică, instalată la grădinița de copii. Se înserase deja, cînd apăruse pe stradă cărutul cu marmitele păzite de un polițist, cu arma pe umăr. După ce cartela i-a fost perforată, Anton primi, în oala adusă de acasă, patru polonice de supă chioară. În drum către casă, traversînd terenurile virane, Anton luă o înghițitură din amestecul cald și acru. Din fericire, curînd se va duce la culcare. În visele sale era întotdeauna pace.

Nimeni nu scotea un cuvînt. Și afară tăcerea era deplină. Războiul durase o veșnicie și va dura o veșnicie. Nici radio, nici telefon, nimic. Flăcările șuierau ; din cînd în cînd bufneau domol, poticnindu-se. Cu un fular în jurul gîtului, cu picioarele băgate într-un fel de manșon, confecționat de mama sa dintr-un vechi sac pentru cumpărături, citea un articol

în revista *Natură și Tehnică*. De ziua lui de naștere primise în dar colecția anului 1938 a revistei, legată într-un volum cumpărat de ocazie : *O scrisoare pentru Posteritate*. Pe fotografie, un grup de americani ghiftuiți, în cămăși, cu privirile înălțate către o capsulă uriașă, strălucitoare, în formă de torpilă, suspendată deasupra capetelor lor. Capsula urma să fie depusă într-o groapă de cincisprezece metri adîncime. După cinci mii de ani, urma să fie dezgropată de urmașii noștri, care aveau să afle atunci cum arăta civilizația umană, pe vremea Expoziției Universale de la New York. În interiorul capsulei confecționată din „cupalloy“, un aliaj extraordinar de durabil, se afla un cilindru din sticlă rezistentă la foc, umplut cu sute de obiecte : un microfilm conținînd un rezumat al nivelului atins de știință, tehnologie și arte, în zece milioane de cuvinte, și mii de ilustrații, ziare, cataloage, romane celebre — bineînțeles Biblia și rugăciunea *Tatăl nostru* în trei limbi — mesaje din partea unor bărbați eminenți, imagini filmate în timpul groaznicului bombardament al Cantonului, comis de japonezi în anul 1937 ; semințe, o priză de curent, o riglă de calcul, și tot felul de alte obiecte ; chiar și o pălărie de damă, la modă în toamna anului 1938. Toate bibliotecile și muzeele importante de pe mapamond primiseră un document indicînd locul în care „capsula timpurilor“ urma să fie îngropată în beton, astfel încît aceasta să poate fi recuperată în secolul șaptezeci. Dar de ce, se întrebă Anton,

trebuiau să aștepte pînă exact în anul 6938 ? Oare conținutul capsulei n-ar fi fost interesant cu mult mai înainte ?

— Tată, cît de mult înseamnă : „acum cinci mii de ani" ?

— Exact cinci mii de ani, răspunse Steenwijk, fără a-și ridica ochii de pe carte.

— Da, știu asta. Dar exista deja... vreau să spun...

— Spune ce vrei să spui !

— Adică... oamenii de atunci erau... ca cei de azi...

— Erau civilizați ? interveni mama sa.

— Da.

— De ce nu lași băiatul să se exprime singur ? întrebă Steenwijk, privind-o peste rama ochelarilor. Apoi, întorcîndu-se către Anton :

— Civilizația era însă încă în fașă, în Egipt și în Mesopotamia. De ce te interesează chestia asta ?

— Pentru că aici se spune că peste...

— Am terminat ! strigă Peter, ridicîndu-și nasul din dicționare și gramatică. Împinse caietul de exerciții pînă în fața tatălui și, ridicîndu-se, veni alături de Anton.

— Ce citești ?

— Nimic, spuse Anton, aplecîndu-se peste volum, ferindu-l de ochii fratelui său, cu pieptul și cu brațele încrucișate.

— Ce-i asta, Tonny ! spuse mama, trăgînd de el, pentru a-l readuce în poziția inițială.

— Da' el nu mă lasă niciodată să mă uit la lucrurile lui !

— Asta-i minciună gogonată, Anton Mussert ! zise Peter. La care Anton se apucă de nas și începu să cînte cu voce fonfăită :

Că m-am născut cu ghinion
Și ghinionist am să mor.

— Gura ! strigă Steenwijk, lovind masa cu latul palmei.

Faptul că numele lui era tocmai Anton, ca și acela al liderului Partidului Nazist Olandez, era prilej de a fi mereu tachinat. În timpul războiului, fasciștii își botezau adeseori fiii Anton sau Adolf, uneori chiar și Anton-Adolf — și expediau cu mîndrie anunțuri de nașteri, împodobite cu rune germane sau cu insigna Partidului Nazist Olandez, reprezentînd o capcană pentru lupi. După ani, ori de cîte ori întîlnea persoane purtînd ca prenume diminutivele „Ton" sau „Dolfi", se apuca să le aproximeze vîrstele, pentru a afla dacă se născuseră în timpul războiului. Dacă se întîmpla să fie așa, avea o dovadă certă că părinții lor fuseseră colaboraționiști — și încă din cei mai înverșunați. La zece sau cincisprezece ani după război, numele de Anton fusese din nou acceptat, ceea ce dovedea lipsa de însemnătate reală a lui Anton Mussert. Prenumele Adolf era încă pus în index. Al Doilea Război Mondial nu va fi dat cu adevărat uitării, decît în ziua cînd copiii vor putea fi din nou botezați Adolf. Dar pentru aceasta, ar fi necesar un al treilea război mondial, ceea ce înseamnă că numele Adolf și-a găsit sfîrșitul pentru totdeauna. Cît despre

cupletul cîntat de Anton pentru a se apăra, și acesta a devenit de neînțeles în zilele noastre. Era un refren cîntat pe nas de un comic de la radio, pe nume Peter Pech, pe vremea cînd aparatele de radio nu fuseseră încă interzise. Dar în zilele acelea, multe lucruri deveniseră absurde, mai cu seamă pentru Anton.

— Peter, ia loc lîngă mine, spuse Steenwijk, luînd caietul și începînd să citească :

„Precum fluviile umflate de ploi și de zăpezile topite prăvălindu-se din înaltul munților se unesc în vale, înmulțindu-se cu apele pîraielor abundente, regăsindu-și matca secătuită — iar în depărtare, pe munte, păstorul le aude tunetul înfundat — tot așa se înălțau strigătele și zgomotele de luptă ale războinicilor în încleștarea nemiloasă."

— E într-adevăr minunat ! exclamă Steenwijk, lăsîndu-se pe spate și scoțîndu-și ochelarii.

— Mie-mi spui ? făcu Peter. Mai ales după ce te-ai chinuit o oră și jumătate cu o frază nenorocită ca asta.

— Merita să pierzi și o zi întreagă. Fii atent cum evocă poetul natura, indirect, prin comparație, sugerînd doar. Ai băgat de seamă ? Ceea ce rămîne în minte, nu este încleștarea războinicilor, ci spectacolul naturii, și natura continuă să existe. Bătălia a dispărut, fluviile însă sînt tot acolo, le mai poți auzi și acum ; apoi, tu însuți poți fi păstorul. Se poate spune că poetul a vrut să demonstreze că întreaga existență nu este decît o metaforă a unei alte realități, și că ceea ce-i important este să înțelegi această realitate.

— Atunci această altă realitate trebuie să fie războiul, spuse Peter. Steenwijk simulă că n-ar fi auzit cuvintele.

— Foarte bună traducerea, băiatul meu. În afară doar de o singură greșeală. Nu fluviile se întîlnesc, ci este vorba de „două fluvii".

— Unde spune asta ?

— Aici : *symballeton,* care este un *dualis,* adică unirea a două lucruri — două. Numai astfel cele două armate au sens. Aceasta este o formă care se găsește numai la Homer. Să te gîndești întotdeauna la cuvîntul „simbol", care vine de la *symballo,* „a reuni", „a se întîlni". Știi ce însemna cuvîntul *symbolon ?*

— Nu, replică Peter pe un ton care subînțelegea un total dezinteres.

— Ce însemna, tată ? întrebă Anton.

— Era o piatră, pe care o tăiau în două. Să spunem că sînt oaspe într-un alt oraș, și o întreb pe gazdă dacă va avea bunătatea de a te primi și pe tine ca oaspe, cîndva. Cum poate el să fie sigur că ești într-adevăr fiul meu ? Atunci facem un *symbolon.* El ține o jumătate, iar cealaltă jumătate, odată ajuns acasă, ți-o încredințez. Așa că, atunci cînd te vei vedea acolo, cele două jumătăți se vor potrivi perfect.

— Extraordinar ! exclamă Anton. Într-o zi am să încerc și eu să fac una.

Răsucindu-se, Peter se căină :

— Dar pentru Dumnezeu, de ce să învăț toate astea ?

— Nu pentru Dumnezeu, spuse Steenwijk, privindu-l peste ochelari. Ci pentru ideea de

humanitas. Ai să vezi tu ce satisfacţii îţi vor aduce aceste cunoştinţe, mai tîrziu în viaţă.

Peter îşi închise cărţile zgomotos, le stivui şi spuse cu o voce ciudată :

— Să nu te umfle rîsul cînd vezi ce face omul ?

— Peter, ce-nseamnă vorbele astea ? întrebă mama. Cu vîrful limbii împinse la loc bobul de cuişoară.

— Nimic.

— Mi-e teamă că-ntr-adevăr aşa e, spuse Steenwijk. *Sunt pueri, pueri, pueri puerilia tractant* *.

Puloverul dispăruse şi doamna Steenwijk aranjă ghemul în coşul ei de lucru.

— Hai să jucăm o partidă, înainte de culcare.

— Să ne culcăm ? spuse Peter.

— Trebuie să economisim carbidul. Nu ne-a mai rămas decît pentru cîteva zile.

Doamna Steenwijk scoase cutia cu piesele dintr-un sertar al comodei, împinse lampa la o parte, şi desfăcu tabla de joc.

— Eu vreau să joc cu piesele verzi, spuse Anton.

Peter îl privi, îndreptîndu-şi arătătorul către tîmplă.

— Chiar crezi că n-ai să pierzi, cu piesele verzi ?

— Bineînţeles.

— Asta rămîne de văzut.

Steenwijk puse cartea deschisă deoparte. O clipă mai tîrziu, singurele zgomote care se mai

---

* Copiii tot copii rămîn (lat.).

auzeau în încăpere erau cele produse de zaruri şi de piesele mutate pe tabla de joc. Era aproape ora opt, ora stingerii. Afară era o tăcere cum nu se află probabil decît pe lună.

2

ÎN TĂCEREA CARE pe vremea aceea era însăşi Olanda, răsunară pe neaşteptate şase focuri de armă. Mai întîi unul, topindu-se în ecoul străzii, apoi alte două în succesiune rapidă, şi la cîteva secunde, al patrulea şi al cincilea. După o clipă se auzi un fel de strigăt, urmat de a şasea împuşcătură. Anton, gata de a arunca zarul, încremeneşte şi se uită la mama lui ; mama lui se uită la tatăl lui, iar acesta la uşile glisante ; dar Peter scoate capacul lămpii cu acetilenă şi-l pune peste flacără.

Imediat se făcu întuneric beznă. Peter se ridică, înaintă poticnindu-se, deschise uşile glisante, şi privi pe furiş prin spaţiul dintre perdelele bovindoului. Imediat aerul îngheţat din salon năvăli în încăpere.

— Un om a fost împuşcat ! spuse el. E la pămînt ! Se repezi în coridor.

— Peter ! strigă mama.

Anton o auzi pornind după Peter. Sări şi el de pe scaun şi alergă la nişa bovindoului. Evită fără greş toate mobilele, pe care nu le mai văzuse de luni de zile : fotoliile, masa rotundă şi scundă, decorată cu un şerveţel de dantelă, sub placa de sticlă, bufetul cu platoul de ceramică şi cu portretele bunicilor. Perdelele, per-

vazul, toate erau înghețate tun. Nimeni nu mai respirase în această încăpere de atîta vreme, astfel că pe geamuri nici măcar nu se formaseră flori de gheață. Era o noapte fără lună. Dar zăpada înghețată adunase lumina stelelor. La început crezuse că Peter bătuse cîmpii, dar acum văzu și el, prin fereastra din partea stîngă a bovindoului.

În mijlocul străzii pustii, în fața casei domnului Kortewek, se afla o bicicletă răsturnată, cu roata din față în aer, învîrtindu-se încă — un efect dramatic mult folosit, peste ani, în prim-planurile filmelor despre Rezistență. Peter alerga șchiopătînd pe aleea grădinii și ieși în stradă. De săptămîni de zile, avea la un deget de la piciorul stîng un abces care nu se mai vindeca, și mama îi decupase o ferestruică în pantof. Peter îngenunche lîngă un om care zăcea nemișcat în rigolă, nu departe de bicicletă. Brațul drept al insului se sprijinea de marginea trotuarului, ca și cum și-ar fi ales o poziție mai confortabilă. Anton zări licărul cizmelor negre și potcoavele de pe tocurile lor.

În picioare, din prag, mama sa îi cerea în șoaptă lui Peter să intre numaidecît în casă, dar șoaptele ei se auzeau nefiresc de tare. Peter se ridică, privi la dreapta și la stînga, în lungul cheiului, apoi, din nou, la omul de pe pămînt și reveni șchiopătînd în casă.

„Este Ploeg !“ îl auzi Anton spunînd o clipă mai tîrziu, în coridor, cu o notă de triumf în voce. „Mort de-a binelea, dacă vrei să știi.“

Anton avea doisprezece ani, dar și el era la curent : Fake Ploeg, inspector de poliție, cel

mai mare asasin și trădător din Haarlem și din împrejurimi. Trecea prin fața casei lor cu regularitate, în drum către poliție sau către locuința sa din Heemstede. Era un ins corpolent, lat în umeri, cu o față butucănoasă ; de obicei umbla îmbrăcat într-o jachetă sport de culoare maro, cămașă cu cravată și pălărie ; dar purta pantaloni de călărie de culoare neagră și cizme înalte, și degaja violență, ură și teamă. Fiul său, pe care-l chema tot Fake, era colegul de clasă al lui Anton. Anton rămăsese cu privirile ațintite la cizme. Le cunoștea prea bine deoarece Fake fusese adus la școală de cîteva ori de tatăl său, pe portbagajul aceleiași biciclete. De fiecare dată cînd ajungeau la intrarea în școală, se așternea o tăcere mormîntală. Tatăl privea în jur cu o privire batjocoritoare, dar după ce pleca, odrasla sa intra cu ochii plecați, trebuind să suporte consecințele.

„Tonny !“ strigă mama lui. „Pleacă imediat de la fereastră !“

În a doua zi de școală, cînd nimeni nu știa încă cine este, Fake apăruse în uniforma de culoare bleu deschis a organizației tineretului nazist, iar pe cap, avea chipiul negru cu portocaliu. Era în septembrie, la puțin timp după Marțea Nebună *, cînd toți crezuseră că sosirea

* „Marțea Nebună“ : marți 5 septembrie 1944, s-a zvonit, pentru o clipă, că aliații vor trece Rinul, chiar în cursul aceleiași zile. Din această cauză, pro-naziștii au intrat în panică. De fapt, operațiunea declanșată de forțele aliate, cîteva zile mai tîrziu, a fost un eșec total, iar ocupația s-a prelungit pînă în mai 1945 pentru zonele de nord și vest ale Olandei (n. t.).

aliaților era iminentă, și cînd cea mai mare parte a național-socialiștilor și a colaboraționiștilor se refugiase peste graniță, în Germania sau mai departe.

Singur în clasă, Fake era așezat în banca lui și își scotea cărțile. Domnul Bos, profesorul de matematici, se afla în picioare, în pragul clasei, cu brațul sprijinit de canatul ușii pentru a-i împiedica pe ceilalți elevi să intre ; îi chemase înapoi pe cei care apucaseră să se așeze. Îi comunică lui Fake că nu se vor ține cursuri pentru copii în uniformă, că nu s-a ajuns încă pînă acolo, că nu se va ajunge niciodată la așa ceva, și că va trebui să se ducă acasă, să se schimbe. Fake n-a scos nici un cuvînt, nu și-a întors privirile către ușă, dar rămase nemișcat. După un răstimp, directorul se strecură printre elevi și începu să-i șoptească precipitat profesorului, care nu voia să cedeze în ruptul capului. Anton se afla în partea din față a grupului și, pe sub brațul domnului Bos, se holba la spatele băiatului, izolat în clasa pustie. Apoi, Fake se răsuci încet și-l privi drept în ochi. Din senin, Anton fu copleșit de o milă pe care n-o mai încercase niciodată pentru nimeni pînă în acea clipă. Cum ar fi fost posibil ca Fake să se ducă acasă, cu un tată ca al lui ? Înainte de a-și da seama ce face, Anton se strecură pe sub brațul domnului Bos și se așeză în bancă. Gestul lui frînse rezistența generală. După ore, directorul îl aștepta în picioare, în holul școlii ; îl apucă de braț și-i spuse în șoaptă că probabil salvase viața domnului Bos. Anton nu prea știa

cum să ia acest compliment. Acasă n-a povestit nimic despre cele întîmplate, și incidentul n-a mai fost adus niciodată în discuție.

Trupul din rigolă. Roata nu se mai învîrtea. Înalt, deasupra, cerul era uimitor de înstelat. Ochii i se obișnuiseră acum cu bezna, și putea vedea de zece ori mai bine decît cu o clipă mai înainte. Orion înălțîndu-și spada, Calea Lactee, o planetă strălucitoare, luminoasă, probabil Jupiter — de secole nu mai fuseseră cerurile Olandei atît de senine. La orizont, fascicolele luminoase de la două reflectoare se încrucișau și se despărțeau, cu o mișcare lentă ; dar nu se auzi nici un motor de avion. Își dădu seama că mai ținea încă în mînă zarul și-l băgă în buzunar.

Tocmai cînd se pregătea să se îndepărteze de fereastră, îl văzu pe domnul Korteweg ieșind din casă, urmat de Karin. Korteweg îl apucă de umeri pe Ploeg, Karin de cizme, și împreună începură să-l tîrîie, Karin mergînd de-a-ndăratelea.

„Ei, ia priviți !“ exclamă Anton.

Mama sa și Peter avură tocmai timpul necesar pentru a-i vedea depunînd cadavrul în fața casei lor. Karin și Korteweg se retraseră alergînd. Karin aruncă peste trupul lui Ploeg chipiul care se rostogolise pe stradă, tatăl ei, bicicleta. În clipa următoare dispărură în locuința lor.

Cei care se aflau la fereastra familiei Steenwijk rămaseră fără glas. Cheiul era din nou pustiu, totul era tăcut ca și mai înainte, și totuși totul se schimbase. Acum mortul zăcea

cu brațele deasupra capului, cu mîna dreaptă încleștată pe un revolver, pardesiul era adunat la mijlocul trupului, ca și cum Ploeg se prăbușea de la mare înălțime. Acum Anton recunoscu clar chipul masiv, cu părul lins și pieptănat înapoi, practic nederanjat.

— Pe dracu ! strigă Peter pe neașteptate cu voce ascuțită.

— Hei, controlează-ți limba ! se auzi vocea lui Steenwijk, din întunecimea camerei din spate. Se afla încă așezat la masă.

— Nemernicii, l-au pus în fața casei noastre ! strigă Peter. Dumnezeule ! Trebuie neapărat să-l ducem de-acolo înainte de sosirea nemților.

— Nu te băga în chestia asta, spuse doamna Steenwijk. Afacerea asta nu ne privește.

— Nu, doar că acum ăla se află în fața ușii noastre ! De ce-ți închipui c-au procedat astfel ? Pentru că friții vor trece la represalii. Așa cum au făcut mai înainte pe canalul Lejde.

— Dar noi n-am făcut nici un rău, Peter.

— Și crezi că le pasă ? ! Avem de-a face cu nemți ! Peter părăsi camera. Hai, Anton, grăbește-te, noi doi putem rezolva chestia asta.

— Ați înnebunit ? ! strigă doamna Steenwijk. Se înecă, își drese glasul, și scuipă bobul de cuișoară.

— Ce vreți să faceți ?

— Să-l ducem la loc — sau în față, la familia Beumer.

— La familia Beumer ? Cum poate să-ți treacă prin minte așa ceva ?

— Și de ce nu în fața casei lor ? Nici pe doamna Beumer n-o privește afacerea asta ! De n-ar fi fost înghețat rîul... În sfîrșit, vom vedea ce putem face.

— Nu, n-o să vedeți !

Doamna Steenwijk ieși în fugă din cameră. În lumina săracă din holul de la intrare, Anton văzu că mama sa se postase în fața ușii ; Peter încerca s-o dea la o parte. O auzi răsucind cheia, strigînd în același timp :

— Willem, de ce taci, spune ceva !

— Da... da... Vocea tatălui venea tot din camera din spate. Eu...

În depărtare, se auziră din nou răsunînd focuri de armă.

— Dacă l-ar fi împușcat cu cîteva secunde mai tîrziu, ar fi zăcut acum în fața casei familiei Beumer, strigă Peter.

— Da... rosti Steenwijk încet, cu o voce ciudat de spartă. Da, dar nu e cazul.

— Nu e cazul ! N-ar fi fost cazul nici dacă n-ar fi zăcut în fața casei noastre, dar acum este cazul ! adăugă Peter scurt. De fapt am să-l duc acolo unde s-a prăbușit. Am s-o fac singur.

Se răsuci, se repezi către ușa bucătăriei, dar, cu un strigăt de durere, se împiedică, prăbușindu-se peste grămada de vreascuri și lemne, pe care mama lui le tăiase din ultimii arbori rămași pe terenurile virane.

— Peter, pentru Dumnezeu ! strigă doamna Steenwijk, te joci cu viața ta !

— Pe dracu' ! Voi vă jucați cu viața voastră.

Pînă a apuca Peter să se adune de pe jos, Anton răsuci cheia de la ușa bucătăriei și o

aruncă în coridor, unde aceasta dispăru în beznă, zdrăngănind ; apoi se repezi la ușa de la intrare, procedînd la fel și cu cheia casei.

— Fir-ar a dracului de treabă ! strigă Peter, aproape plîngînd. Sînteți cu toții niște reduși mintali, niște imbecili !

Se îndreptă către camera din fund, trase violent perdelele și, cu piciorul sănătos, împinse ușile-fereastră. Acestea se deschiseră cu un trosnet, împroșcînd fîșiile de hîrtie cu care fuseseră ermetizate, iar Anton văzu silueta tatălui conturîndu-se pe fundalul zăpezii. Se afla încă așezat la masă.

În timp ce Peter se făcu nevăzut în grădină, Anton reveni la bovindou. Îl văzu pe fratele său apărînd, șchiopătînd, de după colțul casei, cățărîndu-se peste grilaj și apucîndu-l pe Ploeg de cizme. În acea clipă, păru nehotărît, poate că impresionat de balta de sînge pe care o văzuse abia acum, poate pentru că nu se putea hotărî încotro să se îndrepte. Dar, înainte de a putea face ceva, se auziră răsunînd strigăte pe chei.

— *Halt !* Nu te mișca ! Mîinile sus !

Se apropiau trei indivizi pe biciclete, pedalînd din toate puterile : își aruncară bicicletele și începură să alerge. Peter abandonă picioarele lui Ploeg, smulse revolverul din mîna cadavrului, alergă fără a mai șchiopăta pînă la grilajul familiei Korteweg și dispăru în spatele casei lor. Indivizii strigau unul la altul. Unul dintre ei, cu șapcă și pardesiu, trase un foc de revolver după Peter și se repezi în urmărirea lui.

Anton simți alături căldura mamei lui.

— Ce-a fost asta ? Trag în Peter ? Unde este ?

— În spatele caselor.

Cu ochii larg deschiși, Anton urmărea scena. Al doilea individ, cel cu uniformă de jandarm, se repezi la bicicleta lui, sări în șa și dispăru în mare viteză. Al treilea, îmbrăcat în haine civile, se lăsă să alunece de cealaltă parte a taluzului, ghemuindu-se, cu un revolver în ambele mîini.

Anton plonjă sub pervazul ferestrei și se răsuci. Mama sa dispăruse. La masă, silueta tatălui se afla un pic și mai cocîrjată decît înainte, de parcă își spunea rugăciunile. Apoi Anton o auzi pe mama lui, de pe balconul dinspre grădină, șoptind, în beznă, numele fratelui său. Avu impresia că frigul, care năvălea acum în casă, emana din spinarea ei. Alte zgomote nu se mai auziră. Anton văzu și auzi totul, și totuși parcă nu se mai afla în acel loc. O parte din el era dusă deja pe alte meleaguri ; sau poate că nicăieri. Desigur, era subalimentat, anchilozat de ger, dar nu era vorba numai de asta. Viziunea acelui moment — tatăl, conturat limpede, o siluetă neagră pe fundal de nea, mama, afară, pe balcon, sub cerul înstelat — deveni eternitate, se detașă de tot ceea ce fusese, de tot ceea ce va mai fi, pecetluindu-se înăuntrul făpturii sale, începîndu-și călătoria care va dura tot restul vieții sale, pînă cînd va exploda, în sfîrșit, ca un balon de săpun ; apoi totul va fi ca și cum nimic, niciodată, nu se va fi întîmplat.

Mama intră în casă.

— Tonny ? Unde ești ? Îl vezi ?

— Nu.

— Ce să facem ? Poate se ascunde pe undeva.

Agitată, ieși din nou, apoi reveni. Brusc se îndreptă către soțul ei și-l zgîlțîi, apucîndu-l de umeri.

— Trezește-te odată ! N-auzi că trag asupra lui Peter ! Poate că-i deja lovit.

Steenwijk se ridică încet în picioare. Ieși din încăpere fără a rosti un cuvînt — o siluetă subțire, înaltă. Se întoarse după un răstimp scurt cu melonul negru pe cap și cu o eșarfă în jurul gîtului. Tocmai cînd se pregătea să pătrundă în grădină, de pe balcon, avu o mișcare de recul. Anton fu în stare să deslușească încercarea lui de a rosti numele lui Peter, dar gîtul tatălui său nu produse decît un gîjîit. Se înapoie, învins. Intră în cameră, se așeză pe scaunul de lîngă sobă, zgîlțîit de un tremur. După cîteva clipe spuse :

— Thea, te rog iartă-mă... iartă-mă.

Doamna Steenwijk își frîngea mîinile.

— Pînă acum totul a mers atît de bine, iar acum, aproape de sfîrșit... Anton, pune-ți pardesiul. Oh, doamne, unde poate fi băiatul ăsta ? !

— Poate s-a dus la familia Korteweg, sugeră Anton. A luat pistolul lui Ploeg.

După tăcerea care urmă spuselor sale, avu conștiința grozăviei gestului săvîrșit de Peter.

— Chiar ai văzut c-a făcut asta ?

— Exact cînd soseau oamenii aceia... Uite-așa... cînd a luat-o la goană...

În lumina dulce, care acum plutea ca o pulbere în cameră, mimă o mișcare rapidă și, aplecîndu-se din șale, smulse un revolver imaginar, dintr-o mînă imaginară.

— Doar n-o să... Doamna Steenwijk nu-și mai rosti bănuiala. Am să mă duc la vecinul Korteweg, chiar în clipa asta.

Se repezi către grădină, dar Anton, pe urmele ei, spuse :

— Ai grijă ! Mai este unul ascuns pe undeva, pe-acolo.

Așa cum făcuse și soțul ei, cu cîteva clipe mai înainte, și ea avu gestul de recul în fața tăcerii înghețate. Afară, nici o mișcare. Grădina ; dincolo de ea terenurile pustii, acoperite de zăpadă. Anton se ținea și el nemișcat. Totul era nemișcare — și totuși timpul se scurgea. Avu senzația că totul devenise strălucitor, odată cu trecerea timpului, aidoma pietricelelor pe fundul unui pîrîu. Peter dispăruse, un cadavru zăcea în fața casei, iar împrejurul lor, se aflau oameni înarmați stînd neclintiți la pîndă. Pe Anton îl încercă sentimentul că, procedînd cumva după puterile lui, într-un fel pe care nu era în stare să și-l închipuie, ar fi putut să refacă totul, să readucă starea de lucruri de dinainte la clipa cînd, așezați în jurul mesei, aruncau zarul. Senzația era aidoma aceleia pe care o cunoscuse cînd își uita un nume, pe care de sute de ori mai înainte și-l amintise, care îi stătea pe vîrful limbii, dar care, cu cît se străduia mai mult să-l recheme în minte, cu atît devenea mai insesizabil. Sau ca atunci

cînd, din senin, devenea conștient de continuitatea procesului respirației, de necesitatea menținerii acestei continuități, pentru a nu se sufoca — și în acea clipă, aproape își pierdea suflul.

În depărtare se auziră motoare de motociclete și zgomotul produs de un automobil.

— Mamă, intră-n casă, spuse Anton.

— Imediat... numai să închid ușile.

Mama se stăpînea, dar Anton a fost în stare să înțeleagă, după vocea ei, că era pe cale de a face o criză, pe care nu o mai putea controla. I se năzări că numai el singur nu-și pierduse cumpătul, și aceasta, bineînțeles, așa trebuia să și fie pentru un viitor aviator ! Și în aviație trebuie să faci față, uneori, unor situații dificile : de pildă, în inima unui ciclon domnește acalmia, soarele strălucește, dar pilotul trebuie să-și afle ieșirea din uragan, altfel va rămîne fără combustibil și se va prăpădi.

Zgomotele de motociclete și automobile veneau acum dinspre partea din față a cheiului ; în același timp, se părea că se apropie din depărtare alte autovehicule — mai grele. Pînă acum, totul fusese încă în regulă ; de fapt nimic nu se schimbase — desigur, în afară de dispariția lui Peter. Cum ar fi putut să se schimbe ceva în realitate ?

Apoi totul se puse în mișcare. Scrîșnet de pneuri, strigăte în germană, zgomotul metalic al cizmelor izbite de caldarîm. Din cînd în cînd, lumini fulgerînd orbitor, prin interstițiul dintre perdele. În vîrful picioarelor, Anton se duse

la fereastra nișei din salon. Pretutindeni, soldați cu carabine și automate, du-te-vino de motociclete, camioane cu și mai mulți soldați ; o ambulanță militară, din care scoteau o targă. Imediat închise perdelele și se răsuci.

„Iată-i, au sosit", se adresă el întunericului. În acea clipă, o izbitură puternică în ușa de la intrare, atît de necruțător de sonoră, cu patul unei arme, îl făcu să realizeze că ceva îngrozitor era pe cale de a se petrece.

„Aufmachen" ! Deschideți imediat !

Involuntar, se repezi în camera dosnică. Mamă-sa se duse în coridor și răspunse cu voce tremurîndă că nu putea deschide, că se pierduse cheia. Dar ușa fu deschisă deja și izbită de peretele coridorului. Anton auzi oglinda făcîndu-se țăndări ; oglinda cu cei doi elefanți sculptați, care se afla deasupra măsuței cu picioarele spiralate. Dintr-o dată, și coridorul și încăperile fură invadate de bărbați înarmați, cu căști pe cap, înfășurați în aerul rece ca gheața, cu mult prea mari pentru casa lor — care deja nu mai era a lor. Orbit de fascicolul unei lanterne, Anton ridică un braț pentru a-și proteja ochii. Furișîndu-și privirile pe sub braț, putu vedea insigna strălucitoare a Jandarmeriei, și, atîrnînd de o centură, cutia alungită a unei măști de gaze, apoi, o pereche de cizme glazurate cu zăpadă. Un individ îmbrăcat în civil își făcu apariția în încăpere. Purta o manta din piele, cu poale lungi pînă la glezne, iar pe cap o pălărie cu borul lăsat peste ochi.

— *Papiere,* actele, *vorzeigen !* urlă el. *Schnell,* repede, toate actele voastre, totul.

Steenwijk se ridică în picioare, deschise un sertar al comodei, răstimp în care soția lui articulă :

— N-avem nici un amestec în toată treaba asta.

— *Schweigen Sie,* gura ! se răsti individul. Rămăsese în picioare lîngă masă și cu unghia arătătorului închise cartea pe care o citise Steenwijk mai înainte. *„Ethica“,* citi el pe copertă. *„Ordine Geometrico Demonstrata. Benedictus de Spinoza“. Ach so !* Își ridică privirile :

— Deci cu astfel de lecturi vă ocupați aici ; cărți jidovești. Apoi adresîndu-se doamnei Steenwijk :

— Fă cîțiva pași.

— Ce să fac ?

— Să mergi înainte și înapoi ! Ce, ai rahat în urechi ?

Anton o văzu pe mama lui tremurînd din toate încheieturile, pășind de colo-colo, cu expresia de uimire a unui copil. Insul aținti fascicolul lanternei ținută de soldatul de lîngă el asupra picioarelor.

— *Das gentiigt* — de ajuns — zise, după un răstimp. Abia după multă vreme, cînd era elev de liceu, a aflat Anton că omul acela era convins că poate deosebi, după mers, dacă mama lui era evreică sau nu.

Steenwijk, în picioare, cu actele de identitate în mînă, articulă :

— *Icht...*

— Scoate pălăria cînd vorbești cu mine !

Steenwijk își scoase melonul și repetă :

— Eu...

— Gura ! porc jidovit ! Individul studie actul de identitate și cartelele de alimente, apoi privi împrejur.

— Unde este a patra persoană ?

Doamna Steenwijk încercă să spună ceva, dar soțul o luă înainte.

— Fiul meu cel mare, începu el cu voce tremurată, zăpăcit de acest îngrozitor accident, a fugit din casa părintească, fără a ne spune un cuvînt, și a luat-o în direcția aceea.

Cu pălăria arăta în direcția vilei *Refugiul,* în care locuia familia Beumer.

— Așa, zise neamțul, băgînd hîrtiile în buzunar. A fugit, nu-i așa ?

— Da, într-adevăr, așa e.

Omul făcu un gest din cap. *„Abführen.* Luați-i !“

Apoi totul se desfășură cu o iuțeală teribilă. Au fost scoși în brînci din casă, fără a li se permite să ia ceva, nici măcar o haină. Strada era întesată de vehicule : automobile civile de culoare cenușie, camioane militare, amestecate laolaltă, pretutindeni uniforme și zbierete, însoțite de dansul fascicolelor de lumină ale lanternelor. Erau și soldați cu cîini în lesă. Ambulanța dispăruse ; doar bicicleta lui Ploeg se mai afla în acel loc, precum și o uriașă pată de sînge pe zăpadă. Anton auzi din nou zgomot de împușcături venind de aiurea. Simți mîna mamei întinzîndu-se după a lui. Înălțîndu-și

ochii, văzu cum i se modificau trăsăturile, chipul împietrindu-i-se, cu ochii lărgiţi de groază. Tatăl său, care-şi pusese din nou pălăria pe cap, îşi ţinea ochii aţintiţi în pămînt, aşa cum făcea întotdeauna cînd mergea pe jos. Dar Anton însuşi fu cuprins de un sentiment ambiguu de satisfacţie pe care i-o oferea toată acea întîmplare, toată această activitate, după încremenirea mortală a ultimelor cîteva luni. Poate că era în parte hipnotizat de fascicolele de lumină ale lanternelor, care se opreau mereu pe chipul lui ; dar în sfîrşit, în sfîrşit, se întîmpla ceva.

Pierdut în visarea sa, simţi deodată strîngerea puternică a mamei, înainte de a fi despărţiţi cu brutalitate.

„Tonny !"

O văzu dispărînd undeva, după camioane ; la fel şi tatăl său. Un soldat îl tîrî pe Anton, apucîndu-l de braţ, pînă la un DKW parcat dincolo de stradă, la jumătatea distanţei pînă la taluzul cu iarbă. Îl forţă pe Anton să intre, apoi îl părăsi, trîntind portiera.

Pentru prima dată în viaţa lui, se afla într-un automobil. Desluşi cu neclaritate volanul şi bordul maşinii. Într-un avion sînt mult mai multe instrumente de bord. Într-un Lockheed Electra, de pildă, există cel puţin cincisprezece panouri cu instrumente de bord şi două comenzi. Privi afară. Părinţii lui nu se vedeau nicăieri. Oare unde se ascundea Peter ? Cu lanterne în mîini, soldaţii intrau şi ieşeau şi din casa familiei Korteweg, dar, după cîte i se păru lui,

fără Peter. Fără îndoială, izbutise să scape, fugind dincolo de terenurile pustii. Oare ştiau că Ploeg zăcuse mai întîi înaintea casei familiei Korteweg ? La vecinul Beumer, în grădină, nu se afla nimeni. Din cauza geamurilor aburinde ale automobilului, strada îi deveni din ce în ce mai nelămurită. Le şterse cu mîna, şi aceasta se umezi de la propria-i suflare, dar contururile rămaseră neclare şi deformate.

Brusc, uşile de la balconul camerei părinţilor fură deschise cu violenţă. O clipă mai tîrziu, perdelele salonului de la parter fură date la o parte, şi toate geamurile zdrobite dinspre interior, cu lovituri de pat de puşcă. Uluit, privi ploaia de cioburi de sticlă. Ce nenorociţi ! De unde o să facă rost părinţii lui de alte geamuri ? Ştia cu certitudine că geamuri nu se mai găseau. Din fericire se părea că le fusese îndeajuns ravagiul produs, fiindcă soldaţii ieşiră din casă, unul după altul. Uşa de la intrare fu lăsată deschisă.

Nu s-a mai întîmplat nimic, dar de plecat, nu plecau. Unii îşi aprinseră ţigări şi sporovăiau, cu mîinile înfundate în buzunare, tropăind pentru a-şi încălzi picioarele. Alţii îşi îndreptară lanternele asupra casei, de parcă îi bucura spectacolul oferit de ceea ce distruseseră.

Anton făcu o nouă încercare de a-şi vedea părinţii, dar, în depărtarea întunecată, n-a putut distinge pe nimeni ; oamenii nu erau decît nişte umbre repezindu-se care încotro, în lumina lanternelor. Cîinii lătrau. Gîndurile-i fă-

cură cale întoarsă la cele petrecute mai înainte, în cameră, la felul cum tipul cu pălărie urlase la tatăl său. Gîndul acesta deveni insuportabil. În acea clipă, fu mult mai dureros decît în răstimpul celor petrecute. Tatăl său, care fusese obligat să-şi scoată pălăria... respinse imaginea, îşi dori s-o piardă din amintire ; să nu se fi întîmplat niciodată. Niciodată în viaţa lui nu va purta melon ; după război, nimeni nu va mai purta vreodată pălărie.

Privi afară nedumerit. Se aşternea liniştea. Toţi se retrăgeau la distanţă, pentru a se feri ; nimeni nu se mişca. Se auzi o comandă, după care un soldat se apropie de casă, aruncă ceva prin bovindoul din mijloc, şi reveni alergînd, îndoit din şale. Se auzi detunătura unei explozii. Instantaneu, o jerbă orbitoare de flăcări lumină salonul. Anton plonjă. Cînd privi din nou, o a doua grenadă explodă în dormitor. Imediat după aceea apăru un soldat care ţinea în mîini ceva ce semăna cu un furtun de pompieri, iar pe spate purta un cilindru. Păşi înainte şi începu să împroaşte ferestrele cu lungi şi tunătoare jeturi de foc.

Lui Anton i se păru incredibil. Era de crezut ceea ce se petrecea acolo ? Disperat, îi căută cu ochii pe părinţii săi, dar din cauza acelor lumini strălucitoare, nu fu în stare să vadă nimic. Jet după jet de lumină fumegîndă ţîşnea în salon, în vestibul, în dormitor şi, în sfîrşit, prin acoperişul de trestie. Nu se jucau ; nu mai puteau fi opriţi. Casa ardea şi pe dinăuntru şi pe dinafară. Tot ce-i aparţinea, cărţile sale, Karl

May, colecţia revistei *Studiul naturii în aer liber*, colecţia sa de poze cu avioane, biblioteca tatălui său, ale cărei rafturi erau acoperite cu postav verde, veşmintele mamei, ghemul firului de lînă, scaunele şi mesele : nimic n-a fost cruţat.

Soldatul opri aruncătorul de flăcări şi se făcu nevăzut în întuneric. Rîzînd şi vorbind, cîţiva oameni din *Grüne Polizei*, cu carabinele atîrnîndu-le pe umeri, îşi înfipseră mănuşile sub centiroane şi îşi îndreptară palmele către flăcările zgomotoase, ca şi cum doreau să le împingă înapoi.

Puţin mai încolo, se opri un alt camion. În picioare, în bena descoperită, se afla un grup de civili îmbrăcaţi sumar, păziţi de soldaţi cu automate, gata să tragă. În lumina flăcărilor îi recunoscu după căştile negre ca fiind din SS. Strigăte, comenzi. Doi cîte doi, cu mîinile în cătuşe, prizonierii săriră în stradă şi dispărură în noapte. Casa, uscată de ger, era devorată de flăcările lacome, aidoma unui ziar vechi. Anton începu să simtă şi el dogoarea, în interiorul automobilului. Flăcări ascuţite se porniră să danseze prin fereastra dormitorului suspendat de la stînga : deci acum dispărea şi camera lui, dar cel puţin se mai încălzise. Dintr-o dată, flăcările ţîşniră prin acoperiş şi aruncară asupra întregului chei o lumină strălucitoare, ca într-o scenă la teatru.

I se năzări că, puţin mai încolo, printre automobile, a zărit-o pentru o clipă pe mama sa,

cu părul răvășit, și un bărbat alergînd spre ea. Acolo se petrecea ceva : dar nimic nu-l mai putea impresiona. Se gîndi : cum pot săvîrși așa ceva în timpul camuflajului ? Cît ai zice pește, englezii vor prinde de veste și vor veni ; numai să vină odată... Pe firma fixată în unghi, de rama bovindoului, numele casei, deși scorojit de foc, se mai putea încă citi : *Sans Souci*. În încăperile înghețate de atît amar de vreme, domnea focul iadului. Fulgi de funingine cădeau într-un tremur lin pe zăpadă.

Cîteva minute mai tîrziu, se auzi venind din haos un trosnet, și casa se nărui, sub un jet de scîntei, ca o fîntînă arteziană, înalt cît un turn. Cîinii lătrară ; soldații care se încălziseră săriră îndărăt, unul dintre ei împiedicîndu-se de bicicleta lui Ploeg și aterizînd pe pămînt, cît era de lung. Ceilalți hohotiră din rărunchi, și simultan, se porni lătratul unei mitraliere la capătul cheiului. Anton se lăsă pe o parte, se ghemui, încrucișîndu-și mîinile sub cap.

Cînd neamțul cu mantaua cea lungă deschise portiera și-l văzu zăcînd acolo, își pierdu suflul. Se părea că uitase complet de existența copilului.

„Scheisse !“ exclamă el.

Anton a trebuit să se strecoare în spațiul îngust din spatele banchetelor, de unde cu greu putea distinge ceva. Bărbatul cu mantaua ședea lîngă șoferul militar și își aprinse o țigară. Motorul începu să turuie sacadat, șoferul șterse aburul de pe parbriz cu mîneca mantalei, și, pentru prima dată în viața sa, Anton a călă-

torit într-un automobil. Casele zăceau în beznă ; nu se vedea țipenie pe străzi, cu excepția unor întîmplătoare mici grupuri de soldați germani. Cei doi bărbați n-au schimbat nici un cuvînt. Se îndreptară către Heemstede, și după un răstimp de cîteva minute, opriră în fața comisariatului de poliție, păzit de două santinele.

Sala de așteptare încălzită adăpostea sumedenie de bărbați, majoritatea în uniforme germane sau olandeze. Anton începu să saliveze instantaneu, la un miros de ouă prăjite, totuși nu văzu pe nimeni mîncînd. Locul era luminat cu becuri electrice, și toți indivizii aceia fumau. Se așezară pe un scaun, lîngă o sobă înaltă și pîntecoasă, unde căldura îi învălui. Neamțul se conversă cu un inspector al poliției olandeze, făcînd, din cînd în cînd, semn cu bărbia în direcția lui Anton. Pentru prima dată, Anton desluși cu limpezime chipul individului. Dar ceea ce a văzut el atunci, în 1945, arăta altcumva decît ceea ce ar fi văzut în zilele noastre. Era un neamț de vreo patruzeci de ani, cu acel chip slab, dur, brăzdat de o cicatrice orizontală sub pometul stîng — într-adevăr, un detaliu hilar folosit în zilele noastre poate doar de regizorii de comedii sau de filme sadice de gust dubios. Astăzi, gustul nostru artistic nu mai acceptă decît fețele de bebeluș, à la Himmler. Dar pe vremea aceea nu era o chestiune de gust artistic ; în acel moment individul arăta într-adevăr a *nazist fanatic*, și faptul în sine nu avea nimic nostim. O clipă mai tîrziu părăsi

localul poliției, fără a-i arunca măcar o privire lui Anton.

Un sergent de poliție, cu o pătură cazonă pe braț, se apropie de Anton și-i ceru să-l urmeze. Un al doilea polițist li se alătură în coridor. În mînă avea o legătură de chei.

— Ce mai e și asta ? făcu el, cînd dădu cu ochii de Anton. Acum am început să închidem și copiii ? Sau este un pui de jidan ?

— Nu mai pune atîtea întrebări ! zise sergentul. La capătul coridorului coborîră treptele care duceau în pivniță.

Anton se răsuci către sergent și-l întrebă :

— O să vină și părinții mei ?

Sergentul își întumă ochii în altă parte.

— N-am nici o idee. N-avem nimic de-a face cu tărășenia asta.

La subsol era din nou frig. Un coridor scurt ducea, pe sub o încîlceală de țevi și cabluri electrice, la niște uși metalice, vopsite într-o culoare gălbuie plină de pete de rugină. Suspendat de tavan, ardea slab un bec.

— Unde mai avem loc ? întrebă sergentul.

— Nicăieri. Va trebui să doarmă pe jos.

Sergentul își rătăci privirile în jur, ca și cum ar fi putut să vadă dincolo de uși.

— Ce-ar fi să-l băgăm acolo ? zise, indicînd ușa cea mai îndepărtată de pe stînga.

— Dar tipul de la SD n-a spus să-l izolăm ?

— Fă ce-ți spun eu.

Polițistul descuie ușa, iar sergentul aruncă pătura peste un fel de prici fixat de perete.

— Nu-i decît pentru noaptea asta, îi spuse el lui Anton. Încearcă să dormi. Apoi, adresîndu-se în direcția unui colț, pe care Anton nu-l putea vedea :

„Iată, ai companie, dar să lași copilul în pace, auzi ? A avut destul de suferit din cauza voastră“.

Anton simți o mînă împingîndu-l de la spate, și păși peste prag în celula întunecată. Ușa se închise în urma lui, și nu mai văzu nimic.

3

PE PIPĂITE, CĂUTĂ PATUL. În jurul lui simți prezența ființei omenești care trebuia să fie pe undeva, pe-acolo. Își împreună palmele în poală și ascultă vocile care răsunau pe culoar. Puțin mai tîrziu auzi zgomot de cizme urcînd scările, și apoi totul deveni tăcere. Acum auzi respirația.

— De ce ai ajuns aici ?

O voce blîndă de femeie. Dintr-o dată se simți ca și cum scăpase de un mare pericol. Deschise ochii larg pentru a vedea, dar bezna îi năpădi ochii ca o apă neagră. În acea clipă putu distinge voci înfundate în celelalte celule.

— Ne-au dat foc la casă.

În clipa cînd rosti cuvintele, nu-i veni să creadă că el era cel care vorbise, că acolo, între vila *Refugiul* și *Căminul*, probabil nu mai rămăsese nimic altceva decît o ruină fumegîndă.

Abia după un oarecare răstimp, vocea feminină răspunse :

— Dar de ce au făcut-o ? S-a întîmplat chiar acum ?

— Da, doamnă.

— De ce ?

— Ca răzbunare. A fost împușcat un tip, dar noi n-am avut nici un amestec. Nu ni s-a îngăduit să luăm nimic cu noi.

— Ce porcărie ! Apoi, după un timp : Dumnezeule ! Erai poate singur acasă ?

— Nu, cu tata și mama, și cu fratele meu. Simți cum ochii i se închid de la sine. Se forță să-i țină larg deschiși, dar în zadar.

— Unde-s acum părinții tăi ?

— Nu știu.

— I-au luat nemții ?

— Da. Cel puțin pe tata și pe mama.

— Și fratele ?

— El a scăpat. El a vrut să... A plîns puțin, și era pentru prima dată. Ce m-o fi apucat ?... I-a fost rușine, dar nu s-a putut stăpîni.

— Vino să stai lîngă mine.

Se ridică și, pas cu pas, își căută drumul în direcția de unde venea vocea ei.

— Da, aici sînt, spuse ea. Întinde mîna. Îi atinse degetele ; fata îl apucă de mînă, trăgîndu-l lîngă ea. Cînd se așeză pe pat, fata îl cuprinse cu un braț, iar cu celălalt îi strînse capul la piept. Mirosea a transpirație, dar și a altceva, ceva dulceag, ceva ce nu putea defini. Poate că era un parfum. În bezna profundă mai exista o beznă, în care Anton desluși bătăile inimii fetei, în realitate mult prea puternice pentru o făptură care tocmai încerca să dezmierde altă făptură.

Cînd se liniști, începu să distingă o fîșie de lumină palidă sub ușă și-și fixă ochii asupra ei. Probabil că ea izbutise să-l vadă pentru o clipă cînd intrase. Fata înfășură pătura în jurul-le și-l ținu strîns lipit de ea. Nu emana aceeași cantitate de căldură ca soba de la etaj, totuși, în același timp, era cu mult mai caldă. Îi dădură din nou lacrimile, dar de data aceasta din alte pricini. I-ar fi plăcut s-o întrebe de ce era arestată, dar nu îndrăzni. Probabil era o speculantă care vindea la negru. O auzi înghițind.

— Nu știu cum te cheamă, șopti ea. Și nu trebuie să aflu. Nici tu nu ai voie să-mi cunoști numele, dar îmi promiți să nu uiți un lucru, cît vei trăi de-acum înainte ?

— Ce anume ?

— Cîți ani ai ?

— Aproape treisprezece, doamnă.

— O, nu-mi mai spune doamnă. Ascultă. Vor încerca să te facă să crezi tot felul de lucruri, dar trebuie să nu uiți niciodată că locuința voastră a fost incendiată de nemți. Ei au făcut-o, și nu alții.

— Dar asta o știu și eu, spuse Anton, puțin indignat. Doar am văzut-o cu ochii mei.

— Da, dar au făcut-o pentru că porcul ăla a fost lichidat, și vor arunca vina asupra Rezistenței, și vor spune că au fost forțați să procedeze astfel. Îți vor spune că cei din Rezistență

știau ce se va întîmpla, și de aceea vinovați sînt cei din Rezistență.

Anton încercă să se ridice un pic și să pună în cuvinte ceea ce gîndise despre cele auzite :

— Păi, dacă așa stau lucrurile... atunci... atunci nimeni nu are nici o vină. Atunci fiecare poate proceda după capul lui.

Îi simți degetele mîngîindu-l pe păr.

— Apropo, știi oare, din întîmplare, începu ea șovăielnic, știi cum îl chema pe individul acela ?

— Ploeg, răspunse Anton.

Imediat mîna fetei îi astupă gura.

— Mai încet.

— Fake Ploeg, șopti el. Lucra la poliție. Un colaboraționist spurcat.

— L-ai văzut ? întrebă ea, pe același ton. A murit într-adevăr ?

Anton încuviință, dînd din cap. Își dădu seama că fata nu-l vedea, în cel mai bun caz putea percepe gestul, și adăugă :

— Mort de-a binelea. Înaintea ochilor îi apărură din nou petele de sînge de pe zăpadă. Sînt în aceeași clasă cu fiu-său. Îl cheamă tot Fake.

O auzi inspirînd profund.

— Știi, rosti ea după un răstimp, dacă cei din Rezistență nu l-ar fi lichidat, Ploeg ar fi ucis mult mai mulți oameni, și atunci...

Pe neașteptate își retrase brațul și începu să plîngă. Anton se sperie, dorea s-o aline, dar nu știa cum s-o facă. Se ridică în capul oaselor și întinse cu grijă o mînă pînă îi simți părul des, elastic.

— De ce plîngi ?

Fata îi apucă mîna și i-o strînse la sîn.

— Tot ce se întîmplă este oribil, spuse fata cu voce sugrumată, lumea este un infern, un infern. Sînt fericită că se va termina totul în curînd, nu mai pot suporta...

Sub palmă îi simți sînul molatic, de o moliciune ireală, pe care n-o mai cunoscuse pînă în acea clipă ; dar n-a îndrăznit să-și retragă mîna.

— Ce se va termina ?

Îi cuprinse mîna între palmele ei. După voce desluși că se întorsese cu chipul către el.

— Războiul, războiul, bineînțeles. Încă vreo cîteva săptămîni, și totul se va termina. Americanii au ajuns pe Rin, iar rușii pe Oder.

— Ești sigură ? De unde știi ?

Fata vorbise cu o convingere absolută, în timp ce acasă nu auzise decît niște zvonuri nelămurite, care păreau să promită un lucru, pentru ca mai apoi să se dovedească a fi vorba despre altceva. Nu primi răspuns. Deși fîșia de lumină de sub ușă era foarte anemică, acum reuși să vadă conturul capului fetei și linia trupului, cantitatea uriașă de păr într-o dezordine oarecum sălbatică, locul unde se afla așezată, un braț apropiindu-se de el.

— Îmi dai voie să-ți ating chipul, ca să-mi fac o idee despre înfățișarea ta ?

Delicat, vîrfurile degetelor i-au mîngîiat fruntea, sprîncenele, obrajii, nasul și buzele. Anton încremenise, cu capul un pic răsturnat pe spate. Simți că ceea ce se petrecea era ceva foarte solemn, un fel de inițiere, ceva ce probabil se

face în Africa. Brusc, fata își retrase mîna și scoase un geamăt.

— Ce s-a-ntîmplat ? întrebă el, înspăimîntat.

— Nimic... n-are importanță. În acea clipă, era frîntă din șale.

— Te doare ceva ?

— N-am nimic, zău așa ! Se îndreptă și continuă : cu vreo cîteva săptămîni în urmă, mă aflam într-un loc și mai întunecat decît ăsta.

— Locuiești în Heemstede ?

— Nu pune întrebări. E mai bine pentru tine să nu cunoști nimic despre persoana mea. Ai să înțelegi mai tîrziu. Ești de acord ?

— Desigur.

— Atunci ascultă. În noaptea asta nu este lună, și totuși se vede foarte bine, dar pe vremea aceea cerul era acoperit de nori, și încă nu ninsese. Mă dusesem să fac o vizită unui prieten de prin vecini, și am stat la taclale. Am plecat de acolo abia pe la miezul nopții, cu mult după stingere. Era o beznă atît de adîncă, încît nimeni n-ar fi fost în stare să mă vadă. Cunosc împrejurimile pe dinafară, și am pornit-o pe jos către casă, orientîndu-mă pe pipăite după ziduri și garduri. Nu zăream nimic. Puteam foarte bine să n-am nici ochi. Îmi scosesem pantofii ca să nu fac nici un zgomot. Într-adevăr, nu vedeam absolut nimic, dar tot timpul știam exact unde mă aflam. Cel puțin așa am crezut. Revedeam totul cu ochii minții, mai trecusem pe acolo de cel puțin o mie de ori, cunoșteam fiecare colț, fiecare gard viu, fiecare copac, fiecare bordură de trotuar — ce mai, totul ! Și dintr-o dată, am pierdut firul. Nimic

nu mai corespundea. Am simțit sub degete o tufă, acolo unde ar fi trebuit să se afle pervazul unei ferestre, un stîlp de lumină, acolo unde ar fi trebuit să fie ieșirea dintr-un garaj. Am mai făcut cîțiva pași, și n-am mai putut simți nimic. Rămăsesem pe caldarîm, dar știam că pe undeva, pe-aproape, se afla un șanț cu apă, și mi-a fost teamă să nu cad în el, dacă aș mai fi făcut un pas. O vreme m-am tîrît de colo-colo de-a bușilea. Nu aveam nici chibrituri, nici lanternă electrică. Pînă la urmă m-am lăsat pe pămînt în așteptarea zorilor. Îți poți închipui cît de părăsită mă simțeam.

— Ai plîns ? întrebă Anton, cu respirația tăiată. I se păru că și el, aici, în bezna totală a celulei, putea vedea tot ceea ce fusese invizibil în acea întîmplare.

— Nu chiar, spuse rîzînd. Dar eram speriată de moarte, poți să mă crezi ! Poate chiar mai mult de tăcere decît de întunecime. Știam că împrejur locuia o mulțime de oameni, dar totul dispăruse. Lumea sfîrșea la pielea mea. Teama mea nu mai avea nici o legătură cu războiul. Și-n plus era un frig îngrozitor.

— Și pe urmă ?

— Tu ce crezi ? Mă aflam pe strada mea, exact în fața locuinței mele. Imaginează-ți ! În cinci pași, am fost la mine acasă.

— Și mie mi s-a-ntîmplat ceva asemănător ! spuse Anton, care uitase complet unde se afla, și de ce. Cîndva, cînd am fost în vizită la unchiul meu din Amsterdam.

— Probabil că asta s-a întîmplat mai demult, nu-i așa ?

— Vara trecută, cînd mai circulau încă trenurile. Cred că visasem urît; m-am trezit și am vrut să mă duc la toaletă. Era întuneric beznă. Acasă mă dau jos din pat totdeauna pe stînga, înțelegi, dar acolo, dau deodată de un zid. În dreapta, unde este de obicei peretele, iată, nu se află nimic. Am tras o spaimă de moarte. Am avut impresia că peretele era mult mai dur și mai gros decît un zid obișnuit, iar pe partea cealaltă nu se afla nici un zid, părea a fi un fel de prăpastie.

— Și atunci ai plîns ?

— Te cred și eu. Ce altceva aș fi putut face ?!

— Și atunci unchiul, sau mătușa, a aprins lumina, iar tu ți-ai amintit unde te afli.

— Da, unchiul a aprins-o. Eram în picioare în pat și...

— Taci !

Se auziră pași coborînd scara. Îl cuprinse din nou cu brațul și ascultă, nemișcată. Voci pe coridor; zăngănit de chei. O clipă se auzi un zgomot pe care Anton nu-l putu identifica, apoi, pe neașteptate, niște înjurături, lovituri surde ca de bătaie. Un om era tîrît pe coridor, în timp ce altul, rămas în celulă, continua să lanseze înjurături. Ușa se închise cu o izbitură metalică. Pe coridor se auziră din nou lovituri înfundate de pumni sau poate de picioare; omul urlă. Alte cizme coborînd zgomotos pe treptele scării, alte urlete; apoi se auzi un alt zgomot, parcă de corp omenesc tîrît pe scări, în sus. Treptat, zgomotul se stinse. Cineva rîse. Nu se mai auzi nimic.

Anton tremura din toate încheieturile.

— Cine a fost omul acela ? întrebă el.

— Nu știu. Mă aflu aici de puțină vreme, ca și tine. Blestemații ăștia... Slavă domnului, vor isprăvi cu toții în ștreang, și mai repede decît îți închipui. Rușii și americanii nu vor întîrzia să-i condamne și să-i execute, poți să fii sigur. Dar mai bine să vorbim despre altceva, spuse fata, întorcîndu-se către el și mîngîindu-i părul cu ambele mîini — cît mai avem timp s-o facem.

— Ce vrei să spui ?

— Adică... atît timp cît ne mai lasă aici, împreună. Mîine te vor elibera.

— Dar pe tine ?

— Poate că nu, zise fata cu subînțeles, ca și cum exista posibilitatea să fie eliberată și ea. Dar și cu mine, pînă la urmă, se vor aranja toate; nu te îngrijora. Despre ce să vorbim ? Dar nu ești obosit ? Nu vrei să dormi ?

— Eu ? Da' de unde.

— Bine. Atunci, pentru că pînă acum am discutat numai despre întuneric, ce-ar fi să vorbim despre lumină ?

— Minunat.

— Imaginează-ți multă, multă lumină. Soare. Vară. Ce altceva ?

— Plaja.

— Da. Plaja, așa cum era înainte de a fi fost întesată de cazemate și baricade. Dunele, lumina soarelui în curbura unei dune. Îți mai aduci aminte cît de orbitoare putea fi ?

— Cum să nu ! Și încă foarte bine ! Crengile rătăcite pe plajă erau totdeauna complet albite de soare.

Din senin, fără nici o tranziție, fata se porni să vorbească, parcă pentru o terță persoană prezentă în celulă :

„Da, lumina — dar lumina nu este numai ceea ce pare a fi. Iată ce vreau să spun : cîndva, de mult, am vrut să scriu o poezie în care să compar lumina cu iubirea — adică nu, iubirea cu lumina. Desigur, asta este o altă posibilitate. Se poate compara lumina cu iubirea. Poate că este chiar mai frumos așa, căci lumina este mult mai veche decît iubirea. Creștinii susțin că nu-i așa, dar să nu uităm că sînt creștini. Poate ești și tu un credincios ?“

— Nu, nu prea cred.

„În acel poem doream să compar iubirea cu acea lumină deosebită care se mai vede încă atîrnînd în ramurile copacilor imediat după apusul soarelui : un fel de lumină fermecată. Aceasta-i lumina pe care o poartă în suflet cel ce iubește. Ura este întunericul ; ceva rău. Și totuși avem datoria să-i urîm pe fasciști, ceea ce este considerat absolut corect. Cum este posibil așa ceva ? Este posibil, deoarece îi urîm în numele luminii, presupun, în timp ce ura lor este dedicată întunericului. Noi urîm însăși ura, și din acest motiv ura noastră este mai valoroasă decît a lor. Dar tocmai din această pricină, sarcina noastră este mult mai dificilă. Pentru ei, totul este foarte simplu, pentru noi totul este complicat.

Noi trebuie să devenim un pic asemeni lor pentru a-i combate, așa că nu mai sîntem cu totul noi înșine. Ei însă n-au această problemă ;

ei ne pot desființa fără scrupule. Noi sîntem obligați mai întîi să înlăturăm ceva din sufletul nostru, înainte de-ai putea distruge. Ei, nu ; pur și simplu pot rămîne cum sînt ; în asta stă puterea lor. Pînă la urmă însă vor pierde această superioritate, fiindcă în ei nu există nici o lumină. Numai că trebuie să ne păzim să nu ajungem prea asemănători lor, să nu ne distrugem prea mult, căci astfel a lor va fi victoria pînă la urmă...“

Fata gemu scurt, dar continuă înainte ca Anton să poată spune ceva. Nu pricepea o iotă din spusele ei, dar era flatat de faptul că îi vorbise ca unui bărbat.

„Și încă ceva despre efectul acestei lumini. Cînd cineva iubește, se justifică întotdeauna vorbind despre frumusețea celuilalt, frumusețe morală sau fizică, sau amîndouă laolaltă. Adeseori cei din jur nu sînt în stare să vadă lucrurile deloc în această lumină, și de obicei au dreptate. Dar cei ce se iubesc sînt întotdeauna frumoși, pentru că, iubind, ei iradiază această lumină. Există un bărbat care mă iubește și care mă găsește extrem de frumoasă, și în realitate nu sînt deloc așa. El este frumos, chiar dacă în multe privințe este îngrozitor de urît. Frumoasă sînt și eu, dar numai din cauză că-l iubesc, cu toate că el nu știe. El e convins că nu, dar îl iubesc cu adevărat. Acum ești singurul care cunoaște acest lucru, chiar dacă nu știi cine sînt sau cine este el. E căsătorit și are doi copii cam de vîrsta ta. Copiii au nevoie de

el, la fel cum tu ai nevoie de tatăl și de mama ta..."

Amuți brusc.

— Unde crezi că sînt mama și tata ? întrebă Anton, în șoaptă.

— Probabil că și ei zac undeva, închiși. Sînt sigură că-i vei revedea mîine.

— Dar de ce n-au fost închiși împreună cu mine ?

— Păi, cum de ce ?! Fiindcă avem de-a face cu monștri. Și pentru că totul a ajuns o uriașă grămadă de ruine ; nemții trebuie să aibă o preocupare. Acum fac în pantaloni de frică. Dar nu fi îngrijorat. Eu sînt mult mai îngrijorată de soarta fratelui tău.

— Cînd a fugit, a luat pistolul lui Ploeg, spuse Anton, sperînd că fapta aceasta nu-i va părea prea gravă fetei.

Se scurse un răstimp de cîteva secunde pînă cînd ea exclamă : „Doamne sfinte !"

După vocea ei, a fost în stare să priceapă că era vorba de ceva fatal. Ce se întîmplase cu Peter ? Brusc simți că nu mai e în stare să reziste. Se prăbuși, lipindu-se de trupul fetei și se cufundă numaidecît într-un somn profund.

4

DUPĂ O ORĂ, poate o oră și jumătate, fu trezit din somn de niște vociferări de genul celor care răsunaseră în toată Europa de ani de zile. Imediat fu orbit de jetul de lumină al unei

lanterne. Fu apucat brutal de braț, smuls de pe pat și tras în culoar atît de repede, încît nu avu timp s-o vadă pe cea cu care împărțise celula. Peste tot se mai aflau încă nemți și polițiști. Un personaj important din SS, cu un craniu pe chipiu, cu stele și galoane de argint pe guler, trînti zgomotos ușa celulei. Era un bărbat frumos de aproape patruzeci și cinci de ani, cu trăsături nobile, de felul celor văzute de el adeseori în ilustrațiile din cărțile pentru copii.

„Un copil atît de mic să fie închis", tună el în timp ce urca scările. Și încă împreună cu o teroristă ca aceea ! Cum, își pierduseră toți mințile ? De altfel nici blestemata aia de teroristă n-avea ce căuta acolo, o va lua cu el în Amsterdam, la biroul lui de pe strada Euterpe. Se puteau considera norocoși că cei din Rezistență nu veniseră încă s-o elibereze, numărul lor s-ar fi împuținat fără îndoială ! Ce fel de cocină de porci mai era și aceea ? Cine dăduse ordinele ? Ce ?! Cineva din *Sicherheitsdienst ? Et tu, Brute !* Probabil încă unul dintre acei lucrători cu două fețe, care vroia să se asigure pentru momentul cînd lucrurile se vor schimba, să facă pe Moș-Crăciunul, pe marele aliat al Rezistenței. Iată ceva ce va interesa enorm pe cei din Gestapo. Băiatul ăsta a avut noroc că mai e încă în viață. Dar de unde sîngele de pe fața lui ?

Anton se afla din nou în sala de așteptare, înaintea unui arătător înmănușat îndreptat către el. Sînge ? Se pipăi pe față. Un polițist

îi indică o oglindă rotundă pentru bărbierit, atîrnînd agățată de una dintre scoabele din perete. Se înălță în vîrful picioarelor și văzu, în oglinda concavă, urme de sînge uscat lăsate pe pielea albă a obrazului și pe păr de degetele mîngîietoare ale fetei.

— Nu-i sîngele meu.

Deci sîngele era de la ea ! exclamă ofițerul. Asta pune capăt la toate ! Fata era rănită ; să fie chemat imediat un doctor, mai avea încă nevoie de ea. Iar băiatul să fie dus să-și petreacă noaptea la Ortskommandatur, pentru a putea fi încredințat familiei a doua zi. Și cît mai repede cu putință, bandă de descreierați ! Nu e de mirare că se lăsau secerați cu sutele, la cea mai mică suflare de vînt. Și cine a fost ucis ? Ploeg, un *Oberinspektor* ! Idiotul ! Altceva mai bun de făcut decît să se plimbe noaptea cu bicicleta nu găsise ?

Înfășurat într-o pătură cazonă, Anton fu scos din localul poliției de un soldat german cu cască. Afară regăsi noaptea cristalină. Un Mercedes — automobilul ofițerului, bineînțeles — se afla în fața ușii ; avea acoperiș din pînză și compresoare uriașe atașate lîngă capota motorului.

Soldatul german, cu pușca în bandulieră, își legase poalele lungi ale mantalei de un verde-închis în jurul gambelor, de aceea călcătura sa greoaie, cu picioarele larg desfăcute, semăna cu aceea a unui urs. Îi spuse lui Anton să urce pe motocicletă, în spatele lui, și să se țină bine. Anton își săltă pătura pe umeri, cuprinse

cu mîinile umerii uriași, lipindu-se de spatele barat de arma soldatului.

Derapînd și zigzagînd sub cerul înstelat, străbătură străzile pustii, îndreptîndu-se către Harlem — o călătorie care nu depăși zece minute. Zăpada scrîșnea sub pneuri, dar chiar și exploziile motorului păreau incapabile să tulbure liniștea nopții. Iată-l deci mergînd și cu motocicleta pentru prima dată în viață. În ciuda frigului, fu nevoit să lupte din toate puterile pentru a nu adormi din nou. Erau învăluiți și în beznă, dar și în lumină. Ceafa germanului aflată în fața ochilor săi se reducea la o dungă acoperită de fire de păr scurte și închise la culoare, mărginită de gulerul mantalei de cauciuc și de bordul căștii de oțel. Lui Anton îi veni în minte o scenă care se petrecuse cu un an în urmă, la piscină. Piscina trebuia evacuată la o anumită oră, fiind programată pentru trupele germane ; el însă se moșmondise atît de mult cu îmbrăcatul în cabină, încît depășise cu mult ora consemnului. Auzi, de afară, cum se apropia coloana de soldați mărșăluind și cîntînd : *„Hei-li, hei-lo, heila !“* După un scurt răstimp, în rîsete și chiuituri, soldații dezlănțuiră o adevărată furtună în tăcerea clădirii. Nu auzi deschizîndu-se nici una dintre ușile cabinelor ; soldații se despuiau în sala comună. După o clipă se auziră tălpi goale plescăind în direcția bazinului de înot. Cînd tăcerea se așternu peste tot, își adună tot curajul pentru a se furișa afară. Îi zări, la capătul sălii comune, dincolo de ușile de sticlă. În mod inexplicabil,

soldații se transformaseră în făpturi umane, pur și simplu în oameni obișnuiți, goi-pușcă ; trupuri albe, cu chipurile și gîturile arse de soare, cu brațele brune pînă la coate. O șterse la repezeală. Văzu uniformele abandonate atîrnînd agățate în încăperea destinată de obicei oamenilor sărmani : chipiuri, centuri, cizme. Cîtă amenințare omniprezentă ; cîtă violență în nemișcare... Avu o viziune : cu plutirea lipsită de substanță, pe care o au somnambulii, uniformele se desprindeau din cuiere și se îndreptau către un rug încins, ale cărui flăcări înalte mistuiau portalul unei case albe de țară — dar, din fericire, totul fu inundat de apa unui canal sau a unei piscine ; flăcările stingîndu-se șuierînd...

Se trezi pe neașteptate. Se opriseră în fața parcului Hout, la trecerea peste fortificațiile care înconjurau Comandamentul regional. Cît cuprindea cu ochii, numai sîrmă ghimpată. O santinelă le îngădui să treacă mai departe. În curtea întunecată, se desfășura un neîntrerupt du-te-vino de camioane și autoturisme ; niște mici cozoroace obturau farurile, lumina scăpînd, din geamurile complet camuflate, doar prin niște fante orizontale. Hărmălaia provocată de motoare și de claxoane contrasta în mod straniu cu acest grijuliu control al luminilor.

Soldatul fixă motocicleta pe suportul rabatabil și-l duse pe Anton înăuntru. Și aici se desfășura o activitate febrilă : militari care intrau și ieșeau, telefoanele sunau, iar mașinile de scris țăcăneau fără răgaz. I se ceru să

aștepte pe o bancă de lemn, într-o cămăruță bine încălzită. Prin ușa deschisă putea cuprinde cu privirea un coridor lung ; pe neașteptate îl văzu acolo pe domnul Korteweg. Ieșise pe o ușă, traversă coridorul și dispăru pe ușa opusă, însoțit de un soldat fără chipiu cu niște hîrtii sub un braț. Avu certitudinea că autoritățile erau la curent cu fapta domnului Korteweg. La gîndul că și părinții săi se aflau probabil pe undeva, pe acolo, Anton căscă, se întinse pe o parte și adormi.

Cînd se trezi, ochii săi întîlniră privirile unui sergent cam avansat în vîrstă, într-o uniformă neîngrijită, cu picioarele înotînd într-o pereche de cizme cu carîmbul scurt, care-i adresă un salut prietenos înclinîndu-și capul. Anton se afla întins într-o altă încăpere, sub o pătură de lînă, pe o sofa roșie. Afară se luminase de ziuă. Anton răspunse cu un zîmbet. Gîndul că nu mai avea cămin i se înfiripă neterminat în minte, dar dispăru aproape în aceeași clipă. Soldatul apropie un scaun de sofa. Așeză pe el o cană de tablă cu lapte cald și o farfurie pe care se lăfăiau trei felii mari de pîine închisă la culoare, garnisite cu o substanță asemănătoare cu geamul opac. Cu ani mai tîrziu, călătorind prin Germania, în drum spre casa lui din Toscana, Anton avea să afle că substanța aceea era untură de gîscă : *Schmalz*. Nimic altceva nu va mai avea gustul acela minunat pentru el. Nici măcar cele mai costisitoare dineuri din cele mai bune restaurante ale lumii, ca de exemplu, la „Bocuse“ în Lyon, sau „Las-

serre“ — Italia. Nici măcar vinurile Lafitte Rotschild sau Chambertin nu se puteau compara cu laptele cald pe care-l primise atunci. Un om care n-a făcut foamea niciodată ar putea să fie un gourmet mult mai rafinat, dar nu are nici cea mai vagă idee despre ce înseamnă să mănînci.

— *Es' schmekt gut, ja?* E gustoasă, nu-i așa ? spuse sergentul. După ce îi mai aduse o cană cu lapte și urmărise amuzat cum fusese înghițit și acesta, îl duse pe Anton să se spele la un robinet de la toaletă. În oglindă, a putut vedea că dîrele de sînge de pe chipul său se închiseseră la culoare ca rugina. Șovăielnic, puțin cîte puțin, elimină singura dovadă că fata aceea existase în realitate. După care a fost condus în camera Ortskommandantului, cu un braț petrecut în jurul umerilor. Ajuns în pragul încăperii ezită, dar sergentul îi arătă fotoliul plasat în fața biroului.

Guvernatorul militar al orașului — der Ortskommandant — vorbea la telefon și-i aruncă o scurtă privire, fără a-l vedea de fapt, dar adresîndu-i un salut părintesc cu o înclinare a capului. Era un bărbat scund, cu părul încărunțit, tuns perie, purtînd uniforma cenușie a ofițerilor din Wehrmacht. Centura cu revolverul în tocul lui se aflau alături de caschetă pe suprafața biroului, lîngă patru fotografii înrămate, sprijinite de niște suporți triunghiulari, întoarse cu spatele către Anton. Pe peretele opus era agățat portretul lui Hitler. Anton privi

prin fereastră arborii de afară, indiferenți, desfrunziți, acoperiți de o pojghiță de gheață, neștiutori despre ceea ce înseamnă vremurile de război. Ofițerul puse receptorul în furcă, notă ceva, caută printre hîrtiile sale, apoi, împreunîndu-și palmele pe mapa de scris, întrebă dacă Anton dormise bine. Vorbea olandeza cu un accent puternic, dar absolut inteligibil.

— Da, domnule, răspunse Anton.

— Este îngrozitor ce s-a-ntîmplat ieri. Un răstimp comandantul clătină capul a dezaprobare. Omenirea a devenit o *Jammertal*, o vale a plîngerii. Pretutindeni e la fel. Și casa mea din Linz a fost distrusă de bombe. Absolut totul e *kaput*, distrus. *Kinder*, copiii morți. Continuă să-l privească pe Anton, dînd din cap. Vrei să mă întrebi ceva, nu-i așa ? Dă-i drumul.

— Aș dori să știu dacă nu se află aici și tata și mama. Ieri au fost luați și ei. Știa că nu trebuie să amintească de Peter, pentru a nu-i pune pe urmele lui.

Comandantul se apucă iarăși să-și foșnească hîrtiile.

— Problema asta a fost încredințată altui departament. Regret, dar nu pot face nimic. În acest moment domnește haosul pretutindeni. Presupun că ei se află pe undeva, prin apropiere. *Da*, trebuie să așteptăm și să mai vedem. Războiul nu mai poate dura mult. Atunci, totul, *alles*, nu va mai fi decît un vis urît. Ei bine, rosti el, rîzînd pe neașteptate, îndreptîndu-și

brațele larg deschise către Anton. Ce să facem *mit* (cu) tine acum ? Vrei să rămîi cu noi ? Nu vrei să te faci soldat ?

Anton zîmbi și el, dar nu găsi nimic de răspuns.

— Ce vrei să te faci cînd vei fi mare... ? Ofițerul aruncă scurt o privire pe o bucată mică de carton cenușiu — Anton își dădu seama că era cartela lui de alimente.

— ...Anton Emanuel Willem Steenwijk ?

— Încă nu știu. Poate aviator.

Ofițerul zîmbi, dar zîmbetul îi pieri de pe bune aproape imediat.

— *So,* făcu el, deșurubînd capacul unui stilou gros, de culoare portocalie. Hai să vorbim despre lucruri serioase. Ai pe cineva din familie în Haarlem ?

— Nu, domnule.

Ofițerul își ridică ochii către el.

— Nu ai nici măcar rude ? Chiar pe nimeni ?

— Am, dar în Amsterdam. Un unchi și o mătușă.

— Crezi că ai putea locui la ei o bucată de vreme ?

— O, desigur.

— Cum se numește unchiul ?

— Van Liempt.

— Prenumele ?

— Ăă... Peter.

— De profesie ?

— Doctor.

Ideea de a sta o vreme cu mătușa și cu unchiul îi surîse. Adeseori își amintise de

frumoasa lor casă de pe Apollolaan *, casă care plutea în mister pentru el, probabil din cauza marelui oraș care o împresura.

În timp ce Ortskommandantul nota adresa, rosti pe un ton solemn : „Phoebus Apollo, zeul luminii și al frumuseții". Din senin se uită la ceas, puse stiloul pe masă și se ridică : „*Moment*", spuse el, și ieși valvîrtej din încăpere. În coridor răcni o comandă unui soldat care plecă în goană, în mare tropot de cizme. Apoi, revenind în birou, i se adresă lui Anton :

— Peste puțin timp un mic convoi pornește spre Amsterdam. Ai ocazia să pleci imediat — Schulz ! — strigă comandantul. Se părea că acela era numele sergentului care urma să-l însoțească pe Anton pînă la destinație, adică în Amsterdam.

În ceea ce-l privea pe el, Ortskommandantul avea să compună la repezeală *eine Notiz*, adresată autorităților de acolo ; pînă atunci copilul acesta trebuia îmbrăcat ca lumea, să-i fie cald. Se apropie de Anton, îi întinse o mînă, punîndu-i-o pe umăr pe cealaltă :

— Drum bun, *Herr Fliegergeneral !* (general de aviație). Și mult curaj !

— Da, domnule. La revedere, domnule.

— La revedere, micuțule.

Generalul îl ciupi blînd de obraz ; apoi sergentul îl însoți afară din birou. Vorbindu-i în

* Strada Apollo — Cartierul rezidențial în care se află această stradă a fost construit pe vremea jocurilor olimpice de la Amsterdam, de unde i se trage numele.

tot acest răstimp într-un dialect din care Anton nu desluşea nici o iotă, Schulz îl duse într-o magazie friguroasă, care mirosea a aer stătut. Acolo, pe rafturi, defilau în şiruri neîntrerupte uniforme şi încălţări militare, şiruri de căşti noi. Schultz pescui două pulovere cenuşii, trăgîndu-i-le peste cap lui Anton, unul peste celălalt. Îi legă un fular în jurul capului, peste care îl încoronă cu o cască grea. Cînd aceasta îi alunecă, bălăbănindu-i-se, peste urechi, Schultz burduşi căptuşeala de piele cu ghemotoace de hîrtie, îi strînse cureluşa sub bărbie, după care casca păru a-l cuprinde destul de mulţumitor. Sergentul se retrase, examinîndu-l din creştet pînă-n tălpi, apoi dădu nemulţumit din cap. Scoase o tunică din capătul de la stînga al şirului şi o probă peste trupul lui Anton, apoi pescui nişte foarfeci uriaşe dintr-un sertar şi întinse tunica pe podea. Anton, cu ochii larg-deschişi, îl urmări pe Schulz care ciopîrţi pur şi simplu haina pe măsura lui, eliminînd porţiuni consistente din mîneci şi poale. În jurul taliei, îi fixă o funie uzată pentru a menţine totul pe loc. Ca să-şi încununeze opera, Schulz îi dărui o pereche de mănuşi imense, căptuşite cu blană, după care izbucni în hohote de rîs, rosti ceva de neînţeles şi continuă să hohotească şi mai tare.

Dacă l-ar vedea acum colegii de la şcoală ! Probabil însă că în clipa aceea se aflau cu toţii pe la casele lor, plictisiţi de moarte, fără să aibă habar de ceea ce i se întîmpla lui. Ajunşi la etaj, Schulz îşi puse şi el o manta şi o cască.

După ce preluă scrisoarea din biroul comandantului şi o înfundă în buzunar, părăsiră clădirea.

Din cerul întunecat, coborau sclipind ace de gheaţă. Micul convoi se afla pe picior de plecare, aşteptîndu-i în faţa garajului situat dincolo de terenul împrejmuit cu sîrmă ghimpată : patru camioane de transport înalte, cu prelate cenuşii, iar în capul coloanei, un automobil lung, deschis. Pe bancheta din faţă, alături de şofer, se afla un ofiţer aşteptîndu-i nerăbdător. Pe banchetele din spate, patru soldaţi încotoşmănaţi în uniforme masive, îşi ţineau mitralierele pe genunchi. Anton se căţără în cabina primului camion şi luă loc între Schulz şi un soldat morocănos aflat la volan. Ce de lucruri se mai întîmplau ! Anton, încă prea copil pentru a putea medita asupra trecutului, recepţiona fiecare nou eveniment ca pe un episod din viaţa sa care-l anula pe cel anterior, îngropîndu-i-l în subconştient.

Au părăsit Haarlemul prin cartierele mărginaşe şi s-au angajat pe autostrada cu două sensuri de circulaţie, lungă şi neabătută, care ducea la Amsterdam urmînd vechiul canal. Nici urmă de trafic rutier. Pe partea stîngă a şoselei, deasupra capetelor lor, firele de contact ale trenului electric şi ale tramvaiului atîrnau pînă la sol în curbe graţioase. Ici-colo şinele erau răsucite în sus aidoma unor coarne de melc. În unele locuri, pînă şi stîlpii erau dărîmaţi. Pretutindeni pămîntul încremenise îngheţat. Se deplasau cu încetineală. Orice

dialog era imposibil din cauza uruitului din cabina camionului. Era înconjurat doar de o fierărie zgomotoasă care îi spunea mult mai multe despre război decît știuse el vreodată. Foc și oțel — iată ce era războiul.

Au trecut prin Halfweg, fără a întîlni suflet de muritor, au depășit fabrica de zahăr abandonată și s-au angajat pe ultimul tronson de douăzeci de kilometri, care îi mai despărțea de Amsterdam.

Orașul se vedea deja la orizont, dincolo de rambleul nisipos început cîndva pentru o viitoare autostradă de centură — așa cum îi explicase tatăl lui. Tocmai cînd treceau pe lîngă turbăriile acoperite de zăpadă, automobilul din frunte coti scurt către taluzul șoselei. Soldații gesticulau, strigau și săreau din camioane. În aceeași clipă Anton văzu și el avionul : nu era mai mare decît o muscă, zbura în unghi drept de-a curmezișul autostrăzii. Șoferul camionului în care se afla și el apăsă pe frînă, strigînd : „*Raus!*“ (afară !) și în același timp sări din cabină, fără a mai opri motorul. Schulz făcu la fel pe partea cealaltă. Se auzeau strigăte din toate părțile. Soldații din capul coloanei se ghemuiră înapoia automobilului, cu mîinile încleștate pe mitralierele lor, pregătiți să tragă. Cu coada ochiului văzu că cineva îl chema, gesticulînd. Era Schulz, dar Anton nu-și putea dezlipi ochii de pe acel obiect minuscul, care descrise o buclă deasupra autostrăzii, repezindu-se apoi asupra lui, mărindu-se cu rapiditate. Era un Spitfire ; nu, un Mosquito ; nu, un

Spitfire. Fascinat, fixa alcătuirea aceea de metal vibrînd care se apropia ca și cum era atrasă de el. Nu putea să-i facă nici un rău lui. La urma urmelor el era de partea lor, și ei știau asta, desigur — chiar ieri... De sub aripi văzu țîșnind niște fulgere, niște fleacuri — care nu meritau să fie luate în seamă. Și pe pămînt se dezlănțui focul de artilerie : șuiere, detunături, pîrîituri de pretutindeni. Șocurile produse la impactul proiectilelor se repercutau în el ; și pentru că își imagină că avionul avea să se zdrobească în el, plonjă sub tabloul de bord, în timp ce motorul aparatului urlă deasupra lui ca un compresor cu aburi. O clipă mai tîrziu fu tras afară din ascunzătoarea de sub volan, și tîrît în groapă. Văzu cel puțin o sută de soldați ridicîndu-se de pe ambele pante ale autostrăzii. Mai încolo, aproape de ultimul camion, auzi gemetele răniților. Cînd avionul dispăru în nori, fiind limpede pentru toată lumea că nu se va mai întoarce, cea mai mare parte dintre soldați alergă la coada coloanei. Cu inima zbătîndu-i-se în piept, traversă drumul pentru a i se alătura sergentului. Schije de gheață de mărimea unor ace de patefon îl izbiră în față. De cealaltă parte a camionului, chiar lîngă scara mașinii, doi soldați răsuceau grijuliu un trup. Era Schulz. O parte din pieptul lui devenise o baltă de sînge și zdrențe. Îi țîșnea sînge și din nas și gură. Mai trăia încă, dar chipul îi era schimonosit de atîta durere, încît Anton simți nevoia de a face ceva pentru a i-o ușura.

Se răsuci brusc, cu o senzație de greață, lac de transpirație ; nu atît din cauza sîngelui dinaintea ochilor săi, cît din cauza nevolniciei sale. Își lepădă casca, deznodă fularul și apucă pe nevăzute un punct de sprijin pe caroseria vibrîndă a camionului, cînd jetul de vomă îi țîșni pe gura larg deschisă. Aproape instantaneu, ultimul camion din coloană izbucni în flăcări.

Ceea ce se petrecu mai departe văzu parcă în vis. Cineva îi îndesă din nou casca pe cap și îl duse la automobilul deschis. Ofițerul răcnea comenzi ; Schulz și ceilalți răniți, probabil și morți, erau întinși în al treilea camion. Ceilalți din trupă au fost nevoiți să se înghesuie, claie peste grămadă, în cel de al doilea. După un răstimp de cîteva minute, convoiul porni din nou la drum, lăsînd în urmă camionul incendiat.

În timp ce se apropiau de Amsterdam, ofițerul de lîngă el continuă să strige, aplecîndu-se, la șofer. Brusc îl întrebă pe Anton cine dracu' era și unde trebuia să ajungă. Anton desluși sensul cuvintelor, dar respira atît de spasmodic, încît nu putu răspunde. Ofițerul tăcu, gesticulă a lehamite și spuse că-l doare undeva. Anton îl avea pe Schulz mereu înaintea ochilor. Fusese lovit în apropierea camionului ; încercase să-l salveze pe el. Acum Schulz avea să moară, iar el, Anton, era vinovat de cele întîmplate.

Au pătruns în oraș printr-o spărtură în rambleu. Puțin mai departe, ofițerul se ridică în

mașină, la un colț de stradă, făcîndu-le semn cu mîna șoferilor din primele două camioane să meargă drept înainte (Anton zări, o fracțiune de secundă, urmele propriei sale vărsături pe capota primului camion), după care făcu semn celui de al treilea să-l urmeze. Un timp au mers de-a lungul unui canal larg, practic pustiu. Din cînd în cînd traversau cîte o stradă, pe care grupuri alcătuite din femei și copii în zdrențe căutau ceva printre șinele ruginite ale liniei de tramvai, în locurile unde pietrele fuseseră dizlocate. Trecînd prin străzi strîmte și tăcute, cu imobile în paragină, ajunseră la poarta Spitalului de Vest. Dincolo de poartă, spitalul era un oraș în sine, cu străzi proprii și clădiri imense. Opriră în apropierea unei barăci pe care o pancartă în formă de săgeată indica : *LAZARETT*. Imediat, cîteva infirmiere ieșiră alergînd. Erau îmbrăcate cu totul altfel decît Karin, pentru că purtau mantale sumbre, lungi pînă la călcîie și bonete albe mult mai mici, care le cuprindeau capul ca niște plase pentru păr. Ofițerul și soldații de pe bancheta din spate coborîră din automobil. Dar cînd Anton încercă să facă la fel, șoferul îl reținu.

Apoi, porniră amîndoi în oraș. Anton privi împrejur, simțindu-și capul ca plumbul. După cîteva minute, trecură prin spatele clădirii unde se afla Rijksmuseum, pe care îl vizitase cu tatăl său, și pătrunseră într-un vast scuar, a cărui parte centrală era împrejmuită cu sîrmă ghimpată. Tot acolo se aflau și două buncăre imense, dreptunghiulare. În partea opusă scua-

rului, exact vizavi de Rijksmuseum, se afla un edificiu în formă de templu grec, cu acoperișul încununat de o liră ; sub fronton se afla scris cu litere uriașe : *CONCERTGEBOUW*. În fața acestui edificiu, o construcție mai scundă purta o firmă pe care scria : *WEHRMACTHEIM ERIKA*. Cîteva dintre vilele independente, care i se alăturau pe dreapta și pe stînga, erau în mod evident rechiziționate de nemți. Automobilul opri în fața uneia dintre acestea. O santinelă cu pușca pe umăr privi la Anton și-l întrebă pe șofer dacă pasagerul lui era cel mai proaspăt recrut.

Și în hol au rîs de acest băiețaș cu cască și tunică peste măsură de mare, dar un ofițer care se pregătea să urce treptele puse capăt imediat glumelor. Acest ofițer avea cizme glănțuite și era împovărat de tot felul de panglici, insigne și decorații, iar la gît îi atîrna Crucea de Fier. Anton își spuse că poate era un general adevărat. Ofițerul se opri, patru tineri aghiotanți rămaseră la cîțiva pași în urma lui, și ceru să i se spună ce se întîmplase. Anton n-a putut înțelege răspunsul șoferului — încremenit în poziție de drepți — dar îi era limpede că avea legătură cu atacul avionului. În răstimpul explicațiilor, generalul scoase dintr-un pachet o țigară egipteană aplatizată, o bătu pe capacul pachetului, pe care Anton desluși cuvîntul „Stambul". Unul dintre tinerii aghiotanți îi oferi imediat foc. Își dădu scurt capul pe spate, suflă fumul drept în sus, și-l concedie pe șofer cu un gest al mîinii. Le ceru, atît lui

Anton, cît și celor patru ofițeri, care rîdeau și discutau pe șoptite, să-l urmeze la etaj. Urcînd, generalul se ținea drept ca o vergea, dar era aplecat înainte la un unghi de cel puțin douăzeci de grade — socoti Anton.

Ajunși într-o încăpere spațioasă, generalul îi făcu semn lui Anton, cu un gest de enervare, să se debaraseze de țoalele acelea caraghioase. Anton arăta ca o haimana scăpată din ghetoul de la Bialistok, observă el, făcîndu-i pe ofițeri să zîmbească. Anton se conformă ordinului, iar generalul deschise o ușă și mormăi cîteva cuvinte într-o cameră alăturată. Ceilalți ofițeri se păstrau la distanță ; unul se așeză cu un gest elegant pe pervazul ferestrei, aprinzîndu-și și el o țigară.

Cînd Anton luă loc în fața biroului, o tînără frumoasă, zveltă, înveșmîntată într-o rochie neagră intră în cameră. Păru-i blond era prins la tîmple, dar îi cădea liber pe spate. Îi puse în față o ceașcă în care se afla cafea cu lapte ; pe farfurie, o bucățică de ciocolată cu lapte.

— Uite, rosti fata în olandeză. Pun pariu că-ți place.

Ciocolată ! Doar din auzite știa că mai există așa ceva. Se simțea ca în rai. Dar nu avu prilejul s-o guste, fiindcă generalul voia să i se povestească cele petrecute, de la cap la coadă. Tînăra urma să traducă. Prima parte a povestirii sale, despre atac și incendiu, îi stoarse cîteva lacrimi (dar acelea erau întîmplări de mult petrecute). Generalul asculta impasibil, din cînd în cînd mîngîindu-și cu palma fie frizura în-

grijită, fie pielea netedă, lucioasă a obrazului, cu dosul degetelor. Dar pe măsură ce relatarea avansa, păru incapabil să-și creadă urechilor : „*Na, so was !*“ exclamă el, cînd auzi că Anton fusese zăvorît în celula din beciul unui comisariat de poliție. „Nemaipomenit !“ Anton ținu sub tăcere faptul că mai fusese cineva acolo. Că fusese dus apoi la Ortskommandatur, comentă generalul, era ceva nemaiauzit. „Unerhört !“ Nu mai existau cămine de copii în Harlem ? Auziți, Ortskommandatur ! Asta punea capăt la toate. Iar Herr Ortskommandant îl expediase la Amsterdam, la unchiul său, cu un convoi militar ? Cînd știa prea bine că peste tot au loc bombardamente ? Cei din Haarlem înnebuniseră cu toții ? ! „Asta-i culmea ! Nenumărate abateri flagrante de la disciplina militară !“ Își ridică brațele la cer, apoi le lăsă să cadă cu palmele pe birou. Ofițerul de la fereastră izbucni în hohote de rîs, la auzul comentariilor atît de colorate, dar generalul îi spuse : „Rîdeți, rîdeți, aveți de ce !“ Domnii aceia din Haarlem avuseseră măcar gentilețea de a-i înmîna lui Anton vreo hîrtie ? De exemplu, actele sale de identitate, pentru început ?

— Da, spuse Anton. Dar, într-o străfulgerare, îl văzu pe sergent îndesînd scrisoarea în buzunarul din interiorul mantalei, exact locul pe care-l sfîrtecase rana aceea îngrozitoare, cu o oră mai înainte.

Cînd izbucni din nou în lacrimi, generalul se ridică în picioare iritat. Băiatul să fie dus de-acolo și liniștit, iar cei din Haarlem să fie

sunați fără întîrziere. Sau mai bine nu. Era mai bine să fie lăsați să fiarbă în suc propriu. Să fie sunat unchiul copilului pentru a veni să-l ia de-acolo. Tînăra îl apucă pe Anton de umăr și-l conduse afară.

Cînd, după o oră, unchiul său își făcu apariția, Anton se afla într-o cameră de așteptare suspinînd încă. Colțurile gurii îi erau mînjite de ciocolată. Pe genunchii săi se afla un exemplar al revistei *Signal*, deschis la o pagină pe care un desen descria o dramatică încleștare aeriană. Unchiul aruncă revista, îngenunche în fața lui, îmbrățișîndu-l în tăcere. Apoi se ridică în picioare și spuse :

— Anton, hai să plecăm de-aici.

Ridicîndu-și privirile, Anton întîlni ochii mamei sale.

— Unchiule, ai auzit ce s-a-ntîmplat ?

— Da.

— Am o haină pe undeva, pe-aici.

— Să părăsim imediat locul ăsta !

De mînă cu unchiul lui, fără haină, dar îmbrăcat cu două pulovere, păși afară, la lumina zilei cenușii de iarnă. Plîngea cu sughițuri, dar nu știa de ce, ca și cum lacrimile sale duseseră cu ele toate amintirile. Simți că cealaltă mînă îi înghețase. O îndesă în buzunar, unde atinse un obiect pe care nu fu în stare să-l identifice. Îl privi : era zarul.

AL DOILEA EPISOD

1952

1

RESTUL ESTE EPILOG. Cenușa aruncată de vulcan urcă pînă în stratosferă, înconjură pămîntul și, după ani de zile, continuă să cadă ca o ploaie pe toate continentele.

În mai 1945, la cîteva zile după Eliberare, neprimind încă nici o veste despre părinții lui Anton și despre Peter, Van Liempt plecă într-o dimineață, foarte devreme, la Haarlem pentru a se informa. Se părea că fuseseră ținuți în detenție, deși așa ceva era neobișnuit în caz de represalii. Dar chiar dacă ar fi fost duși într-un lagăr de concentrare la Vught sau Amersfoort, ar fi fost deja eliberați pînă atunci. Doar cei ce supraviețuiseră lagărelor germane nu veniseră încă acasă.

În acea după-amiază, Anton a însoțit-o în oraș pe mătușa lui. Amsterdamul arăta aidoma unui muribund care, din senin, capătă culoare în obraz, deschide ochii și revine la viață în chip miraculos. Pretutindeni fluturau drapele fixate de pervazurile cojite de vopsea ale ferestrelor, pretutindeni muzică, dans și mulțimi

de oameni jubilînd, pe străzile pe care fire de iarbă și ciulini se iviseră printre pietrele caldarîmului. Făpturi cu chipuri palide, flămînde, îi înghesuiau pe soldații canadieni plesnind de sănătate, care purtau pe cap nu caschete, ci berete, lăfăindu-se în uniforme de culoare bej sau maro deschis, așa cum sînt veșmintele în timp de pace, și nu încorsetați în rigiditatea de armură a uniformelor cenușii, negre sau verzi. Nu se deosebeau cu nimic de ofițeri. Jeep-uri și automobile blindate erau atinse de palmele mulțimii ca niște relicve sfinte. Cei care știau cîteva cuvinte în engleză nu numai că pătrundeau în acea cerească împărăție coborîtă pe pămînt, ci aveau chiar șansa de a obține o țigară. Băieți de vîrsta lui se cățăraseră triumfători pe radiatoarele mașinilor împodobite cu o stea roșie înscrisă într-un cerc. El însă nu participa. Nu pentru motivul că-l îngrijora soarta părinților sau aceea a lui Peter — căci nu se mai gîndea de mult la asta — ci mai curînd pentru faptul că nimic din ceea ce se întîmpla împrejur nu făcea parte cu adevărat din ființa lui, și nici nu avea să facă vreodată. Întregul său univers era celălalt, care din fericire acum se sfîrșise ; ceva la care nu mai voia să se gîndească niciodată. Și totuși făcea parte din el ; așa că, vrînd-nevrînd, era tot ceea ce-i mai rămăsese.

La vremea prînzului se întoarseră acasă, iar el se duse în camera lui, acolo unde acum se simțea absolut ca la el acasă. Unchiul și mătușa nu aveau copii, și-l tratau ca pe propriul

lor fiu ; în realitate, chiar cu mult mai mare grijă, evitînd orice dezacorduri, ceea ce, evident, nu s-ar fi întîmplat dacă ar fi fost adevărata lor odraslă. Uneori se întreba cum s-ar fi simțit, dacă ar fi revenit în mijlocul familiei sale, la Haarlem, și gîndul acesta îl zăpăcea în așa hal, încît se grăbea să-l alunge. Tocmai pentru faptul că nu-l tratau ca pe propriul lor fiu, îi plăcea atît de mult în casa de pe Apollolaan.

Unchiul său avea obiceiul de a bate la ușă înainte de a intra. Cînd Anton îi văzu chipul, își dădu seama pe loc ce fel de vești îi aduce. Clema metalică folosită de Van Liempt pentru a-și proteja pantalonul la pedalat se mai afla încă la glezna piciorului drept. Se așeză pe scaunul de la birou și-i spuse lui Anton să se pregătească pentru niște vești foarte triste. Tatăl și mama sa nu fuseseră duși la nici o închisoare. Fuseseră împușcați în acea noapte laolaltă cu ceilalți douăzeci și nouă de ostateci. Nimeni nu știa ce se întîmplase cu Peter, așa că mai existau încă speranțe. Fusese și pe la poliție, dar acolo se cunoștea doar ce se întîmplase cu ostatecii. Apoi fusese pe la vecinii lor de pe chei. Nimeni din familia Aarts nu se afla la domiciliu. Vecinii Korteweg erau acasă, dar nu l-au primit. Pînă la urmă a aflat adevărul de la familia Beumer. Domnul Beumer fusese martor ocular. Van Liempt nu intră în detalii ; nici Anton nu le ceru. Ședea în capul oaselor pe patul acela care avea peretele pe stînga, privind țintă modelele, ca niște flăcări, de pe linoleumul de culoare cenușie. Îl încerca sentimentul că știuse tot timpul ceea ce i se comunicase. Van Liempt îi mai spuse că cei din familia Beumer se bucuraseră auzind că el, Anton, supraviețuise. Apoi scoase clema de protecție de la gleznă și rămase cu ea în mînă ; avea forma unei potcoave. Era de la sine înțeles că Anton urma să rămînă la ei în continuare, adăugă el.

Abia în luna iunie au aflat că și Peter fusese împușcat, în aceeași noapte. La acea vreme, vestea părea un mesaj venit din timpuri preistorice, greu de imaginat. Pentru Anton, răstimpul de cinci luni scurs între ianuarie și iunie, 1945, era incomparabil mai lung decît distanța dintre iunie 1945 și ziua prezentă.

Pe seama acestei deformări a noțiunii de timp a pus și incapacitatea sa de a le explica, ulterior, propriilor săi copii cum fusese războiul. Familia sa se refuza amintirilor, se retrăsese într-o zonă aparținînd uitării, o zonă pe care o percepea întîmplător și fulgurant — așa cum i se întîmpla cînd își rătăcea privirile prin fereastra clasei, sau de pe platforma din spate a unui tramvai — o zonă a beznei și înfometării, a focurilor de armă, a sîngelui și flăcărilor, a urletelor și celulelor de închisoare ; o zonă ermetic închisă undeva în străfundurile sufletului său. În atari momente avea senzația că își amintea un vis, dar nu atît conținutul visului, cît pur și simplu faptul că visul fusese un coșmar. Totuși în inima acestei pecetluite întunecimi, din cînd în cînd, fulgera doar o singură

sursă de lumină orbitoare : degetele fetei mîngîindu-i chipul. Dacă ea avusese vreo legătură cu atacul, sau ce i se întîmplase, nu știa. Și nici nu dorea să știe.

Absolvi liceul destul de mulțumitor și își continuă studiile la medicină. Pînă în acea clipă apăruseră o mulțime de publicații despre Ocupație, dar nu-și bătu capul cu lectura lor, nici cu romanele și povestirile inspirate de acea epocă. Nu s-a dus nici la Centrul național de documentare asupra războiului, unde ar fi putut afla tot ce se știa despre asasinarea lui Fake Ploeg și despre modul exact cum își găsise Peter sfîrșitul. Familia din care făcuse parte cîndva fusese definitiv exterminată ; îi era suficientă conștiința faptului. Neîndoielnic era un singur lucru : atacul nu fusese judecat niciodată, căci în calitatea lui de martor ocular ar fi fost citat cu siguranță.

Iar nazistului cu chipul brăzdat de cicatrice nu i s-a dat nicicînd de urmă. (Doar dacă nu fusese cumva îndepărtat chiar de Gestapo ; de fapt n-avea nici o importanță, fusese personajul cel mai insignifiant.) Era destul de probabil ca el să fi acționat mai mult sau mai puțin după capul lui. Nu rare fuseseră cazurile de incendiere a unor imobile unde-și găsiseră moartea naziștii ; dar uciderea locatarilor fusese o formă de teroare practicată doar în Polonia și în Rusia. E adevărat că, în acele țări, Anton ar fi fost el însuși executat, chiar dacă s-ar fi aflat încă în leagăn.

2

ȘI TOTUȘI LUCRURILE nu dispar cu atîta ușurință. În septembrie 1952, pe cînd se afla în anul doi de medicină, unul dintre colegii de facultate îl invită să participe la o petrecere în Haarlem. Nu mai fusese acolo de șapte ani, din clipa cînd îl părăsise luat de convoiul german. La început nu avusese de gînd să dea curs invitației, dar ideea îl obsedă toată ziua. Brusc, după masă, apucă la întîmplare un roman scris de un tînăr scriitor din Haarlem, pe care-l considera un cadou potrivit, deși și-l cumpărase să-l citească, și luă tramvaiul pînă la gară. Se simțea ca un puștan care se duce pentru prima dată la o casă de prostituție.

Dincolo de rambleul nisipos, trenul trecu pe sub o uriașă conductă de oțel care vomita un șuvoi gros de noroi, de culoare cenușie-metalică, în gropile turbăriilor de pe cealaltă parte a șoselei. Camionul incendiat fusese îndepărtat. Urmări circulația vehiculelor pe șosea, cu bărbia sprijinită în palmă. Tramvaiul circula și el. Cînd lăsă în urmă suburbia Halfweg, văzu conturul orașului Haarlem — semnînd încă destul de bine cu imaginea lui, creată în pictura lui Ruysdael — cu toate că pe vremea pictorului existau păduri și pajiști, cu rufărie întinsă la uscat, acolo unde mai tîrziu se înălțase casa lui Anton. Cerul însă rămăsese același. Munți masivi de nori pe care se sprijineau coloane de raze de soare. Ceea ce vedea el însă nu era un oraș oarecare, ca atîtea altele de pe pămînt.

Era tot atît de diferit de altele, cum se deosebea el de ceilalți oameni.

Aplecat la geamul compartimentului, în acest vagon de clasa a treia cu banchete de lemn deschis la culoare, confiscat de la căile ferate ale celui de al treilea Reich, se afla un tînăr de douăzeci și unu de ani, cu păr negru, lucios, care-i aluneca mereu pe frunte și pe care-l arunca tot timpul înapoi, cu o mișcare bruscă a capului. Unui privitor întîmplător, gestul i s-ar fi părut simpatic, poate pentru că frecventa sa repetare presupunea multă răbdare. Un brunet cu sprîncene negre, cu pielea obrazului fină, puțin mai întunecată în jurul ochilor. Purta un pantalon larg, de culoare gri, un sacou bleumarin din țesătură grea, un papion, și o cămașă cu un guler ale cărui colțuri se răsuceau mereu în sus. Fumul de țigară, pe care-l sufla printre buzele făcute pungă, se lovea de geamul ferestrei, unde zăbovea un scurt răstimp ca o fină peliculă de ceață.

La prietenul său se duse cu tramvaiul. Și acesta locuia în partea de sud a Haarlemului, dar deoarece familia lui se mutase acolo abia după război nu era nici un risc să i se pună întrebări în legătură cu trecutul. Cînd tramvaiul coti înspre parcul Hout, contemplă, preț de un minut, spectacolul oferit de fostul Ortskommandatur. Tranșeea antitanc și sîrma ghimpată dispăruseră ; nu mai dăinuia decît un hotel abandonat, în paragină, cu ferestrele bătute în scînduri. Garajul (un restaurant înainte de război) se afla acum în ruină. Probabil nici chiar prietenul lui nu avea habar la ce fusese folosit în trecut acest stabiliment.

— Deci te-ai hotărît pînă la urmă, îl întîmpină prietenul, deschizînd ușa.

— Iartă-mi întîrzierea.

— Nu-i nimic. Ți-a fost greu să nimerești ?

— Nu prea.

În grădina din spatele casei, sub arbori înalți, fusese pregătită o masă lungă. Pe ea se aflau salate și alte delicatețuri, sticle, vrafuri de farfurii, tacîmuri. Pe altă masă erau etalate darurile, cărora Anton le adăugă volumul adus de el. Oaspeții se găseau în picioare sau așezați pe gazon. După formalitatea prezentărilor se alătură unui grup ai cărui membri, cam chercheliți, îi erau cunoscuți din Amsterdam. Cu paharele de bere la piept, alcătuiseră un cerc la malul apei. Asemeni lui Anton, toți purtau sacouri prea încăpătoare pentru trupurile lor adolescentine. Liderul grupului era fratele mai vîrstnic al prietenului său, student în stomatologie la Utrecht, care avea piciorul drept încălțat într-un pantof uriaș, diform.

Tocmai își dezvolta teoriile : „Adevărul este că nu sînteți decît niște papă-lapte. N-aveți în căpățîni decît un singur lucru — în afară, bineînțeles, de a vă bîțîi la dans — cum să scăpați de armată“.

— Îți convine să zici așa, Gerrit-Jan ! Cu laba aia a ta, n-ai probleme, e limpede.

— Ei bine, am să-ți spun ceva, cap sec ce ești. Dacă-ai fi avut un pic de bărbăție, nu numai că te-ai fi dus să-ți faci datoria la armată, dar te-ai oferi și voluntar pentru Coreea.

E limpede că nici unul dintre voi n-are habar de ceea ce se-ntîmplă pe-acolo. Barbarii aceia dau buzna la porțile civilizației creștine ! Agită în aer un arătător amenințător. Față de ăia, fasciștii au fost niște copilași. Citiți-l pe Koestler.

— Da' de ce nu te duci tu ? Arde-i la scăfîrlie cu scula aia ridiculă care-ți folosește drept pantof ! Quasimodo !

— *Touché !* făcu Gerrit-Jan, izbucnind în rîs.

— Coreea seamănă tot mai mult cu universitatea din Amsterdam, comentă un altul. Nu-i altceva decît un adăpost pentru neisprăviți de tot felul.

— Domnilor, spuse Gerrit-Jan, să bem pentru zdrobirea tuturor formelor de fascism de la noi și de pretutindeni.

— Și eu mă gîndesc că ar fi trebuit să mă-nrolez — zise un băiat, căruia îi scăpase sensul conversației. Dar se pare că-n armată sînt o groază de foști SS-iști. Am auzit că dacă se oferă voluntari, scapă cu fața curată.

— Și ce-i cu asta ? Miza e mult mai mare decît ce spui tu. În Coreea pot face într-adevăr carieră.

Pot face carieră, repetă Anton în gînd. Pot face într-adevăr carieră. Printre cei doi băieți, privi malul celălalt al eleșteului, aleile liniștite pe care treceau bicicliști sau pe care unii își scoteau cîinii la plimbare. Existau și vile pe acolo. Undeva, dincolo de toate acestea, deși invizibilă de pe pajiștea lor, se afla grădinița de copii, unde făcuse de atîtea ori coadă pentru

fiertura din anii foametei. Puțin mai departe și spre stînga, înapoia terenurilor virane, se găsea locul unde se petrecuse totul. N-ar fi trebuit să vină ; n-ar fi trebuit să se mai întoarcă în Haarlem niciodată. Ar fi trebuit să îngroape trecutul așa cum se îngroapă morții.

„Un visător și-a rătăcit privirile și gîndurile în depărtare“, se auzi vocea lui Gerrit-Jan, iar cînd Anton se răsuci către el, i se adresă :

— Da, Steenwijk, la tine mă refeream. Ei, tu la ce concluzie ai ajuns ?

— Despre ce-i vorba ?

— Să-i înfruntăm, sau să continuăm să batem pasul pe loc ?

— Eu unul, mi-am luat porția, zise Anton. În acea clipă cineva pe terasă pornise un pick-up : *Thanks for the memory...*

Coincidența îl făcu să zîmbească, dar cînd văzu că ceilalți nu sesizaseră, dădu din umeri scurt, și se îndepărtă. Muzica, împletindu-se cu petele de umbră de sub copaci, îi stîrni cumva amintirile. Se afla în Haarlem. Era o zi caldă de toamnă, poate că avea să fie ultima din acel an, și se afla din nou în Haarlem. Nu era deloc bine, și se hotărî să nu mai revină nicicînd acolo ; chiar dacă i s-ar fi oferit un post cu o sută de mii de guldeni pe an. Dar, din moment ce se întîmplase să fie în acest loc, dori să-i spună adio o dată pentru totdeauna — acum, fără zăbavă.

— Dar dumneata, tinere ?

Tresări și se trezi nas în nas cu stăpînul casei. Un bărbat scund, cu părul încărunțit

pieptănat cu cărare, purtînd un costum prost croit, cu pantaloni prea scurți, așa cum cerea o modă afectată de anumiți membri ai elitei olandeze. Alături de el se afla consoarta, o doamnă rafinată, puțin adusă din spate, părînd atît de fragilă în veșmintele complet albe, încît aveai impresia că în orice moment se va face pulbere și va pluti în depărtare la cea mai slabă adiere.

— Da, domnule Van Lennep, spuse, cu un zîmbet, deși habar n-avea ce fusese întrebat.

— Te distrezi ?

— Fac tot ce pot.

— Bravo. Deși nu prea se vede, amice ; parcă ți s-au înecat corăbiile.

— Da, spuse Anton. Cred că o să mă plimb puțin în jurul casei. Să nu mi-o luați în nume de rău.

— O, departe de noi așa ceva. Simte-te în largul tău. Dă-i drumul și fă-o lată, ai să scapi de toate necazurile.

Trecînd printre alți membri ai familiei Lennep, care-și beau ceaiurile instalați pe scaune albe, își găsi drumul prin casă, apoi afară. Coti într-o stradă lăturalnică, pornind pe malul eleșteului. Cînd ajunse de cealaltă parte, își întoarse privirile la petrecerea de pe pajiște. Melodia se auzea limpede și de pe malul acela. În acea clipă Gerrit-Jan îl văzu.

— Hei, Steenwijk, papă-lapte, vezi că biroul de recrutare se află în cealaltă direcție.

Fluturînd o mînă, Anton făcu semn că a recepționat mesajul. După care nu mai privi înapoi.

În loc să o ia pe potecă, prin locurile virane, își continuă drumul pe stradela care — după ce urma cotul canalului — ajungea pe chei. Își dădu seama că nu e bine ce face, că greșește ; și rosti în gînd : „Asasinul revenind la locul crimei.“

O emoție neașteptată îl cuprinse cînd recunoscu desenul pietrelor așezate în zigzag pe pavaj. Pe vremuri, nu-l băgase în seamă, dar în acea clipă îl văzu și realiză că fusese tot timpul acolo. Cînd ajunse la marginea apei, se strădui să-și țină ochii ațintiți pe malul opus. Căsuțele muncitorilor agricoli, fermele neînsemnate, moara, pajiștile — totul era neschimbat. Norii dispăruseră, vaci pășteau netulburate sub razele soarelui scăpătat la apus. Dincolo de linia orizontului, orașul Amsterdam, care acum îi era mult mai cunoscut decît Haarlemul, dar numai așa cum poți cunoaște chipul altuia mai bine decît propriul chip, pentru că nu ți l-ai văzut niciodată.

Traversă pînă la trotuarul care apăruse între timp, pe marginea taluzului înverzit, și abia după cîțiva pași își întoarse privirile, cu o smucitură a capului, în cealaltă direcție.

3

CELE TREI CASE. Un spațiu deschis se căsca între prima și a doua, ca într-un șirag de dinți știrbit. Doar gardul mai rămăsese pe loc. Împrejmuia o vegetație deasă cu urzici, tufe, și

cîțiva pomișori amărîți printre ele, ca în anumite picturi din secolul șaisprezece, cu un înger pe creștetul unei coline și cu un corb malefic fixîndu-l pe un muritor monstruos, împuținat la trup. Crescuseră, pe acel loc, mult mai multe buruieni decît pe terenurile virane din spatele caselor, poate tocmai pentru că cenușa îl fertilizase. Priveliștea îl duse cu mintea la o istorie povestită de unchiul său. După spusele acestuia, se părea că, pe colinele din nordul Franței se găseau multe locuri asemănătoare celui din fața lui, terenuri pe care țăranii le lăsaseră necultivate deoarece ele constituiau cimitire comune, vestigii ale Primului Război Mondial.

La umbră, sub tufele de urzică, probabil se mai aflau încă vreo cîteva cărămizi, fragmente din ziduri, temelia ; iar mai jos, adînc în pămînt, pivnița (era sigur că bătrînul scooter fusese furat), unde probabil domnea gunoiul. Chiar dacă, în răstimpul anilor din urmă, nu se gîndise la ele, ruinele acelea existaseră acolo tot timpul, fără întrerupere, asemeni unui spărgător de gheață, care, răbdător și statornic, își croiește drum prin banchiză.

Cu pași rari, cu capul plecat pe o parte, dîndu-și din cînd în cînd părul pe spate, se îndreptă către locul în care stătuse în automobilul DKW, și mai privi o dată spațiul gol. În atmosfera răsunînd de gîlceava vrăbiilor în arborii pitici, văzu casa înălțîndu-se în fața lui, durată din cărămizi transparente, cu geamurile și acoperișul de stuf, așa cum i se statornicise în amintire ; bovindoul de sub balconașul dormitorului, acoperișul povîrnit, iar la stînga, fereastra mansardată a camerei sale. Pe scîndura de sub balcon se vedeau literele : *SANS SOUCI*.

Numele casei în care locuise familia Korteweg dispăruse sub un strat de vopsea ; dar *Refugiul* și *Adăpostul* mai putea fi citite încă. Privi locul unde, parcă de la începutul lumii, zăcuse cadavrul lui Ploeg. Împotriva voinței îl vedea conturîndu-se pe pavajul cu pietre în zigzag, aidoma unei constelații, din cauza cretei folosită de polițiști. Se simți tentat să atingă acel loc, să-și așeze palmele pe el, și această ispită îl neliniști. Și totuși traversă strada — dar înainte de a ajunge pe partea cealaltă, zări ceva mișcîndu-se la fereastra *Refugiului*. Concentrîndu-și privirile, o recunoscu pe doamna Beumer. Îl văzuse deja și își agita brațele.

Fu cuprins de panică. Nu-i trecuse nici măcar o dată prin minte că familia Beumer sau chiar și ceilalți ar mai fi putut locui în acele case. Era ceva de neconceput. Pe el îl interesa numai locul, nu oamenii. Ori de cîte ori mintea i se rătăcise pe acolo, toți acești Beumer, Korteweg, Aarts dispăruseră. Nu-i venea să creadă că nici oamenii nu se schimbaseră. Îl încercă dorința să o ia la fugă, dar doamna Beumer se afla deja în cadrul ușii :

„Tonny !"

Ar mai fi putut încă să se eschiveze. Probabil că buna-creștere îl făcu să avanseze prin poarta grădinii, cu un zîmbet pe buze :

— Bună ziua, doamnă Beumer !

— Tonny, băiatul meu ! Îi luă mîna în mîna ei, iar cu celălalt braț îi cuprinse mijlocul, îmbrățișîndu-l cu gesturi sacadate, neîndemînatică, asemeni unei femei care nu mai îmbrățișase pe nimeni de multă vreme. Îmbătrînise și mai mult, se împuținase și mai mult la trup ; părul încrețit la coafor în bucle minuscule îi albise complet. Nu-i mai eliberă mîna.

— Intră, îl invită, trăgîndu-l peste prag. În ochi avea lacrimi.

— Mi-e teamă că n-ar trebui...

— Să vezi tu cine ne vizitează, strigă ea, prin ușa salonului.

Într-un fotoliu din secolul trecut, fotoliu care la acea vreme nu redevenise modern, ci era încă de modă veche (așa cum se întîmplă și acum, pentru a doua oară), ședea domnul Beumer, atît de îmbătrînit și împuținat, încît creștetul capului nu-i mai ajungea la sculptura în lemn a înaltului spătar. Picioarele îi erau ascunse sub un pled închis la culoare, pe care-și ținea mîinile aflate într-un neastîmpăr continuu. Dădea din cap fără întrerupere. Cînd Anton întinse o mînă, mîna domnului Beumer îi veni în întîmpinare asemeni unei păsări cu aripi vătămate. Anton o apucă, dar nu simți altceva decît un simulacru de mînă — rece și nevolnică.

— Cum o mai duci, Kees ? șopti domnul Beumer cu o voce moale, frîntă.

Anton se uită la doamna Beumer, care cu un gest îi dădu să înțeleagă că aceea era starea lucrurilor.

— Bine, domnule Beumer, spuse el. Mulțumesc. Dar dumneavoastră ?

Însă, odată cu întrebarea, se părea că resursele domnului Beumer se epuizaseră. Dădu din cap și nu mai spuse nimic, continuînd să-l examineze pe Anton cu ochi mici, de un albastru spălăcit. Colțurile gurii îi erau umede. Pielea de pe față se subțiase ca foița de țigară. Ce-i mai rămăsese din păr era de culoarea paiului, așa cum și-l amintea Anton. Poate că fusese roșcat cîndva, cu mult în urmă. Un aparat de radio, a cărui carcasă de bachelită maro semăna cu un ou tăiat pe jumătate, transmitea un program pentru copii. Doamna Beumer începuse să strîngă masa ; după cîte se părea tocmai terminaseră cina.

— Să vă ajut.

— Nu, fă-te comod, iar eu îți pregătesc o cafea.

Se așeză călare pe taburetul exotic de lîngă cămin, o șa de cămilă pe care-o știa de-o viață. Domnul Beumer continua să-l fixeze. Anton zîmbi și privi împrejur. Nimic nu se schimbase. În jurul mesei, cele patru scaune cu spătare drepte, și ele încărcate de sculpturi, date cu lac negru, cu vîrfuri ascuțite ; niște monstruozități gotice de care se temea un pic pe vremuri, cînd trecea pe acolo pentru a primi dulciuri. Deasupra ușii se mai afla crucifixul cu trupul contorsionat, îngălbenit de trecerea anilor. În cameră plutea un miros acru ; toate ferestrele erau închise, ca și ușile culisante cu vitralii. La radio se auzea vocea contrafăcută a unei cîntărețe : *Floricică-floricea, te vede fata, da' nu te ia.* Brusc, domnul Beumer rîgîi și se

uită împrejur cu surprindere, ca și cum i-ar fi ajuns la urechi un zvon neașteptat.

— De ce n-ai venit mai de mult, Tonny ? strigă doamna Beumer din bucătărie.

Se ridică și se duse la ea. Din culoar văzu că patul lor se afla în camera din spate, probabil din cauza neputinței domnului Beumer de a mai urca scările. Dintr-un ceainic cu fluier, doamna Beumer turnă un fir subțire de apă peste cafea.

— Este prima dată cînd mă întorc în Harlem.

— În ultima vreme nu s-a simțit deloc bine, spuse doamna Beumer pe șoptite. Fă-te că nu bagi de seamă.

Bineînțeles. Ce altceva ar fi putut face ? Să izbucnească în rîs și să exclame : „Nu vorbiți prostii !“ Înțelese însă că poate ar fi fost mai bine să procedeze astfel.

— Desigur, răspunse el.

— Știi că nu te-ai schimbat deloc ? Ești chiar mai înalt decît tatăl tău, dar te-am recunoscut imediat. Locuiești tot în Amsterdam ?

— Da, doamnă Beumer.

— Știam asta fiindcă unchiul tău a fost pe-aici imediat după Eliberare. Soțul meu a văzut cum te-au dus cu mașina aia nemțească ; și habar n-aveam dacă mai ești în viață. Pe vremurile acelea totul era ținut în secret. Nu-ți poți imagina cît de des am vorbit despre tine.

Se întoarseră în salon. Cînd domnul Beumer îl văzu pe Anton îi oferi iarăși mîna, iar Anton i-o strînse în tăcere. Doamna Beumer întinse,

din nou, pe masă, țesătura persană, al cărui desen îi era încă familiar. Turnă cafeaua în cești.

— O bei cu zahăr sau cu lapte ?

— Numai lapte, vă rog.

Îi turnă puțin lapte dintr-un castron mic în ceașca mare, scundă.

— Cînd te gîndești că n-ai mai vrut să te-ntorci în acest... spuse ea, întinzîndu-i ceașca. Dar de fapt, te înțeleg. A fost prea groaznic ceea ce s-a-ntîmplat. De vreo cîteva ori însă a fost pe-aici un străin, care ne-a spionat de vizavi.

— Cine era ?

— Habar n-am. Un bărbat. Îi întinse cutia cu biscuiți. Nu iei un biscuit ?

— Mulțumesc.

— Precis te simți bine acolo ? De ce nu te așezi la masă ?

— Dar acesta este locul meu obișnuit. Rîse. Nu vă amintiți ? Pe vremea cînd soțul dumneavoastră îmi citea din *Cei trei mușchetari*.

Doamna Beumer închise radioul și se așeză la masă pe jumătate întoarsă către el. Rîse împreună cu el, dar după o clipă rîsul i se stinse pe buze și roși. Anton privi în altă parte. Cu degetul mare și cu arătătorul apucă pielița de pe laptele său, exact de la mijloc, ridicînd-o încet. Aceasta se strînse ca o umbrelă, iar el o depuse pe muchea ceștii. Sorbi din fiertura slabă. Acum așteptau ceva de la el, ceva despre trecut. El ar fi trebuit să înceapă, dar n-avea nici un chef să vorbească despre așa ceva.

Își închipuiau probabil că amintirea acelui trecut îl teroriza fără milă, că era coșmarul nopților sale, pe cînd, în realitate, nu se gîndise niciodată la el. Așa cum se afla acolo, în fața celor doi bătrîni, în camera aceea, probabil cel puțin unul dintre ei își imagina că se schimbase complet. O privi pe doamna Beumer. Ochii îi erau din nou scăldați în lacrimi.

— Domnul Korteweg mai locuiește aici ?

— A plecat la cîteva săptămîni după Eliberare, nimeni nu știe unde. N-a catadicsit nici măcar să-și ia rămas bun ; pînă și Karin. Asta ni s-a părut foarte ciudat. Nu-i așa, Bert ?

Avu impresia că doamna Beumer se străduia din nou să restabilească o comunicare, și că soțul ei o aproba dînd mereu din cap ; un fel de a-și exprima asentimentul, care nu va înceta decît o dată cu moartea ; i se păru straniu. Nu-i dăduse cafea, fără îndoială, pentru că ceașca i s-ar fi golit înainte de a-i ajunge la buze. Probabil că-l hrănea atunci cînd nu se afla nimeni de față.

— Nouă ani am fost vecini, reluă doamna Beumer. Împreună am trecut prin tot acest război, și ei dispar așa, pe neașteptate, fără un cuvînt de bun-rămas. N-am să-i înțeleg niciodată pe oameni ! Zile-ntregi, după plecarea lor, o mulțime de acvarii lăsate pe stradă a așteptat să fie ridicată de gunoieri.

— Erau terarii, o corijă Anton.

— Da, chestiile alea de sticlă. Ah, ce om nefericit ! A venit pe la noi de vreo cîteva ori după moartea soției. Ți-o mai amintești pe doamna Korteweg ?

— Foarte vag... nu prea.

— Asta s-a-ntîmplat prin patruș'doi, patruș' trei. Cîți ani aveai atunci ?

— Zece.

— Acum, în casa lor, locuiește un cuplu de tineri simpatici, care au doi copii.

Își aminti de terariile acelea. De domnul Korteweg : un bărbat corpolent, morocănos, care cu greu răspundea la salut. Cum ajungea acasă, își scotea haina și își sumeca mînecile cămășii într-un fel anume : spre interior. Astfel arătau ca niște mîneci bufante adunate în jurul unor brațe păroase. După aceea, aproape invariabil, urca scările undeva unde, cu ușile ferecate, se îndeletnicea cu ceva misterios, fapt care-i stîrnea lui Anton curiozitatea. Deseori Karin ședea întinsă la soare pe un șezlog, cu părul blond-închis strîns deasupra capului, cu fusta mult trasă peste genunchi. Uneori Anton putea zări o părticică din chiloții ei. Karin avea ochi de un albastru palid și gambe frumos desenate, care-i aminteau de secțiunea transversală a unei aripi de avion din revista *The Fluer's World* (Lumea aviatică). Seara, cînd se întindea pe pat și se gîndea la Karin, avea adeseori erecții. Neștiind totuși despre ce e vorba, sfîrșea prin a se lăsa cuprins de somn. Ori de cîte ori se strecura în grădina lor, prin spărtura din gardul viu, Karin era totdeauna gata să renunțe la băile de soare pentru a se juca de-a v-ați ascunselea cu el. Se uita puțin cruciș, din care cauză Anton o găsea atrăgătoare.

Într-o zi, după ce-l puse să jure că va păstra secretul, îi arătă cu ce se ocupa tatăl ei. Sus,

la etaj, în camera dosnică, vreo zece sau cincisprezece terarii, conținînd șopîrle, erau așezate pe niște măsuțe. Într-o tăcere sinistră, agățate de scoarțe de copac cu niște membre minuscule, animalele îl fixau din adîncurile unui trecut de nepătruns, încremenit. Deși unele, cu trupul ondulat în formă de S, păreau că rîd cu botul larg deschis, ochii lor exprimau cu totul altceva, o seriozitate atît de neclintită și netulburată, încît cu greu putea fi suportată.

Anton puse ceașca pe șemineu, alături de ceas. Din felul în care doamna Beumer îi vorbise despre Korteweg, trase concluzia că nu știa absolut nimic despre cele petrecute cu cadavrul lui Ploeg în noaptea atentatului. Înțelese că, în afară de familia Korteweg, el era probabil singurul care știa. Nici măcar unchiul său sau mătușii nu le povestise, poate din convingerea că absurditatea celor petrecute va fi cu atît mai puțin gravă, cu cît numărul celor care erau la curent va fi mai mic.

— Și alături cine locuiește ?

— Domnul și doamna Aarts. Tot aici locuiesc, dar sînt la fel de zgîrciți la vorbă. Îți mai amintești ? Nici tu nu te duceai pe la ei. Stau singuri-cuc. Uite de exemplu, acum o zi, domnul Groeneveld, vrînd să facă ceva pentru îndepărtarea buruienilor de lîngă noi...

— Groeneveld ?

— Familia care locuiește acum în locul familiei Korteweg. Bănuiesc că ai văzut și tu buruienile care au năpădit locul unde a fost casa voastră.

— Da, zise Anton.

— Semințele sînt duse de vînt în grădina lor și în a noastră ; este imposibil să le venim de hac. Și atunci, s-a gîndit el că autoritățile ar trebui să facă ceva. A întocmit o petiție, noi am semnat-o, dar domnul Aarts s-a împotrivit cu vehemență. Îți poți închipui așa ceva ? Doar nu i se ceruse cine știe ce. Îl privi cu o expresie de indignare.

Anton consimți cu o înclinare a capului.

— Într-adevăr, este uimitor cum au crescut buruienile acelea.

Se părea că după tonul cuvintelor sale, doamna Beumer realizase că făcuse o gafă. Devenind pe neașteptate nesigură, adăugă :

— Voiam să spun că...

— Înțeleg, doamnă Beumer. Viața merge mai departe.

— Ce băiat înțelegător ești, Tonny ! exclamă ușurată că i se luase o povară de pe suflet. Se ridică. Mai vrei o ceașcă de cafea ?

— Nu, vă mulțumesc.

Doamna Beumer își mai turnă una.

— Îmi amintești de sărmanul Peter, continuă ea. Nu semănați, dar era la fel de plin de bun simț ca și tine. Mereu serviabil, mereu prietenos. Lăsă să cadă înapoi în zaharniță bucata de zahăr, pe care-o ținea în cleștele de argint.

— Știi... Mă gîndeam că, într-un fel, el a avut soarta cea mai crudă. Scumpul de el. Sigur, și părinții... dar Peter... Era chiar mai tînăr decît ești tu acum. Cînd am auzit, mi s-a părut ceva îngrozitor. L-am văzut încercînd să-l ajute

pe omul acela... adică pe Ploeg. Căci la urma urmelor nu era sigur că murise. Sînt bineînțeles absolut conștientă de faptul că era o secătură, totuși, era o ființă omenească. Un băiat, așa cum era Peter, o inimă de aur... a plătit cu viața.

Plecîndu-și ochii, Anton încuviință dînd din cap. Cu palmele mîngîie pielea brună a taburetului care fusese cîndva o șa de cămilă. Și acesta ar fi fost înghițit de flăcări, dacă Peter ar fi izbutit să facă ce-și propusese... Dacă lucrurile ar fi decurs după cum plănuise Peter, tot ce se găsește în casa asta s-ar fi prefăcut în cenușă. Fotoliul domnului Beumer, bucătăria doamnei Beumer, crucifixul, scaunele acelea macabre din jurul mesei. Și atunci bălăriile ar fi crescut acum pe acest loc, în timp ce părinții lui ar fi locuit și acum în *Sans-Souci*. Probabil că, datorită vîrstei lor, domnul și doamna Beumer nu ar fi fost executați ; dar ce s-ar fi întîmplat cu Peter ? Ar fi trebuit să-și facă stagiul militar. În anii patruzeci și șapte, în timpul acțiunilor întreprinse de poliție în Indonezia, ar fi fost înrolat, probabil în corpul expediționar. Poate că ar fi participat la incendierea unor sate ; poate că și-ar fi pierdut viața acolo. Astfel de lucruri nu se pot imagina. Peter n-a depășit niciodată vîrsta de șaptesprezece ani ; cu trei ani mai puțin decît avea el acum — alt lucru de neimaginat. El, Anton, fusese menit să rămînă eternul frate mai mic, chiar dacă ar fi ajuns la vîrsta de optzeci de ani. Absolut totul era inimaginabil.

Doamna Beumer se închină. Apoi rosti în șoaptă :

— Întotdeauna Domnul îi cheamă la el mai întîi pe cei mai buni...

Păi dacă așa e, gîndi Anton, atunci Ploeg a fost cel mai bun dintre toți. Și spuse :

— Da, așa este.

— Căile Domnului sînt nepătrunse. De ce să fie împușcat în fața casei voastre ? Tot așa de bine se putea întîmpla în dreptul locuinței noastre, sau la Korteweg. De multe ori ne-am întrebat, eu și soțul meu. Spunea întotdeauna că pe noi ne-a cruțat Domnul, dar cum să înțelegem asta ? Și de ce nu v-a cruțat pe voi ?

— Și atunci soțul dumneavoastră răspundea că s-a întîmplat astfel din cauză că noi eram niște necredincioși, zise Anton, avînd senzația că mersese cam departe.

În tăcere, doamna Beumer ciugulea fața de masă cu cleștele pentru zahăr. Pentru a treia oară, ochii i se umplură de lacrimi.

— Dragul de Peter... sărmanii tăi părinți... Parcă-l văd trecînd pe-aici pe tatăl tău, cu pardesiul negru, cu melonul și cu umbrela bine strînsă. Nu-și ridica niciodată ochii din pămînt. Cînd ieșea cu mama ta, întotdeauna mergea în urma ei cu un pas, așa cum se obișnuiește în colonii. Și totuși n-au făcut nici un rău nimănui niciodată...

„Castraveciorii seamănă cu crocodilii", rosti din senin domnul Beumer.

Soția lui și Anton îl priviră, dar expresia ochilor lui era nevinovată.

Doamna Beumer își întoarse din nou privirile.

— Cînd mă gîndesc ce trebuie să fi îndurat... Unchiul ți-a povestit fără-ndoială. Cînd mama ta s-a repezit la individul ăla... Măcelăriți pur și simplu ca niște animale.

Anton avu senzația că trupul îi este supus unei descărcări electrice.

— Doamnă Beumer, bîlbîi el, vă rog...

— Bineînțeles, băiatul meu, înțeleg. Totul a fost atît de îngrozitor. Anton își spuse că trebuie să plece imediat. Se uită la ceas, fără să observe cît era ora.

— Dumnezeule, trebuie să plec. Sper să nu vă supărați. Am fost doar în trecere...

— Desigur, băiatule. Se ridică în picioare netezindu-și rochia cu palmele.

— Tonny, e adevărat că n-ai mai revenit niciodată în Haarlem ?

— Adevărat.

— Atunci trebuie să te duci să vezi monumentul.

— Ce monument ? spuse, surprins.

— Acolo, zise doamna Beumer, îndreptînd arătătorul către o măsuță dintr-un colț al încăperii, pe care trona o vază cu un fel de pene înalte de culoare albă, asemănătoare penelor de struț (sau poate chiar erau pene de struț ?). Acolo, unde s-a petrecut totul.

— Habar n-aveam despre așa ceva.

— Cum e posibil ? se miră doamna Beumer. A fost dezvelit de primar acum vreo trei ani. În prezența unei mulțimi de invitați. Dac-ai

ști cît am sperat să te vedem atunci ; pe vremea aceea soțul meu mai era încă în toate puterile. Dar nici pe unchiul tău nu l-am văzut. Vrei să te însoțesc ?

— Nu vă supărați, dar aș prefera să mă duc singur...

— Da, desigur, spuse, și-i cuprinse mîna. Ai nevoie de singurătate. La revedere, Tonny. Sînt fericită că te-am văzut din nou, și sînt sigură că și soțul meu e fericit, chiar dacă acum nu-i în stare s-o arate.

Ținîndu-se de mînă îl priviră pe domnul Beumer. Epuizat, acesta închisese pleoapele. Doamna Beumer îi spuse că avea mîini mari, ca ale tatălui său ; după care se despărțiră. Promise că va reveni curînd, dar știa că nu-i va mai vedea niciodată pe acești oameni. Nu se va mai întoarce niciodată în Haarlem.

Cînd ieși pe ușa din față, fu izbit de lumina orbitoare din spațiul deschis de la stînga lui, acolo unde fusese obișnuit cu prezența întunecată a propriului său cămin. Dincolo de sălbăticiunea aceea, îi văzu pe noii proprietari, în grădina casei în care locuise altădată familia Korteweg ; un bărbat blond, subțire și soția sa, o indoneziană mică de statură, amîndoi în jurul vîrstei de treizeci și cinci de ani. Bărbatul juca fotbal cu un băiețel, sub privirile soției sale care ținea în brațe un sugar.

Era ora amurgului violet. Soarele tocmai scăpătase, cheiul și pajiștile erau scăldate într-o lumină care nu aparținea nici zilei, nici nopții. Sosea dintr-o altă lume, în care nimic

nu mișca, nimic nu se schimba niciodată, și înnobila puțin realitatea. La celălalt capăt al cheiului, unde strada se despărțea de apă, trotuarul era mărginit de un gard viu de înălțimea unui stat de om, care nu existase cu șapte ani în urmă. Traficul fiind inexistent, Anton tăie drumul în diagonală și se îndreptă către monument.

Gardul viu, lat de aproximativ un metru, era format de rododendroni ale căror frunze luceau în lumina fermecată. Înconjura un zid scund din cărămidă. Pe postamentul pătrat din mijloc, se înălța statuia cenușie a unei femei cu ochii pierduți în depărtare, cu părul despletit și brațele întinse. Era sculptată într-un stil sumbru, aproape egiptean, cu forme simetrice, statice. Dedesubt se afla data, însoțită de cuvintele :

EI AU CĂZUT
PENTRU REGINĂ ȘI PATRIE

De o parte și de alta a piedestalului, pe două plăci de bronz, se aflau numele victimelor, dispuse pe patru coloane. Pe ultima se putea citi :

G. J. Sorgdrager	n. 3. 6.1919
W. L. Steenwijk	n. 17. 9.1896
D. Steenwijk-Van Liempt	n. 10. 5.1904
J. Takes	n. 21.11.1923
K. H. S. Veerman	n. 8. 2.1921
A. van der Zon	n. 5. 5.1920

Anton rămăsese cu ochii pironiți pe aceste nume. Iată-i deci, imortalizați în litere de bronz ; litere care nici măcar nu erau din bronz, ci

săpate în placă, în negativ : ființele care, încătușate, săriseră din camion ; mama sa — singura femeie ; tatăl său, singurul născut în secolul trecut. Iată ce rămăsese din ei. În afară de cîteva fotografii, păstrate încă de unchiul și mătușa lui, singura dovadă a existenței lor era el însuși. Locul în care fuseseră îngropați n-a fost găsit niciodată.

Probabil că cei din comisia provincială a monumentelor de război dezbătuseră îndelung pentru a hotărî dacă numele lor își aveau locul aici. Poate că unii dintre ei subliniaseră faptul că la urma urmelor cei doi Steenwijk nu făcuseră parte dintre ostateci și că nu fuseseră lichidați de un pluton de execuție, ci uciși ca niște animale. La care reprezentanții comisiei naționale vor fi replicat că atunci meritau și ei să figureze alături de ceilalți pe monument. După aceea, pesemne drept concesie, reprezentanții comitetului provincial obținuseră excluderea lui Peter de pe listă. El aparținea, cel puțin în sensul mai larg al cuvîntului, celor care muriseră cu armă în mînă, ca membri ai Rezistenței, și pentru care existau alte monumente. Căci pentru numele lui Dumnezeu ! nu puteau fi amestecați laolaltă ostateci, luptători din Rezistență, evrei, țigani, homosexuali — rezultatul ar fi fost un talmeș-balmeș de nedescris.

Poteca edecului se afla încă acolo ; dar apa canalului nu era înghețată. Cînd văzu că doamna Beumer îl mai spiona încă de dincolo de bovindou, se îndepărtă în direcție opusă celei din care venise.

4

NICI LA PETRECEREA de la familia Van Lennep nu s-a mai întors ; a urcat în primul tren pentru Amsterdam. Ajuns acasă, îi găsi pe unchiul și pe mătușa lui încă așezați la masă ; tocmai isprăviseră cu cina. Lampa era aprinsă. Oarecum iritat, unchiul îl întrebă de ce n-a telefonat dacă știa că va întîrzia.

— Am fost în Haarlem, spuse Anton.

Unchiul și mătușa schimbară o privire. Locul lui de la masă era încă aranjat, așa că se așeză. Culese cu degetele o frunză de salată și — dîndu-și capul pe spate — o lăsă să-i cadă în gură.

— Să-ți fac niște ochiuri ? îl întrebă mătușa.

Făcu semn din cap că „nu", înghiți salata și i se adresă unchiului :

— De ce nu mi-ai spus niciodată că există un monument pe malul canalului, în fața casei noastre ?

Van Liempt puse ceașca pe masă, își șterse buzele și-l privi drept în ochi.

— Ți-am spus de mult, Anton.

— Cînd ?

— Acum trei ani. Monumentul a fost dezvelit în patruzeci și nouă. Am primit și noi o invitație ; te-am întrebat dacă vrei să mergi, dar ai refuzat.

— Eu îmi amintesc exact ce-ai spus. Doamna Van Liempt umplu o farfurie cu salată și o plasă în fața lui. Ai spus că, după tine, se pot duce dracului cu pietrele lor cu tot.

— Acum îți amintești ? întrebă Van Liempt.

Fără un cuvînt, Anton negă, scuturîndu-și capul. Se uita fix la fața de masă albă, pe care trasa încet cu dinții furculiței patru dîre paralele. Pentru prima dată simți un fel de teamă, se simțea înghițit de ceva, atras într-o groapă adîncă, în care totul se duce aidoma unei pietre într-o fîntînă, fără nici un zvon care să arate că a ajuns la fund.

Pe vremea cînd îi mai treceau prin cap astfel de idei, se întrebase uneori ce s-ar fi întîmplat dacă ar fi săpat un tunel pînă la capătul pămîntului, apoi ar fi sărit în el echipat într-un combinezon ignifugat. După un timp, care putea fi calculat cu precizie, ar fi ajuns, cu picioarele înainte, la antipod, deși nu chiar pînă la suprafața pămîntului. Ar fi rămas o clipă în echilibru, înainte de a se prăbuși din nou, de data aceasta cu capul înainte, în adîncuri. După mulți, foarte mulți ani, interval de timp care putea fi de asemeni calculat, s-ar fi oprit în sfîrșit și ar fi rămas în imponderabilitate în centrul pămîntului, unde ar fi putut medita după pofta inimii asupra stării lucrurilor în eternitate.

AL TREILEA EPISOD

1956

1

ANTON ÎȘI CONTINUĂ STUDIILE la medicină, fără să strălucească. În 1953, după ce trecu de primele examene, părăsi locuința de pe Apollolaan și închirie o garsonieră în centrul orașului, inaugurînd o nouă etapă a vieții sale. În acest apartament mic și întunecat, situat deasupra unei pescării, pe o străduță între Prinsengracht și Keizersgracht, la o distanță de doar cinci-șase metri de casele de peste drum, Haarlemul anului 1945 rămase și mai mult în urmă. Anton se găsea într-o situație asemănătoare cu aceea a unui bărbat divorțat, care își caută o prietenă pentru a o uita pe fosta soție, prin aceasta nefăcînd altceva decît să-și hrănească amintirile. Poate că va izbuti să uite o dată cu a doua amantă — deși cele mai multe șanse la are cu o a treia. A încerca la nesfîrșit să dai la o parte ceea ce s-a încheiat este zadarnic, deoarece tot ce există pe această lume se întrepătrunde. Începutul nu dispare niciodată, nici măcar o dată cu sfîrșitul.

Cu regularitate, o dată la cîteva luni, îl chinuia o migrenă care-l silea să stea în pat cîte o zi întreagă, cu perdelele trase ; i se întîmpla să și vomite, dar foarte rar. Citea o mulțime — dar niciodată despre război — iar odată a publicat niște versuri despre natură într-o revistă studențească, semnate cu pseudonumele „Anton Peter“. Cînta la pian (cu predilecție Schumann) și îi plăcea să frecventeze sălile de concert. Renunțase să se mai ducă la teatru de cînd — din motive absolut de neînțeles — a simțit un fel de rău fizic în timpul unei splendide performanțe a piesei *Livada de vișini* de Cehov, regizată de Charov. În timpul unei scene, în care un bărbat ședea la o masă cu capul plecat, iar o femeie, aflată pe o terasă, striga la cineva nevăzut, Anton a fost cuprins de o senzație îngrozitoare, extrem de nelămurită, dar într-atît de copleșitoare, încît a trebuit să părăsească imediat sala. Afară, pe stradă, înconjurat de mulțime, de tramvaie și automobile, senzația de rău l-a părăsit repede și total ; cîteva minute mai tîrziu, se întreba dacă nu care cumva avusese o halucinație.

În fiecare săptămînă se ducea, cu scooterul, la rudele sale din Apollolaan, cu rufele murdare. De obicei rămînea la masă. Cu cît trecea timpul, cu atît mai mult realiza ordinea perfectă care guverna viața acestei familii mic-burgheze. Observă că fiecare lucru se afla la locul potrivit ; niciodată n-a văzut ceva deteriorat, răpănos, improvizat sau de proastă calitate. Mîncarea era servită în farfurii potri-

vite, vinurile în carafe ; nu se scotea haina niciodată, nu se slăbea cravata la gît. Cînd se întîmpla să fie vizitat de unchiul sau de mătușa lui, putea bănui, după expresia de pe chipurile lor, că erau neplăcut surprinși de modul său de viață. Atunci Van Liempt nu pierdea ocazia de a observa că și el fusese cîndva student.

În 1956, odată cu ultimele examene, începu perioada de internat în mai multe spitale. Se hotărîse deja să se specializeze în anestezie. Știa că ar fi putut cîștiga de două ori mai mult, chiar de trei ori, dacă s-ar fi specializat în boli interne sau cardiologie, și și-ar fi deschis propriul cabinet. Însă într-o astfel de situație timpul nu i-ar mai fi aparținut, și ar fi sfîrșit prin a căpăta un ulcer sau o afecțiune cardiacă, pe cînd, ca anestezist, era liber din momentul în care ieșea pe poarta spitalului. Situația era similară și în cazul chirurgilor, desigur, dar, după el, chirurgia era pentru măcelari.

Și apoi nu alesese această specializare numai din motive negative. Fusese fascinat de echilibrul delicat care trebuie păstrat, ori de cîte ori măcelarii aceia își vîrau bisturiele în victime ; un echilibru la granița dintre viață și moarte, ca și responsabilitatea sa pentru sărmana ființă omenească, lipsită de sprijin în timpul anesteziei. În afară de aceste motive, nutrea ideea mai mult sau mai puțin mistică despre capacitatea narcoticelor nu de a-l face pe pacient insensibil la durere, ci mai curînd incapabil de a-i da glas, și cu toate că drogurile i-o ștergeau din memorie, cel suferind era transformat de ea. Cînd se trezeau, întotdeauna îi era limpede că oamenii aceia suferiseră. Dar atunci cînd le împărtăși această teorie colegilor, care tocmai discutau despre iahturi, felul în care fu privit îl convinse că ar fi fost mult mai bine să păstreze pentru el astfel de gînduri, dacă dorea să fie acceptat în clubul lor.

Și apoi urmau disputele politice — care nu se terminau niciodată, dar el nu le acorda nici un fel de atenție, mai ales cînd era vorba de probleme interne. Deși citea titlurile articolelor, le uita pe loc. Cînd un coleg de naționalitate britanică îi ceru lămuriri în legătură cu sistemul de guvernămînt din Olanda, își dădu seama că știa cam tot atît cît știa despre cel german sau francez. Iar ziarul nu-i servea decît pentru dezlegarea zilnică a cuvintelor încrucișate, cărora nu le putea rezista. Devenise astfel expert. Dacă găsea, pe vreo masă de lectură, un cotidian oarecare cu jocuri de cuvinte încrucișate, nerezolvate pînă la capăt, își făcea un titlu de onoare din a descoperi secretul care-l descurajase pe predecesorul său. După ce umplea toate spațiile goale, contempla cu satisfacție careul completat. Îl delecta imens faptul că multe litere aveau roluri duble pe verticală și orizontală, și că respectivele cuvinte erau potrivite de o manieră misterioasă. Găsea că aceste combinații au o anumită legătură cu poezia.

Însă chiar în anul acela, 1956, sosi clipa cînd urma să participe la alegeri. În timpul uneia dintre mesele săptămînale de pe Apollolaan,

unchiul îl întrebă pentru cine va vota. Răspunse că probabil pentru liberali. Cînd fu întrebat de ce, Anton nu putu oferi alt motiv decît faptul că și prietenii lui urmau să voteze la fel. După Van Liempt, acela era cel mai rău motiv posibil ; nu avu nevoie decît de cîteva minute pentru a-i modifica hotărîrea. Liberalismul actual, îi spuse el, întrunea un pesimism fundamental, referitor la posibilitatea solidarității umane, cu ideea că individul trebuie să se bucure de cea mai deplină libertate. Dar ori ești pesimist, și atunci accepți ordinea impusă, ori ești optimist — și atunci optezi pentru libertate. Amîndouă laolaltă nu se poate. Nu este posibil să combinî pesimismul socialismului cu optimismul anarhiei, și tocmai aceasta reprezintă liberalismul. De aceea, adăugă el, lucrurile sînt foarte simple. Anton trebuia să hotărască dacă este pesimist sau optimist. Ce era ? Anton își înălță privirile către Van Liempt, apoi își plecă imediat ochii, rostind : „Pesimist".

Iată de ce votă pentru Social-Democrați, la fel ca și unchiul său, care se număra printre acei membri importanți ai partidului, din rîndurile cărora sînt aleși primarii și miniștrii. Abia mult mai tîrziu își dădu Anton seama că aproape nimeni nu vota după criterii raționale, ci pur și simplu din interes personal, pentru anumite afinități cu membrii unui anumit partid sau pentru că personalitatea liderului inspira încredere. Atributele fizice sau biologice erau hotărîtoare. Iată de ce, cu prilejul următoarelor alegeri, votă, oarecum mai conservator, pentru

un partid nou-înființat, care pretindea sus și tare că se ridică deasupra diferențelor dintre orientarea de dreapta și de stînga. Dar chiar și atunci, politica internă nu prezenta nici un interes pentru el. Cel mult tot atîta cît ar fi prezentat un avion de hîrtie pentru supraviețuitorul unei catastrofe aeriene.

2

APOI, ÎN CURSUL ACELUIAȘI AN, agitațiile de masă interne, ca și politica internațională îi furnizară subiecte de meditație, căci a doua jumătate a anului a reprezentat o adevărată orgie pentru cititorii de ziare : criza din Polonia, scandalurile de la curtea regală, atacul anglo-francez în Egipt și cîte și mai cîte, evenimente care făceau deliciul celor cu înclinații spre discuțiile politice.

Astfel se întîmplă să se nimerească de cîteva ori în mijlocul unor demonstrații, în care hoarde dezlănțuite străbăteau orașul, distrugînd și călcînd în picioare tot ce avea vreo legătură cu subiectul nemulțumirii lor. Polițiștii încercau să domolească spiritele, dar pietre aruncate din toate direcțiile le puneau și lor viețile în pericol. Mulțimea dezlănțuită era atît de imensă, încît mulți se prăbușeau în apele canalului, trebuind să fie pescuiți de vedetele cenușii ale poliției, care patrulau pe canal.

Toate aceste agitații nu-l interesau absolut deloc pe Anton, cu atît mai puțin ar fi parti-

cipat la ele. Chiar și în discuții, prefera o poziție de neutralitate. Ș cu toate că situația era destul de tragică, avea cumva sentimentul că asistă la o joacă de copii. Pe deasupra, avea uneori senzația că mulți sînt aceia care profită de pe urma acelor întîmplări.

Mult mai grav pentru el, era faptul că vacarmul acela neîntrerupt îl deranja, căci mulțimea se abătea deseori pe stradela unde se afla locuința lui.

Ajuns la capătul răbdării, se duse într-o zi la cinematograf, să vadă filmul *A șaptea pecete*, iar cînd reveni acasă, puse discul cu Simfonia a doua de Mahler, mărind volumul la maximum. Dar vacarmul nu înceta toată noaptea, și hotărî să-și petreacă următoarea noapte în casa de pe Apollolaan, unde domnea liniștea. Dar a doua zi, nevenindu-i totuși să creadă că urletele se vor prelungi încă o noapte, după orele de lucru, se întoarse acasă ca de obicei.

Se însera. În multe imobile se vedeau lumînări aprinse la ferestre și steaguri funebre atîrnînd pe fațadele caselor. De teamă că mulțimea ar fi putut să-i distrugă scooterul, îl parcă la cîteva străzi mai încolo, și porni pe jos către strada pe care locuia.

Vacarmul sporise și mai mult. Cu mare greutate izbuti să se strecoare prin mulțime, pînă ajunse la porticul casei sale. Și atunci s-a dezlănțuit infernul. Dinspre strada Keisersgracht, apărură, ca din pămînt, mașinile poliției, cu faruri aprinse, în urlete de sirene, năpustindu-se asupra mulțimii, accelerînd, frînînd, accelerînd

din nou. După care, străduța fu invadată de polițiști călare cu sabia în mînă și de motociclete cu ataș, care urcau pe trotuare, iar polițiștii cu căștile pe cap se aplecau în afară și izbeau la nimereală în mulțime, cu mînerele matracelor lungi și negre. Se dezlănțui panica, dar Anton constată cu surprindere că — spre deosebire de cei din jurul lui — el se mai liniștise. Cu cîteva clipe mai devreme fusese stăpînit de agitație, dar acum, deși înconjurat de strigăte și urlete de pretutindeni, în mijlocul haosului, din care oameni sîngerînd, călcați în picioare, încercau să se salveze, se simți cuprins de o stranie indiferență. Porticul casei în care locuia el, care ducea și la pescărie, nu avea mai mult de doi metri pătrați. În acel moment, aproximativ o duzină de oameni îl striveau în propria sa ușă. Avea cheia în mînă, dar realiză că nu trebuia s-o descuie, în nici un caz — chiar dacă ar fi izbutit să se răsucească — deoarece mulțimea ar fi năvălit cît ai zice pește pe scară și în camerele lui, și după retragerea acestor musafiri nepoftiți nu i-ar mai fi rămas nici măcar mobilierul. În fața lui se afla un individ corpolent, care-l împingea din toate puterile ; era bineînțeles doar o impresie, căci, evident, și insul era împins de alții. În mîna dreaptă avea un pietroi uriaș de culoare cenușie, pe care trebuia să-l țină deasupra umărului. Pentru a nu se sufoca și pentru a-și feri nasul, Anton fu nevoit să-și țină capul întors într-o parte, dar putu observa cu coada ochiu-

lui unghiile murdare și degetele bătătorite ale individului.

Pe neașteptate, cei adunați acolo o luară la goană. Insul din fața lui se întoarse o clipă, dorind parcă să-l vadă pe cel pe care-l simțise tot timpul în spate, păși în stradă, se răsuci din nou și rămase neclintit.

— Salut, Ton, făcu el.

Anton scrută figura lătăreață, cu trăsături aspre. Deodată îl recunoscu.

— Salut, Fake.

3

CÎTEVA SECUNDE se examinară reciproc, Fake cu pietroiul acela în mînă, Anton cu cheia. Se mai auzeau zgomote pe stradă, dar epicentrul violenței se mutase pe Prinsengracht.

— Hai sus, spuse Anton.

Fake șovăi. Privi la dreapta și la stînga, cu aerul că nu prea avea chef să-și părăsească banda, dar înțelese că nu putea refuza invitația.

— Bine, dar numai pentru o clipă.

Cînd auzi pașii grei urcînd scările înapoia sa, lui Anton nu-i veni să creadă că cele ce se întîmplau erau reale. Nu se mai gîndise niciodată la Fake Ploeg, și totuși iată că și Fake continuase să existe, făcînd încă parte din această lume. Nu-și strînseseră mîinile. Ce aveau să-și spună ? La ce naiba îl invitase ? Aprinse lumina și trase perdelele.

— Vrei să bei ceva ?

Spre groaza lui, îl văzu pe Fake punînd pietroiul pe marele pian primit în dar de ziua lui de naștere. Fără violență — dar Anton deduse, după zgomotul produs, că locul fusese cu siguranță zgîriat.

— O bere, dacă ai așa ceva.

Pentru el, Anton își turnă, dintr-o sticlă rămasă din ajun, un pahar de vin de țară. Stînjenit, Fake încerca să-și găsească locul în fotoliul de pînză care semăna cu un fluture uriaș. Anton se așeză în învechitul fotoliu negru cu arcurile uzate.

— Noroc ! făcu el, neștiind ce să mai adauge.

Fake ridică scurt paharul, pe care-l goli pe jumătate. Ștergîndu-și gura cu dosul palmei, își rătăci privirile pe bibliotecă și pe rafturile unde erau expuși sextanții.

— Presupun că ești student ?

Anton dădu din cap afirmativ. Fake imită gestul, apoi schimbă poziția, se îndreptă din șale, încercînd să se așeze mai confortabil.

— Nu-i comod ?

— Ce scaun împuțit ! făcu Fake.

— Să știi că-i ultimul strigăt. Hai, vino să stai aici. Schimbară locurile. Fake nu-l slăbea din ochi, ca și cum, din locul acela, îl putea vedea mai bine.

— Știi că nu te-ai schimbat deloc ?

— Mi s-a mai spus.

— Te-am recunoscut imediat.

— Mie mi-a trebuit o clipă, spuse Anton. Nu l-am văzut prea des pe tatăl tău.

Dintr-un buzunar interior, Fake scoase un pachet de tutun și începu să-și răsucească o țigară. Cînd Anton îi oferi un pachet de *Yellow Dry*, refuză. Se gîndi că poate n-ar fi trebuit s-o spună, dar era adevărat : Fake era leit taică-su, numai că mai tînăr, mai subțire și mai puhav. Pe de altă parte își spuse că n-avea de ce să menajeze sentimentele lui Fake. Își dori să sune telefonul, să poată răspunde — indiferent cine s-ar fi aflat la celălalt capăt — că se va duce imediat la spital, dacă era vorba de o urgență. În cameră era rece și umed.

— Am să aprind soba, spuse el.

Se ridică și deschise robinetul care regla debitul combustibilului. Fake lipi foița, umezind-o cu vîrful limbii, extrase firele de tutun care depășeau capetele țigării și le introduse din nou în pachetul pe care-l ținea delicat între inelar și degetul mic.

— Și ce studiezi ?

— Medicina.

— Eu lucrez la o chestie cu aparate casnice, spuse Fake, înainte ca Anton să aibă șansa de a-l întreba. Întreținere, reparații și așa mai departe.

Anton așteptă să picure suficient petrol în sobă.

— În Haarlem ?

Fake îl privi de parcă Anton își pierduse mințile.

— Chiar crezi că am fi putut rămîne în Haarlem ?

— De unde să știu eu ?

— Nu-ți poți închipui că imediat după război a trebuit să ne luăm tălpășița de-acolo, și încă la repezeală ?

— Da, cred că da, făcu Anton. Înălță capacul sobei și lăsă să cadă înăuntru un chibrit aprins. Unde locuiești acum ?

— În Den Helder.

Chibritul se stinsese, așa că aprinse un altul. Îl lăsă să cadă și se întoarse către Fake.

— Și te-ai deplasat dinadins la Amsterdam doar pentru a arunca pietre ? !

— Da, spuse Fake și-l privi. Ți se pare ciudat, nu ?

Anton puse capacul la loc și se așeză. Dacă, în chiar acea clipă, ar fi dat de înțeles că nu mai au ce să discute, probabil că Fake s-ar fi ridicat și ar fi plecat imediat. Dar dintr-o dată se îndărătnici, ca și cum n-ar fi vrut ca Fake să creadă că se poate debarasa de el cu atîta ușurință.

— Mama ta mai trăiește ? întrebă Anton.

Fake dădu afirmativ din cap ; apoi, după un răstimp de cîteva minute, spuse :

— Da.

Suna ca o mărturisire, ca și cum Anton l-ar fi întrebat : „Tot mai trăiește *mama ta ?*“ Nu avusese această intenție, dar în timp ce rosti cuvintele își dădu seama că, la urma urmelor, era posibil s-o fi făcut intenționat.

— Cum se face că ai ajuns să lucrezi într-o maghernită cu aparate casnice ? Doar ai făcut liceul.

— Da, doar un semestru.

— Cum adică, un semestru ?

— Te interesează cu adevărat ? întrebă Fake, împingînd înapoi în țigară un fir de tutun, cu ajutorul unui băț de chibrit.

— Dacă nu m-ar interesa, nu te-aș întreba.

— După război, mama a fost arestată și dusă într-un lagăr de concentrare. Eu am fost internat într-o școală catolică, subordonat școlii profesionale episcopale. Așa că am fost obligat, deși nu eram nici măcar catolic, să mă duc acolo.

— Dar ce acuzație i s-a adus mamei tale ?

— Întreabă-i pe domnii de la Tribunalul Special. Probabil o bănuiau că fusese soția tatălui meu.

După tonul spuselor lui, Anton avu impresia că mai rostise de multe ori aceste cuvinte și că, de asemeni, nu fuseseră scornite de el.

— Și pe urmă ?

— A fost eliberată după nouă luni ; dar la vremea aceea casa noastră era deja ocupată de alții. Ni s-a oferit un adăpost în Den Helder, unde eram total necunoscuți. Așa că m-am dus la școala profesională de acolo.

— Dar de ce nu te-ai întors la liceu ?

— Chiar n-ai habar de nimic, sau ce dracu' ? ! făcu Fake cu o expresie de dezgust, ca și cum l-ar fi izbit un miros infect. N-ai un pic de imaginație ? Mama n-a avut încotro și a ajuns servitoare pentru a ne întreține, pe mine și pe surorile mele. Știi și tu — una dintre femeile alea, cu o cîrpă pe cap, cu o sacoșă, care pot

fi văzute pe străzi la ora șase dimineața. Sacoșa, pentru ca să-și care periile, torșoanele și săpunul — toate cumpărate din banii ei. Cînd ajungea noaptea acasă, abia se mai putea tîrî. Acum este în spital, dacă vrei într-adevăr să știi, cu un picior din care pierde lichid. Piciorul drept, care s-a îngălbenit de tot și-i plin de pete maro. Stîngul i-a fost amputat acum vreo două săptămîni. Acum, sînteți satisfăcut, domnule *Doctor ?*

Își goli paharul, îl trînti pe masă și se lăsă pe spate.

— Deci asta-i tot ce ne deosebește, nu ? Sîntem în aceeași oală, părinții tăi au fost uciși, însă tu ești student la medicină, pe cînd taică-miu a fost ucis, dar eu repar boilere.

— Da, numai că mama ta trăiește, spuse imediat Anton, ca și surorile tale. Acum își calcula cuvintele. Se aflau pe un teren periculos. Și apoi, nu găsești că este o mică diferență între felul cum au murit părinții mei și cum a murit tatăl tău ?

— Ce diferență ? replică agresiv Fake.

— Părinții mei erau nevinovați.

— Și taică-miu era, spuse el fără o clipă de șovăială, cu ochii pironiți pe Anton. Uluit, Anton amuți. Poate că Fake chiar credea ce spunea.

— Prea bine, zise Anton, cu un gest. Foarte bine. Tot ce știu este din auzite, dar...

— Exact...

— ...dar dacă ești într-adevăr de părere că diferențele dintre noi se datorează nedreptății

sociale, explică-mi ce-i cu pietroiul ăla, nu înțeleg. Cu capul indică piatra care zăcea ca o hidoasă insultă pe minunatul său pian. Atunci ar fi trebuit să fii în tabăra cealaltă.

Înainte de a răspunde, Fake își scurse ultimele picături de bere în pahar.

— Habar n-ai de nimic ! făcu el pe un ton de furie rece. Nu vezi că pretutindeni în lume, dorința de libertate a popoarelor este călcată în picioare ?

— Fake, spuse Anton, enervat, n-oi fi știind eu mare lucru, dar asta nu înseamnă neapărat că-i nevoie să învăț pe dinafară titlurile articolelor din ziare.

— Sigur, sigur, domnul doctor Steenwijk este destul de isteț să-și spună părerea cu propriile cuvinte. Scuzați, dacă nu-s la fel de șmecher. În sfîrșit, pretutindeni oamenii se bat ca niște dementi. Așa e mai bine ? Nu citești deloc ziarele, să vezi ce atrocități se comit prin anumite locuri ?

— Mai mari decît cele săvîrșite de naziști ? îl tachină Anton.

— Nu, cretinule ! răcni Fake, cu o expresie amenințătoare. Nu-s sigur unde vrei să ajungi, dar pot să-ți spun un lucru : cel puțin taică-miu avea absolută dreptate în multe privințe. A prezis tot ce se-ntîmplă în zilele noastre. Nu-i nici o coincidență că a fost ucis de cei din Rezistență. Doar n-ai de gînd să le iei apărarea ! Nu uita : au știut prea bine că vor fi luate măsuri de represiune, și totuși l-au împușcat în fața casei voastre. Nu le-a păsat cîtuși de puțin, altminteri ar fi catadicsit măcar să ascundă cadavrul. Și în plus, fapta lor n-a scurtat războiul nici măcar cu o secundă.

Se ridică și duse paharul la masa pe care se afla reșoul cu petrol, unde Anton lăsase sticla de bere. În acea clipă Anton băgă de seamă că soba încă nu se aprinsese. Se ridică, rupse o fîșie dintr-un ziar, o aprinse și-i dădu drumul să cadă pe pelicula neagră, strălucitoare, de petrol.

Își turnă încă un pahar de vin. Și pentru că Fake rămase în picioare, Anton făcu la fel. De afară se auziră din nou strigăte și urlete de sirene.

— Familia mea, spuse el, masîndu-și ceafa cu mîna liberă, n-a fost masacrată de cei din Rezistență, ci de prietenii tatălui tău, de naziști !

— Dar indivizii ăia știau prea bine că așa se va-ntîmpla.

— Deci, după tine, ei poartă vina.

— Exact. Cine altcineva ?

— Fake, zise Anton. Înțeleg că vrei să-ți aperi tatăl. La urma urmelor, era tatăl tău. Dar dacă tatăl tău ar fi fost tatăl meu, dacă totul s-ar fi petrecut de-a-ndoaselea, atunci l-ai mai fi apărat ? Hai să nu ne amăgim reciproc. Tatăl tău a fost ucis de cei din Rezistență cu premeditare, pentru că hotărîseră ca necesară moartea lui, dar familia mea a fost măcelărită de fasciști fără nici o rațiune. De către fasciștii dintre care făcea parte și tatăl tău. Este sau nu adevărat ?

Fake se întoarse cu spatele, încremeni în acea poziție, ușor plecat înainte și răspunse :

— Vrei să spui că din cauza tatălui meu a fost lichidată familia ta ?

Anton își dădu seama că, din clipa aceea, fiecare cuvînt avea importanță. Deasupra șemineului se afla agățată o oglindă cu ramă sculptată, achiziționată de el de la talcioc pentru a crea impresia de spațiu în camera sa. În lumina ei împîclită, văzu că Fake închisese ochii.

— Pentru ce, îl întrebă Anton, nu poți să-l iubești pe tatăl tău fără a încerca să-l scoți basma curată ? La urma urmelor, nu uita, e ușor să iubești un sfînt. Ar fi ca și cum ai iubi animalele. De ce să nu spui pur și simplu : tatăl meu a fost clar un colaboraționist, dar a fost tatăl meu și-l iubesc așa cum a fost ?

— Dar, la dracu', n-a fost un colaboraționist ! Cel puțin nu în felul în care-l prezinți tu.

— Dar dacă-ai ști cu siguranță, se adresă Anton spatelui întors către el, că tatăl tău a săvîrșit lucruri odioase... știu eu ce ?... poți să-ți imaginezi ce vrei... l-ai mai iubi ?

Fake se răsuci, îi aruncă o scurtă privire, apoi începu să umble de colo-colo.

— Colaboraționist... colaboraționist... făcu el, după un răstimp. E ușor de zis — și totuși, în prezent, toți gîndesc la fel ca tatăl meu. Ascultă un pic ce se-ntîmplă afară, și spune-mi prin ce se deosebește de războiul din răsărit ? Cît despre evrei, despre ce li s-a-ntîmplat, habar n-a avut. N-a știut absolut nimic. Nu poți să-i

reproșezi crimele săvîrșite de nemți. Era în poliție și-și făcea doar datoria, așa cum fusese învățat. Și înainte de război a trebuit să aresteze oameni, și nici atunci nu știa ce se va-ntîmpla cu cei arestați. Sigur că a fost fascist, dar a fost din convingere. Voia ca lucrurile să se schimbe în Olanda ; nu voia să mai vadă anii de criză, cînd, pe vremea guvernului lui Colijn, primise ordin să tragă-n muncitori. Nu s-a comportat ca o oaie, așa cum au făcut majoritatea olandezilor. Dacă Hitler ar fi cîștigat războiul, cîți din Olanda ar mai fi astăzi împotriva lui, după părerea ta ? Nu mă face să rîd ! Abia cînd au început să înțeleagă că Hitler nu mai avea nici o șansă, s-au trezit cu toții, lași blestemați, că fac parte din Rezistență.

Din soba în care cursese prea mult petrol, începură să se audă explozii ritmice, înfundate Fake îi aruncă o privire de cunoscător și spuse : „Nu merge cum trebuie". Dar nu se lăsă distras de la subiectul conversației. Cu paharul cuprins în ambele palme, se așeză pe pervazul ferestrei și-l întrebă pe Anton :

— Știi cînd a devenit tatăl meu membru al Partidului Național Socialist ? În septembrie 1944, după Marțea Nebună, cînd cauza era pierdută, și cînd toți fasciștii ăia bănuiți au șters-o în Germania, sau au devenit pe neașteptate luptătorii dintîi ai Rezistenței. Iată momentul cînd a optat pentru o atitudine. Mama ne-a povestit-o adesea. Pentru asta l-au împușcat, pentru convingerile sale sincere — și nu pen-

tru altceva — iată motivul pentru care ai tăi au plătit cu viețile lor. Dacă ăia n-ar fi făcut ce-au făcut, mama și tatăl tău ar mai trăi și astăzi. Tatăl meu și-ar fi petrecut probabil cîțiva ani în închisoare, dar mai mult ca sigur că acum ar fi fost din nou în rîndurile poliției.

Se îndreptă din șale și se duse la pian, unde apăsă pe cîteva clape din registrul mediu : amestecul sunetelor muzicale cu exploziile din sobă îi aminti lui Anton de Stravinski. Fiecare cuvînt rostit de Fake îi agrava durerea de cap. Cum se putea cineva încurca într-o astfel de rețea de minciuni ? Fără îndoială cauza era dragostea filială — dragostea pînă în pînzele albe.

— După spusele tale, replică Anton, s-ar zice că și numele tatălui tău ar trebui să figureze pe monument.

— Monument ? ce monument ! ?

— Cel care se află acolo, pe malul apei.

— Există un monument ?

— Și eu am aflat de el destul de tîrziu. Sînt trecute acolo numele părinților mai și acelea ale celor douăzeci și nouă de ostateci. Crezi că ar trebui să fie inclus și numele Fake Ploeg ?

Fake îl privi ; voia parcă să spună ceva, apoi se porni din senin să plîngă cu sughițuri ; sunetele ieșeau din el ca și cum ar fi fost produse de altcineva, cineva ascuns în trupul lui.

— Rahat... făcu el ; dar nu era limpede dacă se referea la întrebarea lui Anton sau la propria-i slăbiciune. În clipa în care casa voastră era incendiată, noi aflam de moartea tatălui nostru. Te-ai gîndit vreodată la asta ? Eu unul m-am gîndit la încercările prin care-ai trecut tu ; dar tu, tu te-ai gîndit vreodată la mine ?

Se răsuci pe jumătate către el, apoi reveni în poziția inițială, își trecu mîna peste ochi, disperat, și apucă pe neașteptate piatra. Privi împrejur, îl privi pe Anton, care ducîndu-și mîinile la cap pentru a se proteja, îi strigă : „Fake !"

Fake ținti și o aruncă drept în oglindă. Anton plonjă. Răsucindu-și gîtul, văzu cum oglinda explodează în bucăți mari, care aterizau, făcîndu-se țăndări, pe capul metalic al sobei, ale cărei răbufniri erau acum mai puțin sonore. Piatra se opri pe șemineu cu un zgomot sec. În timp ce contempla stricăciunea, cu inima bubuindu-i în piept, auzi pașii lui Fake, care cobora scara în goană.

Un ultim fragment se desprinse din ramă și se pulveriză în țăndări. Imediat capacul sobei se înălță, cu o explozie surdă, la vreo cinci centimetri, lăsînd să răbufnească în cameră un nor de funingine. Anton își încrucișă degetele înapoia cefei, și le trosni, inspirînd din rărunchi. Simțea că e gata să izbucnească într-un rîs nebun : oglinda făcută țăndări, răbufnirea sobei, urletele din stradă — dar durerea de cap era prea atroce, pentru a se putea abandona. Absolut totul era o absurditate ! Funinginea se răspîndea în cameră și știa că îi vor trebui ore pentru a o curăța.

Îl auzi pe Fake înapoindu-se pe scări ; abia în clipa aceea își dădu seama că ușa de la stradă fusese descuiată tot timpul.

Instinctiv, căută cu ochii împrejur un obiect cu care să se apere. Apucă racheta de tenis Fake apăru în rama ușii, privi o clipă dezastrul din cameră, apoi spuse :

— Am vrut să-ți spun că nu voi uita niciodată ce-ai făcut pentru mine atunci, în clasă.

— În clasă ?

— Atunci cînd ai intrat, iar eu stăteam în bancă, în uniforma aia de maimuțoi.

— Da, că bine zici, și asta s-a întîmplat cîndva, spuse Anton.

Fake șovăia. Poate că a vrut să-i strîngă mîna, dar se limită la un gest scurt și coborî din nou scara. Auzi zgomotul ușii închizîndu-se.

Anton inspectă camera. Toate erau acoperite cu un strat de funingine. Cel mai rău se prezentau cărțile și sextanții. Din fericire pianul fusese închis. Înainte de orice trebuia să facă ordine, chiar dacă-i plesnea capul de durere. Trase perdelele și deschise larg ferestrele. Zgomotul mulțimii inundă încăperea ; privi cioburile oglinzii. Pe dos era neagră, mată. În ramă nu mai rămăseseră decît cîteva fragmente foarte ascuțite.

Acum rama nu mai cuprindea decît o suprafață de lemn, maro închis, pe care cîndva fuseseră lipite foi de ziare, în cea mai mare parte smulse acum, și din care mai rămăseseră doar cîteva fîșii ; cei doi amorași auriți, cu platoul lor încărcat cu fructe și cu ghirlande de frunze,

continuau să-și coboare asupra lui privirile lor etern angelice.

Mai întîi trebuia să scape de piatra aceea. Putea pur și simplu s-o arunce pe fereastră. Călcînd cu grijă, de teamă să nu alunece pe cioburile de pe covorul de paie împletite, se apropie de șemineu. Cu piatra în mînă, citi pe un fragment de ziar rămas lipit pe dublura de lemn a oglinzii : NEL DI 2 LUGLIO 1854. SOLENNIZZANDOSI CON SACRA DEVOTA POMPA NELL' AUGUSTO TEMPLIO DI MARIA SS. DEL SOCCORSO *. Un alt eveniment pe care nu l-ar fi știut niciodată dacă n-ar fi existat Fake.

* Pe 2 ale lunii lui iulie 1854. Celebrată cu sfîntă slujbă în augustul templu al Preasfintei Maria. În italiană, în original. (n. tr.).

AL PATRULEA EPISOD

1966

1

ȘI ÎN DRAGOSTE, Anton lăsa lucrurile să curgă de la sine. O dată la două-trei luni sosea o prospătură, care se așeza pe canapeaua sa uzată, de obicei cu picioarele sub ea, iar el explica a nu se știe cîta oară funcționarea unui sextan. Dar nu se plictisea niciodată. Într-un fel, era fascinat de aceste instrumente din alamă strălucitoare, cu oglinjoarele lor, cu scalele gradate și cu ocularele lunetei telescopice, cu care capta cerul nocturn și stelele. Adeseori, fetele nu puteau înțelege explicațiile date, dar întotdeauna sesizau forța pasiunii lui, care de aceea se revărsa un pic și asupra lor. Uneori canapeaua rămînea neocupată o săptămînă sau două, ceea ce nu-l deraja din cale-afară. Nu era genul lui să se ducă la un bar să agațe pe cineva.

În 1959 trecu și ultimele examene și — devenind asistent anestezist — închirie un apartament mai încăpător și mai luminos în apropiere de Leidseplein. În fiecare dimineață parcurgea pe jos cele cîteva sute de metri pînă la Spitalul Wilhelmina, care pe vremea războiului se numise Spitalul-de-Vest. Străzile care împrejmuiau complexul de clădiri erau mereu animate de circulația ambulanțelor, de vizitatori, de convalescenți ieșiți la prima lor plimbare, cu cîte un pardesiu aruncat peste pijamalele vărgate. Doctori treceau de la o clădire la alta, cu halatele albe descheiate. Anton, cu capul ușor plecat pe o parte, tîrșindu-și picioarele, repezindu-și din cînd în cînd părul pe spate, trezea sentimente mai delicate în inima tinerelor asistente care pedalau pe lîngă el, și care, mai devreme sau mai tîrziu, aveau să ajungă pe canapeaua lui. I se întîmpla uneori să treacă pe lîngă baraca pe care fusese cîndva scris : LAZARETT ; dar o asocia din ce în ce mai rar cu Schulz, care fusese adus acolo pe moarte, poate chiar mort de-a binelea.

Pe prima sa soție a întîlnit-o în 1960, la Londra, unde se afla în concediul de iarnă. În timpul zilei se plimba pe străzi, își cumpăra articole de îmbrăcăminte pe Regent Street și se rătăcea pe la magazinele cu vechi instrumente de navigație, aflate în spatele British Museumului. Seara se ducea la cîte un concert. În majoritatea lor, bărbații mai purtau încă meloane și umbrele bine înfășurate. Cînd lua masa într-un local public, cuierele dispăreau literalmente sub aceste accesorii atît de îndrăgite. Într-o după-amiază ploioasă, se rătăcise în

Whitehall, printre colosalele-i monumente închinate *Puterii*, acolo unde cei din Horse Guard își desfășurau inexplicabilele figuri de dans ca niște cocoși sălbatici ; cînd se hotărî să intre pentru prima dată în Westminster Abbey.

Catedrala era ticsită de turiști străini și excursioniști din provincie. Își cumpărase un ghid legat într-un roșu-purpuriu atît de des întîlnit în Anglia. Află din el că numai în nava centrală, de la intrare pînă la cor, se aflau o sută și șaptezeci de morminte în care se odihnea, de șase secole, floarea națiunii. Închise ghidul. Peste tot, pe pardoseală, pe ziduri și pe coloane, sculpturi și inscripții. În capele se aflau adunate statui și pietre funerare, ca și cum ar fi fost expuse într-o sală de licitație pentru mobilă ieftină. În pasajul îngust, paralel cu galeria corului, morții erau aliniați în șir indian, așa cum sînt bolnavii întinși uneori pe tărgi pe culoarul din fața sălilor de operație. Numai că aici, întinși pe spate, săpați în marmură pe creștetul sarcofagiilor lor, erau anesteziați pentru eternitate. Încercă să-și imagineze ce avea să se întîmple în Ziua-Judecății-de-Apoi, cînd toate aceste personalități se vor ridica din morminte și se vor prezenta unul altuia — sutele de eroi, nobili și artiști — clubul cel mai select din întreg Regatul Unit.

Suveranii duși de pe astă lume se aflau unul lîngă altul în capela din spatele altarului principal. Cei care nu aveau să fie înmormîntați

niciodată în acest lăcaș defilau, cu pași mărunți, pe lîngă mulțimea de suverani. Un ambuteiaj se forma în fața celebrului *Coronation Chair* (Scaunul de încoronare). Anton era și el fascinat de acest tron, pe care, din secolul paisprezece, fusese încoronat aproape fiecare suveran. Stejarul secular era foarte sobru sculptat ; spătarul, ciuruit literalmente de inițiale datînd din diverse secole. Într-un adevărat spirit al adevărului istoric, nu fusese curățat niciodată. Sub scaunul de lemn, un pietroi uriaș : *The Stone of Scone* (Piatra de la Scone). Anton deschise din nou ghidul, care afirma că piatra fusese cîndva folosită de biblicul Iacob ca pernă. În secolul opt înaintea lui Hristos, se pripășise în Irlanda, după un ocol prin Egipt și Spania, apoi după o mie patru sute de ani, în Scoția, și, în sfîrșit, în Anglia, unde poate fi văzută și în prezent, exact în același loc.

Așa cum adevărul pur despre toți regii aflați în preajma lui putea fi aflat numai în piesele lui Shakespeare, tot astfel legenda despre piatra aceea părea să dezvăluie un adevăr esențial : numai dacă pretendenții irlandezi erau cu adevărat de obîrșie crăiască, și numai atunci, piatra scotea un fel de geamăt în clipa încoronării ; altminteri, piatra rămînea mută. Anton pufni în rîs, exclamînd : „Halal adevăr !“ La care o tînără de lîngă el întrebă : „Ce adevăr ?“

O privi, și în clipa aceea totul fu hotărît. Privirea ei, expresia ochilor, părul des, sîrmos, roșu, totul îi plăcu. Se numea Saskia de Graaff

și era însoțitoare de bord a KLM-ului. După ce au vizitat și the *Poets' Corner* — colțul poeților — au ieșit împreună. Ea trebuia să-și recupereze tatăl de la un club din St. James' Street. În fiecare an, de Crăciun, tatăl ei venea la Londra pentru a se întîlni cu vechi prieteni din timpul războiului. Ajunși în fața clădirii care găzduia clubul, tocmai cînd puneau la cale o revedere în Amsterdam, văzură un general coborînd scările și urcînd într-un automobil, la volanul căruia se afla un șofer în uniformă militară.

La o săptămînă după aceea, în răstimpul primei lor întîlniri, în hol, la Hotel Des Indes, De Graaff se interesă, în mod discret, despre familia lui. Anton îi povesti că tatăl său fusese grefier la tribunalele din Haarlem, dar că ambii părinți muriseră de multă vreme. Abia după vreo șase luni, într-o caldă seară în Atena — unde de Graaff era ambasador — îi povesti viitorului socru întreaga întîmplare. Ascultîndu-l pînă la capăt, de Graaff rămase tăcut cu privirile pironite, din obscuritatea încăperii, spre grădina strălucitoare, parfumată, vibrînd de zumzetul greierilor, și în care o mică arteziană își susura firul de apă în aer. Un slujitor în tunică albă amesteca cu zgomot niște cuburi de gheață pe terasa pe care se aflau Saskia și mama ei. În depărtare, printre lămîi și pini, se putea zări Acropola. După un răstimp De Graaff nu găsi altceva de spus decît : „Pînă și binele are partea sa de rău pe lumea asta. Dar mai există și o altă fațetă."

Și el făcuse parte dintr-o organizație care coordonase activitatea tuturor grupărilor de luptători ai Rezistenței, și ca atare fusese în legătură cu guvernul aflat în exil la Londra. Prea multe nu i-a povestit despre acele vremuri. Tot ce știa Anton despre acea epocă aflase de la Saskia, care nici ea nu cunoștea decît o parte din adevăr, dar el nu ținea neapărat să-l știe. Probabil l-ar fi aflat, dacă ar fi consultat rapoartele întocmite de Comisia parlamentară care anchetase după război activitatea guvernului aflat în exil ; dar nu se sinchisi s-o facă.

După un an de la prima lor întîlnire, s-au căsătorit. Unchiul său n-a mai apucat să participe la ceremonie : un stupid accident rutier i-a pus capăt zilelor. La puțin timp după căsătorie, Anton a obținut un post de titular, și cu ajutorul financiar primit de la De Graaff, proaspeții căsătoriți au cumpărat jumătate dintr-o casă pentru două familii, în zona edificiului Concertgebouw.

2

LA ÎNCEPUTUL LUI IUNIE 1966, în plină caniculă, Saskia a trebuit să ia parte la înmormîntarea unuia dintre prietenii tatălui ei, un ziarist eminent, pe care îl cunoscuse și ea în timpul războiului. Îl rugă pe Anton s-o însoțească, iar el, izbutind să-și obțină ziua liberă, îi propuse s-o ia cu ei și pe Sandra, fetița lor de patru ani.

— Crezi că e bine, Ton? întrebă Saskia. Înmormîntările nu-s pentru copii.

— N-am mai auzit încă o astfel de stupizenie, comentă el. Cum tonul cu care rostise cuvintele fu prea aspru, își ceru scuze și o sărută. Au plănuit ca, după funeralii, să se ducă la plajă.

Socrul lui, născut la începutul secolului, se pensionase de curînd și locuia într-o casă de țară în Gelderland. Urma să sosească la funeralii cu mașina. Saskia îl sună și-l întrebă dacă nu voia să treacă pe la ei să bea o cafea, urmînd să-i ducă și pe ei la înmormîntare. Îi răspunse ca un provincial tipic, pretextînd că nu prea erau șanse să-l vadă în Amsterdam; căci n-avea nici un chef să fie atacat de vreo bandă de hippies. Rîse, lăsînd impresia că glumește, dar de venit n-a venit; deși, slavă domnului, înfruntase pericole mult mai mari în viața lui.

Înmormîntarea avea loc într-un sat la nord de Amsterdam. Au parcat mașina la marginea lui și s-au dus pe jos pînă la bisericuță; cei doi adulți, lac de transpirație în hainele de doliu, pe cînd Sandra, în rochiță albă, habar n-avea de arșiță. Ia piața satului se afla adunată o mulțime de bărbați și femei, în cea mai mare parte vîrstnici, care se cunoșteau în mod evident. Se salutau fără tristețe sau melancolie, rîzînd, îmbrățișîndu-se cu exuberanță. Mișunau pe-acolo o grămadă de fotografi. Dintr-un imens Cadillac negru, coborî un ministru (cel mult — comentat în presă, în legătură cu recentele tulburări din Amsterdam). Și el fu întîmpinat cu pupături și cu bătăi amicale pe spate.

„Toți acești oameni au luptat împotriva nemților“, îi spuse Anton fiicei sale. „În război“, completă micuța, cu un aer de cunoscătoare, îndreptînd capul păpușii, cu un gest plin de hotărîre.

Anton urmărea scena cu emoție, cu încordare. Nu cunoștea pe nimeni. Saskia saluta pe vreo cîțiva, deși nici ea nu le știa numele. Înăuntrul bisericii protestante, cu ziduri despuiate, orga începuse să cînte, iar ei s-au așezat în ultimul rînd din spate. Cînd coșciugul fu purtat înăuntru, toată asistența se ridică în picioare. Anton își puse o mînă pe umărul Sandrei, care-l întreba în șoaptă dacă domnul acela se afla într-adevăr acolo, înăuntru. Văduva intră la brațul lui De Graaff — îndurerată, desigur, dar privind lumea cu capul sus, înclinîndu-l din cînd în cînd, cu un zîmbet palid.

Din senin Sandra strigă: „Bunicule!“

De Graaff întoarse capul și-i făcu semn cu ochiul. Văduva se așeză lîngă el, în primul rînd, alături de ministru. Anton îl recunoscu pe primarul orașului Amsterdam. Orațiunea funebră fu rostită de către un preot renumit prin faptul că-și petrecuse ani de-a rîndul în lagărele de concentrare. Dicția sa era atît de grandioasă, încît lăsa impresia că dobîndise stilul oratoric depășindu-și cine știe ce defect de vorbire, așa cum Demostene se corectase articulîndu-și limba cu ajutorul pietricelelor. O făcu pe Sandra să

se uite la tatăl ei cu o privire amuzată. Anton, ascultînd doar cu o ureche, fu frapat de profilul unei femei aflată în picioare, dincolo de interval, la cîteva rînduri mai în față. Din cine știe ce motive, îl ducea cu mintea la o spadă înfiptă vertical în iarbă. Părea să aibă aproximativ patruzeci și cinci de ani ; părul bogat, des și negru, fiind încărunțit pe alocuri.

Se alăturară ultimii cortegiului care se deplasa către cimitirul amplasat în spatele bisericii. Cît dură drumul pe uliță și apoi pe potecile cu pietriș, discuțiile fură relansate cu și mai multă însuflețire. Se schimbau semne de recunoaștere făcute cu mîna, unii se grăbeau să ajungă în frunte, alții încetineau pasul, ca să fie ajunși din urmă. Era mai mult o întrunire de vechi cunoștințe, decît o ceremonie funebră.

— Se simt în elementul lor, constată Saskia.

— Sper că ceilalți nu vor afla că s-au adunat toți în același loc.

— Cum adică, ceilalți ?

— Păi, nemții.

— Nu vorbi prostii.

Fotografii o porniră din nou la vînătoare de celebrități ; de dincolo de uliță, sătenii urmăreau spectacolul. Se părea că mai toți înțelegeau abia acum ce personaj important trăise în mijlocul lor... Călări pe motorete, niște puștani urmăreau cortegiul cu zîmbete ironice, dar opriseră motoarele. Era evident că acești oameni, printre care se aflau mulți invalizi, emanau ceva care-i impresiona îndeajuns pentru a-i determina să se comporte ca lumea.

— Papa ?

— Da ?

— De fapt ce-i războiul ?

— O mare ceartă. Între două grupuri de oameni care vor să-și taie capetele reciproc.

— Anton, nu sări peste cal ! îl admonestă Saskia.

— Crezi că exagerez ? făcu Anton pe miratul.

La cimitir cercul participanților se înghesuise în jurul mormîntului, așa că cei trei Steenwijk nu puteau vedea mare lucru. Sandra începu să se plictisească, de aceea Saskia o apucă de mînă și porniră împreună la plimbare. Anton o auzi în spate, citindu-i epitafuri și explicîndu-i-le. Din cînd în cînd, își înălța ochii la soarele arzător, ignorînd hainele care i se lipiseră de trup. Discuțiile purtate în șoaptă, în ultimele rînduri ale mulțimii, nu se stinseră decît în clipa cînd începu să le vorbească văduva ; dar cuvintele rostite de ea nu ajungeau la Anton, se pierdeau parcă în imensitatea acelei zile de vară. Păsările care le zburau pe deasupra capetelor trebuie să fi văzut acea aglomerare în mijlocul vastei întinderi a polderelor, împrejurul gropii mici și întunecate din pămînt semănînd cu un ochi mare ațintind înaltul cerului.

După o îndelungă așteptare au ajuns și ei să prezinte condoleanțe văduvei, la capătul cozii care se formase în casa pastorului. Apoi, traversînd printre automobile în plin demaraj, au ajuns la micul restaurant de pe partea cealaltă a străzii. Puținele mese de afară erau deja ocupate de localnici ; sala era și ea aglo-

merată. La bar începuse înghesuiala ; se apropiau mese, se slăbeau cravate, se scoteau haine, se auzeau strigăte după bere, cafea, gustări. De la tonomat se auzea melodia *Strangers in the Night*. Ministrul discuta cu primarul mîzgălind ceva pe dosul unui pachet de țigări. Erau de față scriitori renumiți, ca și un arhicunoscut provocator. Exact în clipa cînd Saskia sugeră că ar fi mai bine să se ducă în altă parte, intră tatăl ei. Se așeză la o masă mare din fundul sălii, probabil rezervată, împreună cu încă șapte bărbați ; chipurile unora dintre ei îi erau familiare lui Anton. Soția lui De Graaff nu se afla acolo, era clar că se dusese cu văduva și cu familia la casa defunctului. Cînd De Graaff o văzu pe fiica lui și pe Anton, le făcu un semn de recunoaștere.

Se afla în elementul lui printre comeseni. Cît ai zice pește se angajară trei conversații simultane. Era atacat în discuția la care participa, dar nu-și pierduse buna dispoziție — ca tot omul care se știe stăpîn pe situație. Un ins cu un moț de păr blond și cu sprîncene și mai blonde se aplecase înainte și-i aruncă în față constatarea că era pe cale de a deveni un babalîc pisălog. Cum naiba putea compara frontul de eliberare din Vietnam cu naziștii ? Nu-și dădea seama că americanii nu mai erau cei din timpul celui de al doilea război mondial ? Că tocmai americanii se schimbaseră și meritau să fie comparați cu naziștii ?

De Graaff se lăsă pe spate, rîzînd, și apucă marginea mesei, cu brațele larg deschise, oblı-

gîndu-i astfel pe tipii de la dreapta și stînga lui să se lase pe spate. Arăta, cu părul său alb rărit și cu trăsăturile impunătoare, ca un adevărat președinte de consiliu de administrație în exercițiul funcțiunii.

— Jaap, dragul meu... începu el, cu un ton protector. Dar Jaap i-o reteză scurt :

— Da, știu ce vrei să-mi spui : că am uitat probabil cine ne-a eliberat.

— Nu, nu asta voiam să-ți spun.

— Știu eu ? În orice caz eu n-am uitat nimic ; tu ai uitat ceva.

— Și anume ce, dacă pot să-ntreb ?

— Că și rușii au contribuit la eliberarea noastră, chiar dacă nu i-am văzut pe străzile noastre. Ei au înfrînt armata germană, și tot ei sînt de partea cea bună în Vietnam.

Bărbatul retras dincolo de brațul stîng al lui De Graaff spuse cu răceală : „Ce-ar fi să-i lăsăm pe alții să discute chestiile astea ?"

— Dar e adevărul-adevărat, izbucni Jaap. Rușii au fost destalinizați, dar americanii de azi sînt niște ucigași de națiuni.

Individul din stînga lui De Graaff ridică din umeri, afișînd un zîmbet politicos pe sub mustață, zîmbet care subînțelegea că era de acord cu Jaap, numai că acesta se angajase într-o bătălie pierdută dinainte.

— O adunătură de partizani prăpădiți, rosti satisfăcut De Graaff în direcția lui Anton. Niște tipi formidabili.

Anton îi întoarse zîmbetul. În mod evident discuția aceea era un fel de joc pe care-l mai jucaseră pînă atunci.

— Da, sigur că da, făcu Jaap. „Tipi formidabili". Numai că, de prin patrușpatru, Gerrit, ești mai mult împotriva acestor tipi formidabili decît împotriva nemților.

Pe socrul lui Anton nu-l chema Gerrit, ci Godfried Leopold Jérome ; dar în grupul acela era evident că-și mai spuneau încă pe numele conspirative din mișcarea clandestină. Era sigur că nici pe Jaap nu-l chema Jaap.

— Păi, ce mai vrei ? Oricum nemții au fost învinși, îi replică De Graaff, adresîndu-i un zîmbet nevinovat. După tine ar fi trebuit să schimbăm o tiranie cu alta ? Zîmbetul i se stinse treptat pe buze.

— Dracu' să te ia ! făcu Jaap.

— Ar trebui să ne fii recunoscător. Dacă în patruzeci și cinci, lucrurile se desfășurau cum voiai tu, în prezent n-ai fi fost numai exclus din partid, ci și executat. E absolut sigur, în ceea ce te privește. Exact ca Slanski în Cehoslovacia. Pe vremea aceea eu mă aflam la Praga. Datorezi viața guvernului militar. Și cum Jaap nu răspunse, adăugă : E mai bine să fii președintele unei asociații de fotbal, în groapa de gunoaie a istoriei, decît mort. Ce zici ? !

Personajul voluminos de la dreapta lui De Graaff, un preacunoscut poet, ai cărui ochi oblici sclipeau satanic, își încrucișă brațele izbucnind în rîs.

— Presimt că vom avea o conversație interesantă, anunță el.

— Da, desigur, făcu Jaap. Cu mine este lesne să ai ultimul cuvînt.

— Cunoști versurile astea de Sjoerd ? întrebă De Graaff, și, înălțînd arătătorul, începu să declame :

Cînd sub pumnul tiraniei
Un popor grumazu-și pleacă,
Își pierde nu numai ființa și bogăția,
Ci însăși flacăra spiritului.

— E nemaipomenit ! exclamă mustăciosul. Să apelezi la poezie pentru a justifica incendierea cu napalm a unor sate. Da, sigur că da, o să zici : asta se întîmplă în Asia. Și apoi, în timpul tulburărilor din Indonezia, erai deja amestecat în niște manevre dubioase : *„Indiile pierdute, pagube sporite"*, și alte baliverne de același soi. Cît despre versuri, care nici măcar rimă n-au, mai bine să ne spună expertul nostru ce părere are.

— Versuri de două parale, făcu poetul.

— Auzi ? Și unde mai pui că așa-zisele „operații polițienești" petrecute în Indonezia i-au scurtat poetului nostru viața cu vreo cîțiva ani. Și totuși niciodată n-am fost mai prosperi ca acum, de cînd am pierdut „coloniile olandeze".

— Da, dar grație planului Marshall, dragul meu Henk, spuse De Graaff, făcînd pe nevinovatul. Am fost finanțați de americani, îți mai amintești ?

— Ne-o datorau... nu trebuie să le mulțumim pentru asta. Nu uita că Revoluția Americană a fost finanțată de băncile din Amsterdam. Și acea revoluție s-a-ntîmplat să fie într-o colonie britanică, dragă Gerrit. Și pe urmă noi vom

plăti creditele datorate planului Marshall pînă la ultima centimă, în timp ce nu prea cred să mai vedem vreodată banii risipiți în secolul optsprezece.

— Nu se știe niciodată, spuse De Graaff.

— Și apropo, să știi că nu-s partizan prăpădit, ci antifascist. Și cum comunismul este cel mai mare dușman al fascismului, se întîmplă să fiu și anti-anticomunist ; asta da !

— Știi de ce s-a băgat în Rezistență ? întrebă, din senin Jaap. Știi pentru cine a făcut-o *el ?* Pentru *micuțele prințese...*

După tonul cu care rostise ultimele cuvinte, părea gata să vomeze.

— Perfect adevărat ! replică De Graaff, cu un surîs de automulțumire.

— Nu ești altceva decît un ordinar fascist de curte, și nimic mai mult.

— Eu plec, spuse Saskia, ridicîndu-se. Îmi ajunge ce am auzit pîn-acum. Pe curînd !

În timp ce De Graaff exclamă rîzînd : „Un titlu onorific, un titlu onorific !“ Anton se ridică și el. Prin mulțimea care se desfăcu, o zări, pentru o clipă, pe femeia pe care o studiase în biserică. Între timp, socrul său continua să hohotească, deși se afla, în sfîrșit, într-o situație în care nu prea se simțea în largul său.

„Dar ce știți voi despre farmecele secrete ale monarhiei ? clamă el cu o aroganță sfidătoare. Ce poate fi mai frumos și mai înălțător pentru suflet decît palatul Soestdijk în timpul nopții ? Ferestrele luminate a giorno, un du-te-vino de limuzine negre, ordine împărțite pretutindeni pe spațiul verde, domni în uniforme de gală,

cu săbii lucitoare ; doamne în ținută de seară, sub povara bijuteriilor, urcînd treptele peronului, și prea-frumoși ofițeri de marină ieșindu-le în întîmpinare. Înăuntru, candelabre strălucitoare, lachei cu platouri uriașe din argint, încărcate cu pahare de șampanie, și uneori o scurtă apariție a vreunui membru din familia regală. Și după vrerea Celui-de-sus, poate chiar Maiestatea-sa Regina în persoană ! Și departe, dincolo de porțile apărate de poliția militară, gloata îndîrjită în ploaie...“

— Dar, pe legea mea, tu vorbești serios, spuse poetul care mai înainte prezisese o convorbire interesantă. Pe legea mea, dac-aș fi fost un monstru ca tine, n-aș mai fi putut scrie un rînd ! O bobiță de salivă îi zbură din gură și ateriză pe reverul bleumarin al lui De Graaff, nu departe de înalta distincție fixată la butonieră.

— Ceea ce, după spusele unor prea distinși specialiști, ar fi fost o adevărată binecuvîntare pentru literatura națională, îl ironiză De Graaff.

— Nu te lăsa întărîtat, bătrîne ! îi strigă Henk poetului înfuriat.

De Graaff scoase o batistă și elimină inestetica bășicuță de salivă albă. Cravata sa neagră avea nodul perfect centrat și dispărea într-o curbă elegantă sub vestă. Pînă și Jaap rîdea. Insul care ședea alături de poet, un editor celebru, își frecă mîinile cu vigoare și exclamă încîntat :

— O extraordinară după-amiază !

— Apropo de gloata îndîrjită, reluă Henk, știai că, recent, la Amsterdam, gloata asta a aruncat cu bombe fumigene în iubita ta familie regală ?

— Bombe *fumigene*... făcu De Graaff, cu o expresie de dispreț sfidător.

— Iar pe tine chestia asta o să te coste capul, continuă Henk, adresîndu-se cuiva, în spatele lui Anton.

Anton se răsuci. Realiză în clipa aceea că valul de căldură, pe care-l simțise tot timpul în ceafă, era emanat de posteriorul calvinist al domnului ministru. Care, era limpede, urmărise conversația.

— E posibil, recunoscu el.

— Și atunci ?

— Atunci, am să mai beau un păhărel.

Ridică paharul cu gin, schimbă o privire complice cu De Graaff, apoi își văzu de treabă.

Dintr-o dată se așternu tăcerea la masă. Doar cei doi bărbați din stînga lui Anton își continuau discuția separată, în care fuseseră cufundați tot timpul.

Anton prinse atunci următoarea frază : „Mai întîi l-am împușcat în spate, apoi în umăr și, după ce l-am depășit cu bicicleta, în stomac."

3

DEPARTE, ÎN ADÎNCIMILE tunelului trecutului, Anton auzi răsunînd cele șase împușcături : mai întîi una, apoi două, apoi încă două și, în final, o singură împușcătură, cea din urmă.

Mama privește la tatăl său, tatăl, la ușile glisante, Peter, ridicînd capacul lămpii cu carbid...

Anton se întoarse către individul lîngă care șezuse tot timpul. Înainte de a fi conștient de ceea ce face, întrebă : „Dar n-au mai fost o a patra și a cincea împușcătură ? Și apoi încă una, a șasea ?"

Celălalt îl privi cu ochii mijiți.

— Dar de unde știi ?

— Vorbeai despre Ploeg, Fake Ploeg din Haarlem ?

Celuilalt îi trebuiră cîteva secunde pînă îl întrebă rar :

— Cine ești ? Cîți ani ai ?

— Locuiam acolo. S-a întîmplat în fața casei noastre. Cel puțin...

— În fața... Omul rămase cu gura căscată. Înțelesese pe loc. Doar pe masa de operație mai văzuse Anton pe cineva căruia să-i dispară atît de repede culoarea din obraz. Insul avea trăsăturile chipului îngroșate, tenul străbătut de vinișoare sîngerii, poate un semn de excese alcoolice. Se schimbă la față, ca și cum lumina însăși se schimbase, devenind palid-cenușiu ca fildeșul vechi. Anton începu să tremure.

— Ho, ho ! făcu omul așezat cu două scaune mai încolo. Ai dat de dracu' !

Toți cei prezenți la masă observaseră imediat că ceva nu era în regulă. Tăcerea se accentuase ; apoi începu zăpăceala, toți vorbeau în același timp, unii se ridicară. De Graaff a vrut să intervină între ei, explicîndu-le că Anton era ginerele său ; dar tipul insista să fie lăsat

el să limpezească lucrurile. Apoi, către Anton, pe un ton belicos :

— Hai afară.

Își luă haina de pe spătarul scaunului, îl apucă pe Anton de braț, trăgîndu-l prin mulțime, de parcă ar fi fost un copil. Exact așa se simțea și Anton, datorită mîinii înfierbîntate a acestui bărbat, mai vîrstnicul lui cu douăzeci de ani, care-l ducea afară cu forța. Era un sentiment pe care nu-l cunoscuse niciodată alături de unchiul lui, și doar uneori fiind cu tatăl său. În cealaltă parte a micului restaurant, nimeni nu observase cele petrecute. Rîzînd, îi lăsară pe cei doi să treacă. Din cutia tonomatului se auzea melodia *„It's been a hard day's night"*, cîntată de formația Beatles.

Afară era o liniște izbitoare. Piațeta satului vibra în lumina soarelui. Mici grupuri mai zăboveau pe ici-colo, dar Saskia și Sandra nu erau de văzut nicăieri. „Haide", spuse omul, după ce inspectă împrejurimile. Traversară pînă la cimitir și intrară prin poarta de fier forjat. Sătenii se adunaseră lîngă groapa încă deschisă pentru a citi cele scrise pe panglici și pe cartonașele care însoțeau florile. Pe alei și printre celelalte morminte rătăceau găini, sosite din vreo gospodărie din apropiere. Ajunși lîngă o bancă de piatră, umbrită de un stejar, omul rămase pe loc și-i întinse mîna.

— Cor Takes, se prezentă el. Și pe tine te cheamă Steenwijk.

— Anton Steenwijk.

— Mi se spune Gijs, spuse insul, mișcîndu-și capul în direcția restaurantului. Apoi se așeză.

Anton se așeză lîngă el. Nu-i surîdea deloc ceea ce avea să urmeze. Îl luase gura pe dinainte, în mod reflex, așa cum reacționează un nerv la o lovitură scurtă. Takes pescui un pachet de țigări, scoase una pe jumătate și i-o oferi lui Anton. Acesta refuză dînd din cap, apoi se întoarse către necunoscut.

— Ascultă, spuse. Am face mai bine să ne ridicăm, să ieșim de-aici, și să nu mai pomenim nimic despre chestia asta. N-avem ce discuta, zău așa. Ce s-a-ntîmplat, s-a-ntîmplat. Trecutul nu mă obsedează, pe cuvînt. Incidentul s-a petrecut acum douăzeci de ani. Sînt căsătorit, am un copil, o slujbă bună. Este cum nu se poate mai bine. Ar fi trebuit să-mi țin gura.

Takes aprinse o țigară, inhală profund și-i aruncă o privire cruntă.

— Dar nu ți-ai ținut-o ! Apoi, după o pauză : Așa că acum n-avem cum ne face că nu s-a-ntîmplat. Abia la a doua frază, fumul de țigară îi însoți cuvintele.

Anton dădu din cap.

— Așa e, rosti el.

Nu putea evita căutătura sumbră a ochilor căprui, aproape negri... Cel din stînga se deosebea un pic de cel din dreapta ; pleoapa-i atîrna mai greoaie, privirea-i sfredelitoare dezarmîndu-l complet. Takes putea să aibă cincizeci de ani, dar părul său cu firele drepte, blond-închis, nu încărunțise încă decît la per-

ciuni. La subțiori avea pete mari de transpirație. Lui Anton îi trecu prin minte gîndul că a se afla colo, în prezența individului care, în acea noapte de iarnă a foametei, îl ucisese pe Ploeg, ținea cumva de domeniul fantasticului.

— Eu spuneam ceva ce nu trebuia să auzi. Dar ai auzit, iar apoi ai vorbit fără să vrei. Iată faptele, și din cauza asta ne aflăm acum aici. Eu știam că exiști. Cîți ani aveai atunci ?

— Doisprezece.

— Îl cunoșteai pe porcul ăla ?

— Doar din vedere, spuse Anton ; dar cuvîntul „porc", aplicat lui Ploeg, i se păru foarte familiar.

— Da, nu mă îndoiesc, doar trecea cu regularitate prin fața casei voastre.

— Și pe urmă, fiul lui era în aceeași clasă cu mine.

Rostind aceste cuvinte, nu s-a gîndit la băiețelul de atunci, ci la individul masiv care aruncase o piatră în oglinda lui, cu zece ani în urmă.

— Nu-l chema tot Fake ?

— Ba da.

— În afară de el, mai avea și două fete. Cea mai mică avea patru ani.

— Aceeași vîrstă pe care o are fiică-mea acum.

— După cum vezi, astea nu reprezintă circumstanțe atenuante.

Anton realiză că tremură. Se simți în prezența unei violențe pe care n-o putea defini, așa cum nu mai întîlnise niciodată ; poate doar în prezența omului cu obrazul brăzdat de cicatrice. Să-i spună și lui ? Se abținu. Nu voia să-i lase impresia lui Takes că îl atacă. Și apoi o astfel de constatare nu reprezenta o noutate pentru un bărbat ca el. Era limpede că interlocutorul său depășise de mult astfel de considerente.

— Vrei să-ți povestesc ce fel de om a fost Ploeg ?

— Nu, eu n-am nevoie.

— Eu am. Folosea un bici, în care băgase sîrmă ghimpată, pentru a-ți sfîșia pielea de pe fese, după care te împingea pînă-ți lipea fundul gol de soba încinsă. Sau îți băga în anus un furtun și dădea drumul la jetul de apă, de ajungeai să vomezi propriile-ți fecale. Numa' Dumnezeu știe pe cîți i-a lichidat, pe cîți alții i-a expediat la moarte în Germania și în Polonia. Buun. Concluzie : trebuia eliminat... Ești de acord ? Și cum Anton tăcea, insistă : Da, sau nu ?

— Da, consimți Anton.

— Bun. Dar pe de altă parte, era limpede pentru noi că vor fi luate anumite măsuri de represiune.

Anton îl întrerupse :

— Domnule Takes, am voie să presupun că...

— Poți să-mi spui Gijs.

— ...că nu faci altceva decît să te justifici față de mine ? La urma urmelor, eu nu te acuz de nimic.

— Nu mă justific în fața ta.

— Atunci față de cine ?

— Nu știu, răspunse Takes nerăbdător. În mod sigur nu față de mine, nici înaintea lui Dumnezeu sau altei invenții de același soi. Dumnezeu nu există, și poate că nici eu. Cu același arătător cu care apăsase pe trăgaci catapultă mucul de țigară și își rătăci privirile peste cimitir.

— Știi cine există ? Morții. Prietenii care au murit.

Parcă tocmai pentru a-l convinge că totuși o voință supremă domină totul, un norișor se tîrî peste fața soarelui, și culorile florilor de pe proaspătul mormînt își pierdură strălucirea, căindu-se parcă, în timp ce pietrele cenușii, de la capetele mormintelor, ieșiră și mai mult în evidență. Imediat însă, totul fu scăldat din nou în lumină. Anton se întreba dacă simpatia pe care o simțea pentru acest bărbat așezat lîngă el nu avea o sursă ambiguă. Prin el, Anton nu mai era o simplă victimă ; acum lua parte efectiv la manifestarea de violență declanșată de atentat. Fusese o victimă ? Sigur că da, chiar dacă mai trăia încă. În același timp însă, îl încerca sentimentul că nu el, ci altcineva fusese implicat în acel incident.

Takes își aprinse altă țigară.

— Bun. Deci știam că vor avea loc represiuni, corect ? Că una dintre case va fi incendiată, că unii dintre ostateci vor fi lichidați. Trebuia să renunțăm numai pentru atît ?

Deoarece continua să tacă, Anton se uită la el, întrebîndu-l :

— Te aștepți ca *eu* să-ți dau un răspuns ?

— Bineînțeles.

— N-o pot face. Nu știu nimic despre aceste lucruri.

— Atunci am să-ți spun eu : răspunsul este *nu*. Dacă ai să-mi spui că familia ta ar mai fi încă în viață, dacă nu l-am fi lichidat pe Ploeg, ai avea dreptate. Acesta este adevărul, și nimic mai mult. Și dacă cineva ar afirma că familia ta ar mai fi încă în viață, în cazul cînd tatăl tău ar fi închiriat altă casă, pe altă stradă, și asta ar fi un adevăr. Atunci eu m-aș fi aflat aici cu altcineva... deși atentatul s-ar fi putut produce și pe acea altă stradă ; căci Ploeg însuși ar fi putut locui în altă parte. Iată niște adevăruri care nu ne duc nicăieri. Singurul adevăr care ne poate ajuta cu ceva este faptul că fiecare este ucis de acela care-l ucide, și nu de altcineva. Ploeg, de noi, familia ta, de nemți. Dacă ești convins că n-ar fi trebuit să-l lichidăm, atunci tot așa de bine poți fi convins că — în lumina istoriei — rasa umană n-ar fi trebuit să existe. Căci, în acest caz, toată dragostea, fericirea și bunătatea de pe lume n-ar putea cîntări mai mult decît viața unui singur copil. A ta, de pildă. Asta-i convingerea ta ?

Tulburat, Anton privea în pămînt. Nu prea înțelegea despre ce e vorba ; niciodată nu meditase cu adevărat asupra unor astfel de lucruri, în timp ce Takes nu se gîndise poate toată viața decît la ele.

— Așa că am făcut-o. Știam că...

— Vrei să spui că fapta voastră *cîntărește mai mult ?* întrebă brusc Anton.

Takes își aruncă țigara la picioare, strivind-o cu talpa atît de meticulos, încît nu mai rămaseră din ea decît niște fărîme, pe care le îngropă sub pietriș. Nu răspunse întrebării.

— ...știam că cel puțin una din case avea să fie sacrificată, probabil. În această privință, domnii aceia s-au arătat a fi destul de generoși. Dar nu știam care avea să fie. Alesesem zona aceea pentru că era cea mai izolată, și pentru că de acolo se putea scăpa ușor. Și trebuia să scăpăm, fiindcă pe lista noastră se mai aflau cîțiva ticăloși de teapa lui Ploeg.

— Dar dacă — întrebă Anton rar — părinții *tăi* ar fi locuit într-una din casele acelea, ai mai fi ales locul cu pricina pentru atentat ?

Takes se ridică de pe bancă, făcu cîțiva pași, pantalonii lăbărțați îi fîlfîiau. Apoi se răsuci către el :

— La dracu' zise el, sigur că nu. Adică ce vrei să spui ? Nu l-am fi ales, dacă treaba se putea face la fel de bine și altundeva. Dar, știi, în chiar aceeași noapte, fratele meu cel mai mic se afla, din întîmplare, printre ostateci, iar eu știam. Și vrei să afli ce-a spus mama despre asta ? A fost de acord să duc la capăt ce ne-am propus. Încă mai trăiește ; poți s-o-ntrebi. Uite, vrei să-ți dau adresa ei ?

Anton încercă să evite privirea ochiului din stînga.

— Te agăți de mine ca și cum eu aș fi vinovat de ceva. Aveam doar doisprezece ani și tocmai citeam o carte, ce naiba !

Takes se așeză din nou și-și aprinse încă o țigară.

— Faptul că s-a-ntîmplat în fața casei voastre nu-i decît o stupidă coincidență.

Anton îl privi pieziș și spuse :

— Nu s-a-ntîmplat în fața casei noastre.

Încet, Takes își întoarse chipul către el :

— *I beg your pardon ?* (Poftim ?)

— S-a întîmplat în fața unor vecini. Ei l-au adus în față, la noi.

Takes își întinse picioarele, le încrucișă, își băgă o mînă în buzunar. Dînd din cap, rămase cu privirile ațintite spre cimitir.

— Mai bine un bun vecin, decît un prieten la distanță, rosti el după un răstimp. Trupul i se zgîlțiia nu se știe de ce, poate de rîs. Ce fel de oameni erau ?

— Un văduv și fiică-sa. Fost marinar, pe vremuri.

Dădu iarăși din cap :

— Păi, ce să mai spun... La o astfel de posibilitate nu m-a dus capul : să dai o mînă de ajutor destinului !

— Dar, o astfel de faptă este justificabilă din punct de vedere moral ? întrebă Anton, dîndu-și imediat seama cît de copilărească era întrebarea.

— Justificabilă... repetă Takes. În Orient, este justificabilă. Așa ceva întreabă-l mai bine pe preot, cred că se află pe aici, pe undeva. Du-te, spune-i lui că n-au avut dreptul s-o facă. Dacă mai treceau trei secunde, atacul s-ar fi întîmplat în fața ușii voastre.

— N-am întrebat decît pentru că fratele meu a încercat, mai apoi, să mute cadavrul cu o

casă mai încolo, sau să-l ducă la loc... sigur nu sînt, pentru că a apărut imediat poliția.

— Dumnezeule ! acum am început să înțeleg ! exclamă Takes. Iată de ce se afla afară. Dar cum a pus mîna pe pistolul ăla ?

Anton îl privi surprins.

— Cum de știi despre pistol ?

— Păi, ce părere ai ? bineînțeles că m-am interesat, după război.

— Era pistolul lui Ploeg.

— Iată o după-amiază *plină de învățăminte*, spuse rar Takes. Trase din țigară și expulză fumul prin colțurile gurii. Cine locuia în cealaltă casă învecinată cu a voastră ?

— Doi bătrîni. Revăzu mîna tremurîndă apropiindu-se de el. *Castraveciorii seamănă cu crocodilii.* Odată i-a repetat Sandrei cuvintele bătrînului. Dar fetița n-a rîs : a fost de aceeași părere.

— Da, zise Takes. Bineînțeles. Dacă ar fi dus cadavrul înapoi s-ar fi ajuns la confruntare. Dumnezeule, ce bălmăjeală de amatori ! O bandă de prostănaci ; să umblați de colo-colo cu un cadavru !

— Ce altceva ar fi trebuit să facem ?

— Să-l duceți în casă, bineînțeles ! mîrîi Takes. Ar fi trebuit să-l tîrîți în casă, imediat.

Anton îl privi înmărmurit. Dar, bineînțeles ! oul lui Columb ! Înainte de a putea rosti un cuvînt, Takes continuă :

— Ia gîndește-te : împușcăturile fuseseră auzite în împrejurimi. Ce ar fi putut face ăia dacă nu vedeau nimic pe stradă ? Nu le-ar fi

trecut prin cap că fusese un atentat, nu-i așa ? Ar fi crezut că poate o patrulă din garda civilă a tras după cineva. Sau printre vecini se aflau colaboraționiști care ar fi putut să vă trădeze ?

— Nu. Dar ce urma să facem cu cadavrul ?

— De unde să știu eu ? Să-l fi ascuns. Sub dușumea — sau să-l fi îngropat în grădină. Sau încă și mai bine : să-l fi mîncat pe loc — să fi invitat și vecinii, îl puneați la frigare și-l împărțeați. Doar era „iarna foametei“, nu ? Cînd e vorba de canibalism, criminalii de război nu intră la socoteală.

Anton fu zgîlțîit de un fel de rîs. Și-l imagină pe tatăl său, grefierul, punînd la frigare și servind la masă un inspector de poliție ! *De gustibus non est disputandum.*

— Crezi poate că așa ceva nu s-a întîmplat ? Habar n-ai ! totul s-a-ntîmplat. S-au întîmplat cele mai sinistre chestii, care pot fi imaginate — chiar mai sinistre.

Cei care veneau la mormînt sau îl părăseau, jeluindu-l încă pe dispărutul lor prieten, le aruncau în trecere scurte priviri acestor doi bărbați (unul mai tînăr, altul mai în vîrstă) așezați pe banca de piatră de sub copac, în timp ce ceilalți se aflau la bar, făcînd schimb de amintiri : „îți mai aduci aminte de ziua în care el...“ Trecînd prin fața lor, se cufundau într-o tăcere respectuoasă.

— Pentru tine e ușor să vorbești așa, spuse Anton. Tu n-ai făcut altceva decît să gîndești astfel de lucruri, și bag de seamă că încă o mai

faci. În timp ce noi ne aflam acasă, așezați în jurul mesei, citind. Și din senin ne-am trezit cu împușcăturile acelea.

— Și totuși, mi-ar fi trecut prin minte imediat cum să procedez.

— Se poate. Dar tu făceai parte, pe atunci, dintr-o grupă organizată. Tatăl meu a fost un simplu funcționar de tribunal, care n-a acționat niciodată. El se mulțumea să înregistreze în scris acțiunile altora. Și apoi, tot n-am fi avut timpul necesar. Cu toate că... spuse el, ridicîndu-și dintr-o dată privirile către coroana de frunze de deasupra, la început ne-am cam disputat asupra unei soluții.

În ciuda luminii orbitoare a zilei, în ochii memoriei îi apăru deodată o scenă. O anumită forfotă nelămurită, într-o beznă totală, într-un coridor ; un țipăt de durere — parcă Peter se împiedicase de niște crăci ; ceva în legătură cu o cheie... Viziunea dispăru asemeni unui fragment dintr-un vis, care revine efemer, a doua zi, în amintire.

Fu readus la realitate de Takes, care trasă niște dungi pe pietriș, cu tocul pantofului, scoțînd astfel la iveală pămîntul de dedesubt.

— Ascultă, spuse el, erau patru case, nu-i așa ?

— Da.

— Iar voi locuiați în casa a doua, pornind de la stînga.

— Ai o memorie bună.

— Din cînd în cînd mai trec pe-acolo. Eroii se-ntorc mereu în locurile unde s-au umplut de

glorie, e fapt cunoscut. Cu toate că... s-ar putea să fi rămas singurul dintre ei, cel puțin în ceea ce privește malul ăla blestemat unde ați locuit voi. În fața cărei case învecinate cu a voastră a fost asasinat, aici, sau aici ?

— În fața ăsteia. Cu bombeul, Anton indică a doua casă din dreapta.

Takes aprobă cu o mișcare a capului și privi dungile.

— Scuză-mă, dar în cazul ăsta avem un mister de lămurit. De ce l-a dus marinarul la ușa voastră, și nu în față, la vecinul lui ?

Și Anton fixa dungile de pe pămînt.

— Habar n-am. Nu m-am gîndit niciodată.

— Trebuie să existe un motiv. Avea ceva împotriva voastră ?

— Nu, după cîte știu. Obișnuiam să-i vizitez din cînd în cînd. Mai curînd aș fi dispus să cred că aveau motive să nu-i agreeze pe cei de dincolo, care n-aveau nici o relație de vecinătate cu nimeni de pe stradă.

— Și n-ai încercat să afli niciodată ? întrebă, mirat, Takes. Nu-ți pasă chiar deloc ?

— Nu-ți pasă... Ți-am mai spus că nu simt deloc nevoia de a dezgropa trecutul. Ce s-a-ntîmplat e definitiv, și cu asta. basta ! Nimic nu mai poate fi schimbat, chiar dacă aș fi înțeles cele petrecute. Era război, un dezastru general, familia mea a fost masacrată, eu am supraviețuit. Am fost adoptat de o mătușă și un unchi, și pînă la urmă a fost bine pentru mine. Ai avut dreptate să-l lichidezi pe nemernicul ăla, crede-mă ; n-am să-ți reproșez nimic. Convin-

ge-l însă pe fiu-său ! Nu e nevoie să mă convingi pe mine. Dar de ce vrei neapărat să lămurești cazul ? Este imposibil, și apoi cui îi pasă ? Este istorie, și încă istorie veche. De cîte ori nu s-a întîmplat același lucru de-atunci încoace ? S-ar prea putea ca aceeași faptă să se petreacă undeva, exact acum, cînd noi stăm aici la taclale. Ai putea băga mîna în foc că, exact în această clipă, casa unora nu este incendiată de un aruncător de flăcări ? În Vietnam, de pildă ? De fapt, ce urmărești ? Cînd m-ai scos afară acum cîteva clipe, am crezut că poate te preocupă liniștea mea sufletească, dar se pare că nu e cazul. Sau, oricum, nu întru totul. Văd că, de fapt, tu ai probleme. Am impresia că nu poți uita războiul. Dar timpul se scurge. Sau poate ai remușcări pentru fapta săvîrșită ?

Vorbise repede, dar potolit ; totuși avînd senzația nelămurită că trebuie să fie atent, că trebuie să-și păzească limba, să nu-l jignească pe omul de alături.

— Dacă ar fi nevoie, aș face-o din nou chiar mîine, afirmă Takes, fără nici o ezitare. Și e posibil să o fac din nou mîine. Am lichidat o puzderie din specia asta murdară, și încă mai simt o imensă satisfacție. Dar incidentul petrecut pe chei, în fața casei voastre... mai e ceva în legătură cu el. Acolo s-a mai întîmplat ceva. Își așeză palmele aproape de marginea băncii, modificîndu-și poziția. Să spunem că, odată fapta împlinită, aș fi preferat ca atentatul să nu fi avut loc niciodată.

— Din cauză că au fost omorîți și ai mei ?

— Nicidecum, spuse Takes cu brutalitate. Îmi pare rău, dar trebuie să afirm că nu ăsta este motivul. Așa ceva nu putea fi prevăzut. S-a întîmplat probabil astfel pentru că l-au prins pe fratele tău înarmat, sau poate pentru alt motiv — sau fără ; n-am de unde ști.

— Probabil, rosti Anton, cu ochii în pămînt, s-a-ntîmplat astfel pentru că mama mea s-a repezit asupra șefului nemților.

Takes păstră tăcere, privind țintă înainte. Pînă la urmă se întoarse către Anton și-i spuse :

— Te rog să mă crezi că n-am avut intenția să te torturez doar pentru că aș păstra o nostalgie a războiului — așa cum crezi tu. Cunosc astfel de oameni, dar nu mă număr printre ei. Asemenea indivizi își petrec concediul în Berlin, și le-ar plăcea să-și atîrne deasupra patului portretul lui Hitler. Nu, problema e că atunci, în Haarlem, s-a întîmplat și altceva. În ochi i se aprinse o lumină. Anton văzu cum mărul lui Adam i se ridică și coboară de vreo cîteva ori. Nu numai părinții tăi și ostatecii aceia și-au pierdut viața atunci. De fapt, cînd l-am împușcat pe Ploeg, nu eram singur — eram doi. Mă însoțea cineva — cineva care... Hai să spunem că era iubita mea. Dar n-are importanță, s-o lăsăm baltă.

Anton îl fixă cu intensitate, și deodată toate emoțiile înăbușite în el îl copleșiră. Cuprinzîndu-și chipul în palme, se întoarse cu spatele, izbucnind în hohote de plîns. Fata murea. Pentru el, pentru acest Takes, murise exact în

acea clipă — cu douăzeci și unu de ani în urmă — și, în același timp, se retrezea la viață prin tot ce însemnase pentru el, ascunsă în bezna amintirilor. *Dacă* s-ar fi gîndit vreodată la ea, pe parcursul acestor douăzeci și unu de ani, ar fi trebuit să-și pună întrebarea dacă ea mai trăia sau nu. Dar exact în acea clipă își dădu seama că o căutase în biserică și mai apoi în restaurant — iată de ce acceptase, de fapt, să vină la această înmormîntare, la care nu fusese obligat să participe.

Simți pe umăr mîna lui Takes.

— Hei, hei, ce s-a-ntîmplat ?

Își luă mîinile de pe chip. Ochii îi erau uscați.

— Cum a murit ?

— A fost executată printre dune, cu trei săptămîni înainte de Eliberare. Este înmormîntată acolo, în cimitirul militar. Dar cum se face că te afectează atît de tare ?

— Pentru că o cunosc, șopti Anton. Pentru că am vorbit cu ea. Am petrecut noaptea aceea împreună, într-o celulă.

Takes îl examină neîncrezător.

— Dar de unde știi că este aceeași persoană ? Ce nume avea ? Dar e sigur că nu ți-a spus numele.

— Într-adevăr nu, dar sînt absolut sigur.

— Ți-a spus că fusese implicată în atentat ?

— Nu, nici măcar atîta. Dar sînt absolut sigur că ea a fost.

— Dar, pe legea mea, cum poți fi sigur ? ! exclamă Takes cu asprime. Cum arăta ?

— Nu știu, era întuneric beznă.

Takes căzu pe gînduri preț de o clipă.

— Dacă ai vedea-o într-o fotografie, ai recunoaște-o ?

— N-am zărit-o deloc, Takes. Dar... mi-ar face mare plăcere să-i văd fotografia.

— Ce ți-a spus ? Doar trebuie să știi ceva !

— Aș vrea să știu, zise Anton, ridicînd neputincios din umeri. Dar e atît de mult de atunci... Fusese rănită.

— Unde ?

— Nu știu.

Ochii lui Takes se umeziră.

— Ea trebuie să fie, spuse el. Dacă nici măcar nu și-a divulgat numele... Ploeg a nimerit-o în ultima clipă, tocmai cînd ne pregăteam să luăm curba.

Cînd Anton văzu lacrimile din ochii lui Takes, se porni și el pe plîns.

— Cum o chema ? întrebă el.

— Truus. Truus Coster.

Acum lumea care înconjura mormîntul îi urmărea cu coada ochilor, dar insistent. Probabil erau foarte surprinși să vadă doi bărbați, doi adulți, atît de tulburați de moartea unui prieten. Poate că unii se întrebau dacă nu care cumva jucau teatru.

„Aha, iată-i pe imbecilii noștri !“

Era vocea soacrei lui Anton. Intră pe poartă, cu Saskia și Sandra la remorcă — două siluete îndoliate proiectate pe pietrișul orbitor și un copil în alb. Sandra strigă : „Papa !“, lepădă păpușa și se repezi la Anton, care o ridică și

o strînse la piept. Din expresia ochilor larg-deschiși ai soției sale, își dădu seama că fusese îngrijorată de soarta lui, și o liniști cu o mișcare a capului. Însă mama ei, sprijinindu-se în bastonul negru lustruit, cu măciulie de argint, nu se lăsă amăgită atît de lesne :

„Pe legea mea ! ăștia doi chiar plîng“, zise ea, cu voce mînioasă, la care Sandra își înălță ochii la tatăl ei. Doamna de Graaff simulă că vorbește în glumă. „Cînd vă văd așa pe-amîndoi, simt că mi se-ntoarce stomacul pe dos. Ascultă, Gijs, nu ești în stare să-ți scoți din cap războiul acela infect ? Îți face plăcere să-mi torturezi ginerele ? Da, sigur că-ți face.“ Izbucni într-un rîs curios, sarcastic, care-i făcu obrajii puhavi să tremure. „Este lamentabil cum vă dați în spectacol ca doi necrofili, în văzul lumii. Și nu v-ați găsit alt loc decît cimitirul ! Gata ! La drum toată lumea !“

Se răsuci pe călcîie și se îndepărtă, indicînd păpușa rămasă pe pietriș, cu vîrful bastonului, neîndoindu-se nici o clipă că va fi ascultată. Și așa a și fost.

„Nu-i așa că este formidabilă ?“ făcu Takes, care era și el scuturat de un rîs ciudat. Era limpede că mai avusese de-a face cu doamna De Graaff. Adăugă apoi pentru Anton, care-l privea încurcat : „Seamănă perfect cu regina Wilhelmina.“

În timp ce se îndreptau spre piață, Sandra le povesti că fusese cu mama acasă la domnul mort, și că acolo primise două pahare de oranjadă. Micul restaurant era pe cale de a se goli. La intrare, staționa automobilul cu fanion oficial, al cărui șofer aștepta lîngă portiera din spate. Anton fu privit scrutător, dar fu lăsat în pace. Sandra, împreună cu bunica intră în restaurant pentru a-l aduce pe De Graaff. Saskia, cu păpușa în mîini, spuse că fetița trebuie neapărat să mănînce ceva și că îi propusese mamei ei să ia masa împreună, undeva la țară

— Stai nemișcat o clipă, spuse Takes.

Anton simți că Takes mîzgălea ceva pe o hîrtie folosindu-i omoplatul drept suport. Saskia îl examină din nou cu o privire îngrijorată, iar Anton închise ochii o clipă, pentru a-i face semn că totul era în regulă.

Takes rupse o foaie din agendă, o împături și o băgă în buzunarul de la pieptul lui Anton. Își strînseră mîinile în tăcere, o salută pe Saskia cu o scurtă înclinare a capului și pătrunse în restaurant.

La bordura trotuarului, Jaap încerca să-și demareze scooterul. Exact în clipa cînd izbuti s-o facă, din restaurant ieși ministrul însoțit de domnul De Graaff. Șoferul își scoase cascheta și deschise portiera. Dar ministrul se duse mai întîi la Jaap și-i strînse mîna.

— Pe curînd, Jaap, spuse el.

— Da, făcu Jaap, cred că la următoarea înmormîntare.

4

SANDRA, DESIGUR, a vrut să meargă cu bunica și bunicul. Astfel, în timp ce automobilul lor îl urma pe acela al lui Anton pe drumuri

de țară, către un restaurant despre care i se vorbise, ar fi putut să-i povestească soției sale despre cele petrecute în cimitir. Cu toate acestea Anton păstră tăcerea în timp ce conducea. Saskia, care fusese educată și ea să nu scoată un cuvînt în astfel de situații, în care erau implicate persoane care trecuseră prin ororile războiului, se interesă numai dacă avusese loc un fel de scenă de împăcare. „Da, ceva de genul acesta“, articulă Anton, deși nu era adevărul-adevărat. Își ținea ochii pironiți pe șosea. Se simțea ca și cum zăbovise prea îndelung într-o baie prea fierbinte. Încercă să recapituleze conversația avută cu Takes. Dar nu era încă deloc pregătit pentru așa ceva, ca și cum nu deținea încă suficiente date pentru a medita asupra lor. Își aminti de hîrtiuța pe care Takes i-o strecurase în buzunar. Scoțînd-o, o deplie cu degetele de la o singură mînă, și văzu zmîngălite o adresă și un număr de telefon.

— Ai de gînd să-l vizitezi ? întrebă Saskia.

Puse hîrtia înapoi, în buzunar, și își aranjă părul cu mîna, pe o parte.

— Nu cred, zise el.

— Dar n-ai aruncat hîrtia.

— E adevărat, n-am aruncat-o, îi răspunse el cu un zîmbet.

După aproape zece minute au ajuns la restaurant ; o fermă cu acoperiș povîrnit, modificată, care degaja o ostentativă atmosferă de soliditate provincială. Înăuntru era întuneric și pustiu. În livada umbroasă, masa era servită de ospătari îmbrăcați în fracuri.

— Eu vreau cartofi prăjiți ! strigă Sandra, venind în goană de la celălalt automobil.

— Auzi, cartofi prăjiți ! făcu doamna De Graaff, simulînd din nou că glumește. Ce vulgaritate ! Apoi, către Saskia : Nu-l poți învăța pe copilul tău că porcăria asta se numește *pommes frites ?*

— Lasă dom'le copilul să mănînce cartofi prăjiți, o admonestă De Graaff, dacă nu se omoară după *pommes frites.*

— Eu vreau cartofi prăjiți.

— Ai să capeți cartofi prăjiți, spuse De Graaff, acoperindu-i capul cu palma, ca un coif. Cu omletă. Sau poate preferi *scrambled eggs ?*

— Nu, omletă.

— Gata, tată, spuse Saskia. Ajunge.

De Graaff se așeză în capul mesei, apucîndu-i iarăși marginea cu brațele larg desfăcute. Cînd ospătarul îi prezentă lista de bucate, o dădu la o parte cu dosul palmei.

— Pește pentru toată lumea. Cartofi prăjiți și omletă pentru domnișoara, și niște Chablis într-o frapieră bine înghețată. Și cînd vă văd în uniformele astea de zile mari, simt că vinul îmi va face și mai mare plăcere.

Așteptînd ca nevastă-sa să-și stăpînească chicotitul, își acoperi genunchii cu șervetul.

„Cunoașteți anecdota cu Dickens, nu ? În fiecare an, în ajunul Crăciunului, organiza un dineu pentru prieteni. Foc în cămin, lumînări aprinse, iar în timp ce oaspeții se aflau așezați la masă, cu friptura de rață pe farfurii, puteau auzi de afară, prin fereastră, cum un vagabond solitar tropăia în zăpadă, izbindu-și brațele unul

de altul pentru a se încălzi. Din cînd în cînd sărmanul mormăia : «Aoleu ! ce frig este !» Vă dați seama că totul era pus la cale anume pentru a sublinia contrastul.“

Rîse, și veselia lui era evident adresată lui Anton, așezat vizavi de el, cu intenția de a-l ajuta, dar rîsul i se stinse pe buze cînd văzu expresia de pe chipul acestuia. Puse șervetul alături de farfurie, făcu un semn cu capul și se ridică. Anton îl urmă. Sandra coborî și ea de pe scaun, dar doamna De Graaff îi ordonă : „Tu rămîi aici !“

Cei doi bărbați se opriră lîngă o baltă acoperită complet cu lintiță, care izola curtea de pajiștile înconjurătoare.

— Cum merge, Anton ?

— O să-mi treacă, tată.

— Mare imbecil și Gijs ăsta ! Ce gafă nemaipomenită ! În timpul războiului a fost torturat și n-a scos un cuvînt. Iar acum și-a dat drumul la gură fără nici un control. Cum naiba ai ajuns să stai tocmai lîngă el ?

— Într-un anume fel, drumurile noastre s-au încrucișat a doua oară, spuse Anton.

De Graaff îl privi nedumerit.

— Ah, da, cred că da, făcu el, înțelegînd în sfîrșit.

— Însă tocmai de aceea e bine. Vreau să spun că astfel ambele întîlniri se anulează reciproc.

— Se anulează reciproc... repetă De Graaff, dînd din cap nedumerit. În sfîrșit, văd că vor-

bești în șarade, dar presupun că așa înțelegi tu să-ți iei o povară de pe suflet.

Anton rîse :

— Nici eu nu știu prea bine ce-am vrut să spun.

— Păi atunci cine poate ști ? Dar, mă rog, nu are importanță ; important este să fii stăpîn pe situație. Poate că ceea ce s-a-ntîmplat astăzi a fost spre norocul tău. De ani de zile nu facem altceva decît să amînăm clipa adevărurilor, și, iată, au început să apară problemele. Pretutindeni văd situații similare. Douăzeci de ani — probabil au fost un fel de perioadă de incubație pentru boala noastră. După părerea mea și tulburările din Amsterdam au o anumită legătură cu chestia asta.

— După cîte mi se pare mie, nu s-ar spune că ai probleme.

— Da... spuse De Graaff, încercînd cu vîrful pantofului să elibereze o piatră dintre buruieni. Da... Cum eforturile sale rămaseră fără rezultat, își ridică ochii la Anton și dădu din cap. Hai să ne întoarcem la masă. Nu crezi că-i cel mai bun lucru de făcut ?

După ce familia De Graaff își continuă drumul către Gelderland, Saskia și Anton au mers pe rînd la toaletă și s-au întors în haine de vară. Odată împlinită această metamorfoză, porniră cu mașina în direcția Wijk-aan-Zee.

La capătul drumului îngust care traversa dunele, marcat pe alocuri de cazematele învechite care făcuseră parte din zidul Atlanticului, marea se întindea netedă și îmblînzită

pînă la orizont. Fiind o zi obișnuită de școală, plaja era populată mai ales de mame cu copii mici. În picioarele goale, au traversat porțiunea de nisip încins și fîșia acoperită de cochilii uscate, cu muchii ascuțite, care se întindea între urma lăsată de maree și linia primelor valuri. Abia acolo au găsit, în sfîrșit, puțină răcoare.

Saskia și Sandra se debarasară de haine și porniră în goană să se arunce în apa călduță a lagunei protejate de primul banc de nisip. Între timp Anton se ocupă mai întîi de amenajarea „cuibului" lor : întinse prosoapele de plajă, strecurînd sub ele un roman polițist, împături hainele, scoase o lopățică și o căldărușă și își puse ceasul în sacul Saskiei. Apoi intră în mare fără grabă, înaintînd spre larg.

Dincolo de cel de al doilea banc de nisip nu mai simți prundul sub tălpi ; apa deveni într-adevăr rece. Era o răceală stranie, dezagreabilă, venind parcă din adîncurile moarte, încremenite, pătrunzîndu-i în trup fără să i-l răcorească. Un răstimp înotă în cerc. Deși se afla la mai puțin de două sute de metri de mal, se simțea deja rupt de pămînt. Coasta — dunele, farul, construcțiile scunde cu antene înalte — se întindea mută cît vedeai cu ochii, o lume complet diferită de cea în care se afla în acea clipă. Brusc se simți fără vlagă și părăsit, dinții începură să-i clănțăne. Se întoarse înotînd din toate puterile, gonit parcă de o amenințare ascunsă dincolo de linia orizontului. Treptat marea se mai încălzi și, imediat ce atinse fundul

apei, se ridică în picioare. În locul unde se aflau Saskia și Sandra, apa era caldă ca într-o cadă de baie. Se întinse lîngă ele, simțind pe spate cutele aspre ale nisipului ; își desfăcu larg brațele, suspinînd profund. „Acolo unde am fost, apa este rece", spuse el.

Reîntors pe plajă, își tîrî prosopul cîțiva metri mai sus, pentru a ajunge la nisipul alb, încins. Saskia se așeză alături de el, și amîndoi o priviră pe Sandra, care o asista pe o fetiță de vîrsta ei ocupată cu construcția unui castel de nisip. După o clipă, Sandra începu să participe și ea la înălțarea edificiului. Cealaltă fetiță simulă că nu a observat-o.

— Cum te simți ? întrebă Saskia. Anton îi înconjură umerii cu brațul.

— Minunat.

— Tot n-ai uitat ?

— Am uitat. Se răsuci pe burtă. Soarele îmi face bine. Își ascunse chipul în încheietura brațului și închise pleoapele. Se cutremură la atingerea picăturilor de ulei care i se prelinseră pe spate și pe coaste, apoi simți palmele soției sale întinzîndu-i-le pe piele...

Puțin mai tîrziu, trezindu-se brusc, își dădu seama că probabil îl furase somnul. Se ridică în capul oaselor și o privi pe Saskia care, stînd în genunchi, o freca pe Sandra cu ulei — fără ca fetița să aibă habar de ceea ce se-ntîmpla. Soarele pîrjolea. Copii se jucau în apă cu o minge ; adăpostiți sub o pînză întinsă, doi băieți cîntau la ghitară. Copii mici intrau și ieșeau din apă, alergînd nebunește, golindu-și găletu-

șele în găurile din nisip, cu convingerea de nezdruncinat că pînă la urmă vor reuși să le umple. Anton luă cartea și încercă să citească, dar fără ochelarii de soare, fu orbit de albeața hîrtiei, deși acoperită de umbra pe care o proiecta capul său.

Sandra începu să se smiorcăie, și Saskia o duse din nou în apă. Cînd ieșiră, porniră către un grup care se formase puțin mai încolo. Dar peste o clipă Sandra se întoarse în fugă lîngă Anton, cu lacrimi în ochi. Băieții de acolo, spunea ea, ciopîrțeau cu lopățelele o meduză mov, mare cît o plăcintă, iar meduza nu se putea apăra.

Cu aerul hotărît al mamei sale, Saskia se apucă să-și adune lucrurile.

— Mă duc cu Sandra în sat după cumpărături, apoi ne întoarcem acasă. E moartă de oboseală. Mai întîi biserica, apoi înmormîntarea și apoi vizita aceea la casa văduvei...

Închincită, o usca pe Sandra cu prosopul, frecînd-o cu atîta energie încît copilul se clătină pe picioarele-i plăpînde.

— Atunci merg și eu.

— Nu, te rog. Rămîi aici, altfel vom pierde și mai mult timp. O să bem ceva răcoritor, apoi venim să te luăm.

Le urmări cu privirea pentru a le mai face încă o dată semn de despărțire, dar ele urcară panta plajei fără a privi înapoi. Cînd le pierdu din vedere se întinse pe spate, lac de transpirație, și închise ochii.

Treptat zgomotele plajei se retraseră către extremitatea unui clopot imens ca bolta cerească. El însuși, un punct, plutea în centrul acelui clopot, într-un spațiu trandafiriu, pustiu, care se sustrăgea cu rapiditate lumii reale. Undeva, sub pămînt, ceva începu să pulseze, și totuși pămîntul era invizibil. Spațiul însuși pulsa, bubuind. Se întuneca și se înnora, așa cum se întîmplă cînd o picătură de cerneală este lăsată să cadă într-un pahar cu apă ; o disoluție treptată, care nu duce la amestec total, o împrăștiere plasmatică, o transfigurare ; o mînă care se preface în chipul unui profesor de modă veche, cu barbișon și monoclu ; apoi într-un elefant cu harnașament de circ, pe o platformă rulantă. Bătăile devin asemănătoare celor produse de un tren trecînd prin triajul plin de macazuri ; însoțit de valuri de muzică, trenul dispare, sub o ploaie de grăunțe aruncate. Bezna se face tot mai profundă, pe măsură ce plouă cu picuri de noapte. Deasupra coifului cu panaș al unei armuri, încă mai pîlpîie o luminiță. Apoi totul devine solid, indestructibil ; se luminează din nou ; o uriașă poartă din cristal roz pare luminată nu de lumină, ci de sursa luminii. Deasupra porții, doi îngeri, tot din cristal, cu ghirlande de frunze. Poarta este ferecată cu druguri încorporate sau topite în cristalul trandafiriu. Nimic nu s-a schimbat în toți acești ani, gîndi el. Se afla din nou în casa părintească. În ciuda ușilor închise, el pătrunde, dar încăperile sînt pustii. Totul este metamorfozat ; mulțimi de statui,

sculpturi, ornamente. Plutește o tăcere aidoma celei din adîncurile mării. Străbate cu greu încăperile (care se prefac în săli uriașe), ca printr-un vad, parcă tras înapoi de o forță nevăzută. Cu o bruscă senzație de recunoaștere, vede în fundul casei micul birou al tatălui său. Dar acolo unde ar fi trebuit să se afle peretele în pantă, acum se înalță un fel de seră vastă, cu o mică fîntînă arteziană și cu o fațadă de templu grec, albă ca creta.

Doar cu chiloții pe el, se află întins pe sofa, cu ușile balconului larg deschise în seara de vară. Încăperea nu era luminată decît de amurgul întîrziat și de lămpile străzii. Abia acum ieșiseră la iveală arsurile profunde de pe pielea feții și de pe picioare. Era de mirare că tenul său ușor măsliniu se arsese atît de rău, dar acum locurile respective erau roșii ca racul, ca după o bătaie nemiloasă. Dormise pe plajă mai mult de o oră, cînd Sandra îl trezise zgîlțîindu-l. În timpul somnului sîngele își încetinește circulația, or, cînd ești expus la soare, ar trebui să circule mai rapid pentru a contracara căldura — așa se face că cei ce adorm în soare fac insolație. Se trezise cu o cumplită durere de cap; dar pe bancheta din spate a mașinii, în umbra binefăcătoare, durerea dispăruse aproape cu totul. Își spuse în gînd că probabil și vinul băut la prînz contribuise la migrena aceea.

Din depărtare, sosea zvonul traficului rutier, dar din stradă, nu răzbăteau decît voci omenești din balcoane sau de pe trotuar. La cîteva case mai încolo, un copil pornise un magnetofon. Cum Sandra nu izbutise să adoarmă după masă, Saskia o culcase în patul dublu, lungindu-se alături de copil. Adormise imediat și ea.

Obosit, Anton privea drept înainte. Gîndul îl duse la Takes. Își spuse că, mai devreme sau mai tîrziu, toate faptele ies la lumină, pentru a fi lămurite și apoi definitiv clasate. Cîți ani trecuseră de la vizita făcută familiei Beumer? Vreo cincisprezece, mai mult decît avusese el în 1945. Fără îndoială domnul Beumer se afla de mult în groapă, la fel, probabil, și doamna Beumer. De atunci nu mai fusese prin Haarlem. Și Fake? Dumnezeu știe pe unde se afla; n-avea nici o importanță. Poate ajunsese directorul acelei întreprinderi din Den Helder. Dar cu Takes lucrurile stăteau altfel: plînseseră împreună. Fusese pentru prima dată cînd amintirea celor întîmplate îl făcuse să plîngă, dar nu pentru părinții lui, sau pentru Peter, ci pentru moartea fetei. Nu o văzuse niciodată la față pe Truus... Truus, și mai cum? Se ridică în capul oaselor și încercă să-și amintească celălalt nume, dar în van. Împușcată între dune. Sînge în nisip.

Închise ochii pentru a recrea bezna din celulă, senzația trăită la atingerea mîngîietoare a degetelor ei. Își acoperi fața cu palmele, privind cu ochii larg deschiși printre zăbrelele degetelor. Inspiră din rărunchi și își trecu ambele mîini prin păr. Simțea că n-ar fi trebuit să-l caute, era prea periculos. Ceva nu era în regulă cu el.

Ar fi trebuit să se culce. Dar își încrucișă brațele și continuă să privească în gol.

Takes avea o fotografie a fetei. Să se ducă s-o identifice ? Fusese iubita lui Takes — marea lui iubire, se pare, și evident avea dreptul ca Anton să-i aducă un ultim mesaj din partea ei. Anton nu-și putea aminti nimic din cele spuse de ea, doar că vorbise foarte mult și că îi atinsese chipul. Ducîndu-se la Takes, nu va realiza nimic altceva decît să șteargă din minte această imensă prezență anonimă, redîndu-i un chip oarecare. Dorea într-adevăr acest lucru ? Nu va micșora astfel semnificația pe care tînăra o avea acum pentru el ? Nu va avea nici o importanță că va fi frumoasă sau urîtă, atrăgătoare, respingătoare sau oricum altfel, dar dacă îi va vedea poza, chipul ei se va materializa într-o imagine concretă. Deocamdată nu și-o putea reprezenta în nici un fel, era doar o noțiune abstractă asemănătoare aceleia pe care o au copiii despre „îngerul-păzitor".

Apoi iată ce se întîmplă : Urnindu-se cu ușurința cu care un trapezist se ridică din plasa de siguranță, după o prăbușire de la mare înălțime, Anton părăsi poziția în care se afla pe canapea și îngenunche în fața fotografiei la care se uitase tot timpul, fără a-și da seama. Înrămată, fotografia se afla pe bufetul din acaju, împodobit cu garnituri de alamă, care adăpostea și colecția sa de sextanți. În lumina săracă, imaginea era invizibilă, dar el o știa și cu ochii închiși. Saskia în rochie neagră pînă la călcîie, cu abdomenul rotunjit din cauza sarcinii ; Sandra urma să vină pe lume cîteva

zile mai tîrziu. Nu era adevărat că nu-și imaginase niciodată înfățișarea femeii care se numișe probabil Truus. De la bun început, își imaginase chipul ei aidoma acestuia, și nu altcumva : identic cu al soției sale. Iată ce recunoscuse el în Saskia din prima clipă, în acea după-amiază, în fața exponatului *The Stone of Scone*. Era materializarea unui chip pe care probabil îl purtase tot timpul în minte, fără a fi conștient, încă de la vîrsta de doisprezece ani. Apariția ei i l-a revelat nu ca pe ceva păstrat în amintire, ci ca dragoste la prima vedere, ca o fulgerătoare certitudine că trebuia să devină soția lui ; și să-i aducă pe lume un copil.

Cuprins de neliniște, începu să umble de colo-colo prin cameră. Ce fel de gînduri îi treceau prin cap ? Poate era adevărat, poate nu, dar dacă se adeverea, Saskia nu avea să fie nedreptățită ? Înainte de orice, Saskia era ea însăși. Ce legătură avea ea cu o tînără din mișcarea de rezistență, care fusese împușcată printre dune și putrezise de multă vreme ? Dacă nu-i acorda dreptul de a fi ea însăși, ci o obliga să reprezinte o altă ființă, atunci el nu era pe cale de a-și distruge căsnicia ? Saskia n-ar fi avut nici o șansă, pentru că nu putea fi o alta. Într-un anumit sens, îi pregăteau moartea.

Pe de altă parte, dacă era adevărat ce gîndea el, ar mai fi fost oare Saskia nevasta lui în prezent, în cazul cînd n-ar fi întîlnit-o pe fata din beciul comisariatului de poliție ? Însemna deci că cele două femei deveniseră inseparabile, cu alte cuvinte, încă le mai confunda în închi-

puire. Căci probabil Saskia nu semăna cu Truus, din moment ce el habar n-avea cum arăta aceasta. Apoi, Takes ar fi reacționat altfel văzînd-o pe Saskia, or el de-abia o remarcase. Saskia se asemăna doar cu imaginea pe care prezența lui Truus o născuse în el. Dar de unde provenise această imagine? Probabil își avea originea într-o sursă mult mai arhaică; fusese poate generată — dacă Freud avea dreptate — de imaginea pe care și-o formase despre mama lui, încă de pe vremea cînd se afla în leagăn.

Ieși pe balcon și privi în stradă, fără a vedea ceva. Ori de cîte ori i se spusese la spital că a doua zi, urma să le vină un nou coleg, încerca să vizualizeze înfățișarea persoanei respective. Dar și închipuita imagine, care nu se potrivea niciodată cu adevărata înfățișare a noului venit, îi dispărea imediat din minte în clipa prezentărilor; de unde însă veneau toate aceste noțiuni? La fel i se întîmpla și în cazul unor autori sau artiști renumiți. Cînd le vedea fotografiile pentru prima dată, era teribil de surprins. Fără a fi conștient, își formase o imagine preconcepută despre înfățișarea lor. Uneori, după ce vedea astfel de fotografii, opera autorului respectiv își pierdea total interesul pentru el. Așa se întîmplase cu Joyce, de exemplu, și nu din cauză că era urît. Sartre era mult mai urît, dar portretul lui îi stîrnise și mai mult interesul. După cîte se părea, ideea preconcepută era uneori mult mai precisă decît realitatea.

Cu alte cuvinte, nu era nimic rău în faptul că Saskia semăna cu ideea pe care și-o formase

el despre Truus. În acele împrejurări, Truus generase în mintea lui o imagine căreia Saskia îi corespundea în realitate. Și era foarte bine așa, deoarece nu era chipul fetei, ci acela plăsmuit de el; și sursa lui nu avea nici o importanță. În plus, poate că tot procesul funcționa și în sens invers. De Saskia se îndrăgostise instantaneu, și poate de aceea, retrospectiv, hotărîse că Truus trebuia să-i semene. În acest caz însă, se dovedea incorect față de Truus, iată de ce era de datoria lui să afle nu numai numele, ci și cum arătase în realitate Truus Coster.

Afară începuse să se răcorească. În depărtare se auzeau sirenele poliției. Din nou se întîmpla ceva în oraș, așa cum se întîmpla de mai bine de un an. Era ora zece și treizeci de minute, și se hotărî brusc să-l sune pe Takes. Urcă la etaj, în dormitor. Nici aici nu erau trase perdelele. Păturile erau date la o parte; învelită cu cearșaful, Sandra dormea cu gura deschisă, și, alături de ea, Saskia, despuiată pe jumătate, dormea pe burtă, cu un braț în jurul copilului. Rămase o clipă pe loc să le privească, în atmosfera caldă, plină de liniște și somn. Îl încercă sentimentul că trecuse pe lîngă ceva fatal, ceva ce i se păru acum a fi fost o periculoasă confuzie, o încîlceală de gînduri amețitoare, provocată de insolație. Trebuia să le dea uitării și să se culce.

Dar nu făcu așa, ci se duse să-și caute haina; fusese aruncată de Saskia pe un scaun. Marcat încă de senzația nelămurită că proceda greșit,

extrase cu două degete bucățica de hîrtie din buzunarul de la piept.

5

„ANY TIME (Oricînd), răspunse Takes. De ce nu vii chiar acum ?". Cînd Anton pretextă că avusese o ușoară durere de cap, Takes răspunse: „Cine n-are ?" A doua zi Anton era de servici pînă la ora patru, așa că își dădură întîlnire la ora patru și jumătate.

Valul de căldură nu ceda. Cu multă greutate, Anton izbuti să se concentreze asupra lucrului. De aceea, după servici, se bucură că va face o plimbare la aer curat. Parcurse pe jos distanța pînă la Nieuwe Zijds Voorburgwal. Încă îl mai dureau arsurile de pe față și piept. Cînd Saskia îl frecase zdravăn cu unguent, în dimineața aceea, se gîndise s-o pună la curent cu întîlnirea aranjată, dar hotărî să tacă. Pe Spui, se afla un detașament de mașini albastre ale poliției. Peste oraș plutea încordarea, dar devenise ceva obișnuit. Era treaba primarului și a ministrului.

Takes locuia într-un imobil înghesuit și părăginit, în spatele palatului de pe Dam, la care ajunse strecurîndu-se printre camioane. Casa fusese construită într-o epocă mai prosperă, și pe fronton se afla un relief în piatră, reprezentînd un fel de animal mitologic, cu un pește în gură. Inscripția de dedesubt spunea : LUTRUL. Zăbovi destul de mult pe veranda descoperită de la intrare, pînă izbuti să descifreze numele căutat printre acelea ale diferitelor birouri și apartamente particulare. Numele lui Takes era mîzgălit cu creionul pe o bucățică de hîrtie fixată în pioneze, sub butonul unei sonerii, care te invita să suni de trei ori.

Cînd Takes deschise ușa, Anton știu de la prima ochire că acesta era băut. Privirea îi era sticloasă, iar pielea obrazului și mai stacojie decît în ajun. Era neras : peri suri îi acopereau maxilarele și gîtul, coborînd pînă la încheietura cămășii deschise. Anton îl urmă într-un coridor strîmt și înalt, cu tencuiala desprinsă, întesat de biciclete, cutii, căldări, scînduri pentru rafturi, și o barcă pneumatică pe jumătate dezumflată. Dincolo de uși închise se auzeau țăcăniturile unor mașini de scris și un radio. O scară antică de stejar, contorsionată, cobora la un unghi aberant în coridor. Așezat pe o treaptă, un bătrîn în cămașă de pijama peste pantaloni bricola la o pedală demontabilă.

— Ai citit ziarele ? îl întrebă Takes pe Anton, fără a întoarce capul.

— Încă nu.

În fundul casei, printr-o ușă de la capătul coridorului, Takes îl conduse într-o cămăruță care servea drept dormitor, birou și bucătărie. Înăuntru se aflau un pat în dezordine și o mobilă care părea a fi un birou ascuns sub grămezi de scrisori, rapoarte bancare, ziare și reviste. Alandala printre hîrtii, se găseau o ceașcă de cafea, o scrumieră plină pînă la refuz cu chiștoace, un borcan cu gem, fără capac, chiar și un pantof. Anton detesta acest talmeș-balmeș grotesc. Acasă se simțea mizerabil dacă

Saskia uita un pieptene sau o mănușă pe biroul lui. Camera era ticsită cu tigăi, cratițe, farfurii nespălate, chiar și geamantane, ca și cum Takes se afla pe picior de plecare. Deasupra chiuvetei, o fereastră deschisă dădea într-o curte murdară, de unde se auzea și mai multă muzică. Takes ridică, de pe pat, un ziar larg deschis și-l împături, pînă cînd rămase vizibil doar un articol pe pagina de titlu.

— Rîndurile astea te interesează și pe tine, făcu el. Anton citi titlul articolului :

WILLY LAGES — grav bolnav — ELIBERAT !

Măcar atîta știa și el : Lages fusese capul SS sau al Gestapoului în Olanda, și ca atare se făcuse vinovat de execuția și deportarea a o sută de mii de evrei. După război fusese condamnat la moarte. Dar la numai cîțiva ani de la condamnare, sentința fusese comutată în închisoare pe viață. Această hotărîre dăduse naștere unor demonstrații masive, la care Anton nu participase.

— Ce părere ai de chestia asta ? întrebă Takes. Scumpul de Willy, eliberat că-i *bolnăvior*. Ai să vezi ce bine se face cînd ajunge în Germania. Cu toate că i-a îmbolnăvit *cu adevărat* pe atîți alții — dar asta n-are nici o importanță. Să-i ia dracu' pe toți acești umanitari făcători-de-bine cu respectul lor pentru viața omenească, pe spatele nostru. E *bolnăvior* criminalul de război ? doamne ! sărmanul mielușel. Să-l eliberăm pe nazist cît mai repede, doar noi nu sîntem ca naziștii, mîinile noastre sînt curate. Cum ? Victimele sale se vor îmbolnăvi de inimă rea ? Iată ce oameni nemiloși — hotărît lucru, antifasciștii ăștia nu-s mai brezi decît dușmanii lor ! Ai să vezi că se vor auzi cît de curînd și cuvintele astea. Știi cine vor sări primii în favoarea eliberării lui ? Toți cei care — în timpul războiului — și-au păstrat mîinile curate ; în primul rînd oamenii bisericii. Nu de pomană s-a convertit el la catolicism, chiar în clipa cînd a pășit în închisoare. Dar dacă ăsta ajunge în rai, eu prefer atunci iadul... Takes se uită la Anton și-i luă ziarul din mîini. Tu te-ai resemnat, nu-i așa ? Presupun că de rușine ți s-a-nroșit obrazul. Nu uita că și părinții tăi, și fratele tău, au fost în jurisdicția acestui domn.

— Dar nu epava asta.

— Epavă ? Takes își scoase țigara și cu gura întredeschisă exhală încet fumul. Dă-mi-l mie pe mînă, și-i tai gîtul. Chiar și cu un briceag, dacă e nevoie. Epavă... Ca și cum e vorba despre fizic ! Trînti ziarul pe birou, izbi cu piciorul o sticlă goală care ajunse sub pat, și-l privi pe Anton izbucnind într-un rîs forțat. Judecînd însă mai bine, mi se pare că meseria ta este aceea de a veni în ajutorul celor suferinzi, așa-i ?

— De unde știi ? întrebă Anton, surprins.

— Pentru că l-am sunat pe canalia aia de socru-tău. Trebuie să știi cu cine ai de-a face, nu-i așa ?

Anton consimți dînd din cap, în timp ce chipul său se lumină de la un zîmbet.

— Războiul încă nu s-a terminat, nu-i așa, Takes ?

— Bineînțeles, spuse Takes, continuînd să-l privească drept în ochi. Bineînțeles.

Anton se simți prost sub privirea sfredelitoare a acelui ochi stîng. Îl supunea acum la încercarea de a vedea cine va închide primul ochii ? Își coborî pleoapele.

— Dar tu ? întrebă el, inspectînd încăperea. Eu unul am fost destul de tembel pentru a nu telefona nicăieri. Tu din ce trăiești ?

— Ai înaintea ochilor un distins matematician.

Anton izbucni în rîs.

— Biroul tău arată destul de dezordonat pentru un matematician.

— Dezordinea asta este rezultatul războiului. De la terminarea lui, supraviețuiesc mulțumită unei pensii acordată de *Fundația Patruzeci—Patruzeci și cinci*. O creație a domnului Hitler care m-a salvat de matematici. Dacă n-ar fi fost el, ar fi trebuit și acum să-nfrunt clasa în fiecare zi. Apucă o sticlă de whisky de pe pervazul ferestrei și-i turnă și lui Anton. Să bem în numele milei pentru nemilostivi, zise el, ciocnind paharul lui Anton.

„*Cheers !*“

Anton știa că băutura aceea călduță nu-i va face deloc bine, dar îi fu imposibil să refuze. Cinismul lui Takes era și mai înverșunat decît în ajun, poate din cauza articolului sau a băuturii ; sau poate pur și simplu hotărîse să adopte acea atitudine. Nu l-a invitat să ia loc, ceea ce îi plăcu lui Anton, nici el nu știa de ce. De ce trebuiau oamenii să șadă tot timpul ? La urma urmelor, Clemenceau nu ceruse el însuși să

fie înmormîntat tot în picioare ? Stăteau față-n față, în camera neîncăpătoare, cu paharele în mîini, ca la un cocteil.

— De fapt și eu am lucrat pe linie medicală, se confesă Takes.

— Nu mai spune ! Sîntem deci confrați ?

— Într-un anumit fel, da.

— Povestește-mi, spuse Anton, cu presentimentul că va auzi lucruri de spaimă.

— Am să-ți spun doar că s-a întîmplat într-un fel de institut de anatomie, undeva în Olanda. Directorul îl pusese la dispoziția noastră, pentru a sprijini *nobila cauză*. Acolo aveau loc procese, se pronunțau condamnări la moarte ; și așa mai departe. Aveau loc și execuții.

— N-am prea auzit de așa ceva.

— Nici nu trebuie să se audă. Nu se știe niciodată dacă nu va mai fi nevoie de așa ceva. A fost în principal o treabă internă a mișcării de rezistență ; erau judecați trădătorii, spionii infiltrați, indivizi de soiul acesta. În pivnița de la subsol li se făcea o injecție cu fenol direct în inimă, cu un ac lung. Apoi erau tăiați în bucățele, pe o platformă de granit, de către alți eroi în halate albe. Urechi, mîini, nasuri, organe genitale și interne pluteau într-o cadă încăpătoare, plină cu formol. După aceea ar fi fost foarte greu să fie împerecheați din nou. Material didactic pentru beneficiul științei, înțelegi ! Îl privi pe Anton cu o expresie sfidătoare.

— Vezi, nu valorez nici doi bani, sînt un ticălos.

— Din moment ce servea nobilei cauze... începu Anton.

— Friții se temeau de acest institut, îl ocoleau de parcă era ciumat... Credeau că este bîntuit de fantome.

— Tu însă nu.

— La subsol se mai afla și un rînd de dulapuri mari, cu un fel de sertare culisante, cinci sau șase de fiecare dulap, și pe fiecare, cîte un cadavru. Odată am petrecut o noapte într-un astfel de dulap — trebuia să dispar pentru o vreme.

— Și ? Ți-a priit somnul ?

— Oho, și încă cum ! Am dormit buștean.

— Pot să te întreb ceva, Takes ?

— Dă-i drumul băiețaș, făcu Takes, cu un zîmbet nevinovat.

— Unde vrei să ajungi cu poveștile astea ? Crezi că trebuie să fiu inițiat, sau ce ? Zău că nu-i nevoie. Am avut și eu partea mea de suferință, și nimeni n-o știe mai bine decît tine.

Takes mai trase o dușcă, fără să-l piardă din ochi.

— Vreau să știi și tu cu cine ai de-a face.

Continuă să-l fixeze încă o clipă, apoi apucă sticla.

— Hai cu mine. Ușa las-o deschisă — poate sună telefonul.

Anton îl urmă la subsol, unde se afla alt coridor. Takes scoase o cheie și descuie o ușă care dădea într-o încăpere scundă, cu aer stătut, a cărei destinație îi fu nelămurită lui Anton pentru moment. Lumina slabă care pătrundea prin gamlîcurile subsolului era completată de strălucirea rece a unor tuburi fluorescente, unul dintre ele producînd doar niște anemice descărcări violacee. După plăcile de faianță de pe perete, ciobite pe alocuri, se putea presupune că încăperea fusese cîndva folosită ca bucătărie a unei case particulare. O mulțime de țevi și de conducte de încălzire centrală, de-a lungul tavanului scund. În mijlocul camerei se afla o masă joasă cu o scrumieră la fel de plină ca și cealaltă, iar la peretele mai lung, o sofa tapisată în catifea roșie, roasă. Se mai aflau acolo un șifonier demodat cu oglindă pe ușă și o bicicletă, bună de dat la fiare vechi.

Ansamblul evoca o cazemată, un cartier general clandestin, mai ales din cauza hărții îngălbenite, sfîșiată pe alocuri, fixată cu bandă adezivă pe peretele opus sofalei. Cu paharul în mînă, Anton se apropie de ea. Pe colțul din dreapta, jos, era scris : „Topografia Germaniei". Harta era literalmente acoperită cu valuri de linii roșii și albastre indicînd ofensivele armatelor pornite din Rusia și Franța către Germania, unde se întîlneau. Singurele zone necolorate erau părțile de nord și centrală ale Germaniei și vestul Olandei. Ceva plutind pe albastrul decolorat al mării îi atrase atenția : conturul nelămurit al unor buze de un roz pal, urma sărutului unor buze rujate pe hîrtia hărții. Se răsuci. Așezat pe sofa, cu picioarele încrucișate, Takes îl privea.

— Da, așa e, făcu el.

Oare de aceea se mai afla harta acolo ? Nu din cauza înveninatei nostalgii a războiului, ci pentru că fusese pecetluită de buzele ei ? subsolul acela era oare un fel de sanctuar dedicat memoriei fetei ? Dar poate că pentru Takes nu

exista nici o diferență între război și ea. Poate că războiul se confunda cu marea lui iubire, și din acest motiv dorea să-i rămînă credincios fetei. Poate că și atunci cînd evoca atrocitățile războiului, nu făcea altceva decît să-și amintească de Truus Coster și de zilele cînd fusese fericit.

Își plecă involuntar capul, deși încăperea era suficient de înaltă pentru a sta în picioare, și se apropie de sofa. Se așeză alături de Takes și privi din nou gura aceea urcînd din adîncul Mării Nordului. Era ca și cum restul chipului ei se afla sub apă. (În copilărie își închipuise că dacă ar fi privit harta Olandei printr-un microscop, ar fi fost în stare să-i vadă pe locuitorii Haarlemului plimbîndu-se pe stradă, și dacă ar fi făcut experiența în grădină, s-ar fi văzut pe sine însuși aplecat deasupra microscopului). *The Fair Ophelia.* Era posibil ca buzele ei să fi atins punctul acela într-un moment cînd amîndoi se ocupau cu reactualizarea hărții, după știrile de la Radio Londra, plănuind în același timp ce vor face după eliberare. Îi ajunse la ureche hîrîitul din pieptul lui Takes. Acesta însă, cu țigara atîrnîndu-i lipită de buze, își turnă din nou în pahar, fără a scoate cu cuvînt. Niciodată pînă în clipa aceea, nu se simțise Anton atît de legat de un om ; probabil același lucru se putea spune și despre Takes. De afară, ajungeau pînă la ei acordurile delicate ale unor clopote. Anton privi bicicleta. Era un model pentru bărbați, judecînd după forma cadrului ; avea o șa cum nu prea mai vezi în zilele noastre. La vremea ei, se numise *Terrysaddle.*

Apoi văzu fotografia.

Era de formatul unei cărți poștale și fusese înfiptă după un cablu electric, la mică distanță de hartă. Inima începu să-i bată cu putere. Încremenit, rămase cu ochii pironiți la chipul care-l privea de la o distanță de douăzeci de ani. După un răstimp, privi înspre Takes care urmărea absent traiectoria fumului de țigară, apoi se apropie de fotografie.

Saskia. Saskia privindu-l. Desigur, nu era Saskia, nici măcar nu-i semăna, dar expresia ochilor era aceeași, așa cum o descoperise pentru prima dată în Westminster Abbey. Chipul prietenos, deloc ieșit din comun, al unei tinere de douăzeci și trei de ani. Din cauza surîsului, gura îi era puțin trasă către partea dreaptă a obrazului, ceea ce îi dădea un aer monden, contrastînd cu rochia austeră cu guler montant, ornată cu o mică broderie pe bust ; după tăietură, mîneca părea a fi bufantă. Părul bogat și ondulat îi ajungea pînă la umeri ; era probabil de un blond închis, dar nu se putea spune cu certitudine după fotografia în alb-negru. Din cauza clișeului supraexpus la margini, capul fetei era aureolat de dîre luminoase care se zvîrcoleau rebel pe fundalul întunecat.

Acu, Takes se afla lîngă el.

— Ea este ?

— Ea trebuie să fie, mai mult ca sigur... spuse Anton fără să-și ia ochii de pe fotografie.

Iat-o ieșită în sfîrșit din beznă — avînd aceeași privire ca și Saskia. Își aminti gîndurile din noaptea trecută, era însă mult prea emoționat pentru a-și da seama de semnificația

acelei asemănări. Și apoi Takes nici nu-i dădu răgazul necesar. Ca și cum, pînă în momentul acela, se dominase cu disperare, îl apucă pe Anton de umeri zgîlțîindu-l cu vehemență, așa cum ar face probabil un profesor cu un elev adormit.

— Povestește ! Ce ți-a mai spus ?

— Nu-mi pot aminti.

— Ți-a vorbit despre mine ?

— Nu-mi amintesc.

— Păi, fă un efort, ce dracu' ? !

Din cauza strigătului, Takes explodă într-o criză de tuse care-l aruncă într-un colț al camerei. Rupt din șale, cît pe ce să vomeze, rămase în poziția aceea, sprijinindu-se cu palmele de genunchi. Cînd se redresă, gîfîind, Anton îi spuse :

— Mintea mea e goală, Takes. Aș dori să-ți pot spune, dar singurul lucru pe care mi-l amintesc este atingerea degetelor ei pe față. Mai apoi am văzut că aveam sînge pe obraz, așa am știut că fusese rănită. Nu uita că nu aveam decît doisprezece ani. Nici măcar vocea tatălui meu nu mi-o mai pot aminti. Casa noastră tocmai fusese incendiată... părinții mei, fratele meu dispăruseră. Eram șocat, înfometat, în beciul unui comisariat de poliție.

— Un comisariat ! făcu Takes, holbîndu-se la el, cu gura căscată. Care comisariat ?

— Cel din Heemstede.

Takes își înălță brațele într-un gest de disperare.

— Deci acolo se afla... Dumnezeule, și cînd te gîndești că de-acolo am fi putut s-o eliberăm ! Eu credeam că se afla în închisoarea din Haarlem.

Anton înțelese că în chiar acea clipă, în capul lui se năștea un plan de infiltrare în comisariatul de poliție din Heemstede. Takes se răsuci, îndepărtîndu-se de el, și începu să umble de colo-colo cu un aer chinuit. Amintirea dialogului dispăruse, zburase definitiv din lumea celor vii. Anton știa că exact în acel moment, la Universitate, se făceau experiențe cu LSD. Evident, toate amănuntele erau încă înmagazinate undeva, într-un colț din creierul lui, și că drogul acela le-ar fi putut aduce la lumină. Dacă Takes ar fi fost la curent, înnebunit cum era, ar fi insistat ca Anton să se supună unui astfel de experiment. El însă nu avea deloc chef să facă pe cobaiul. Dezgroparea trecutului prin mijloace chimice nu-l tenta cîtuși de puțin. Și apoi exista riscul ca nici una dintre acele amintiri să nu fie adusă la lumină — în schimb altele neașteptate, absolut diferite ar fi putut fi dezvăluite, iar el ar fi fost incapabil să le controleze.

— Nu-mi amintesc decît faptul că mi-a spus o poveste lungă despre ceva.

— Despre ce ?

— Nu-mi amintesc.

— La dracu' ! făcu Takes, golindu-și paharul, pe care-l făcu apoi să alunece pe suprafața mesei, ca într-un film western. „Nu-mi amintesc ! Nu-mi amintesc !“ — altceva mai știi să spui ?!

Anton rămase în picioare.

— Știu că ți-ar face mare plăcere să mă legi de un scaun, să-mi pui o lampă în ochi și să mă tragi de limbă, am dreptate ?

Takes, cu ochii în pămînt, spuse :

— *Okay, okay.*

Anton nu mai avea nevoie să privească fotografia pentru a ști cum arătase Truus Coster. Chipul ei îi lăsase în minte o urmă de neșters.

— Erați căsătoriți ? întrebă el.

Takes își turnă din nou în pahar, apoi îi întinse sticla lui Anton.

— Da, eram căsătorit, dar nu cu ea. Aveam o soție și doi copii cam de aceeași vîrstă pe care o aveai tu atunci ; poate un pic mai mici. Dar pe ea o iubeam, deși ea nu mă iubea. Pentru ea mi-aș fi părăsit familia fără nici o ezitare, însă această idee o făcea să rîdă. Ori de cîte ori îi spuneam că o iubesc, era de părere că bat cîmpii, că nu era decît o impresie născută în mintea mea, din cauza încercărilor prin care trecuserăm împreună. Oricum, de divorțat tot am divorțat.

Reîncepu să se plimbe prin cameră. Fundul pantalonilor boțiți îi atîrna ca un sac. Privindu-l, Anton gîndi : „Iată ce a lăsat în urmă Rezistența, un bețiv ștrefos, nefericit, trăind într-un subsol pe care, probabil, nu-l părăsește decît pentru a-și însoți la groapă tovarășii de arme, în timp ce criminalii de război sînt puși în libertate, iar istoria își vede de treabă ignorîndu-i existența".

— O poveste lungă... zise Takes. Era tare la așa ceva. Toată vorbăria aia... Băteam cîmpii împreună cu orele — mai întotdeauna despre

moralitate. Uneori și despre cum o să fie după război ; dar în astfel de momente nu prea era vorbăreață. Odată mi-a spus că atunci cînd încearcă să-și imagineze cum va fi după război, are senzația că privește într-o gaură fără fund. Oricînd discutam însă despre moralitate, se simțea în elementul ei. Odată i-am pus următoarea întrebare : „Dacă unul din SS ți-ar spune că va împușca fie pe tatăl tău, fie pe mama ta, că va trebui să alegi, altfel îi va ucide pe amîndoi, ce-ai face ?" Am auzit despre un astfel de caz, spuse Takes, aruncînd mucul în scrumieră. M-a întrebat ce aș face *eu*. Eu i-am explicat că aș număra nasturii de la uniforma lui : tata, mama, tata, mama... Singura modalitate de a face față inumanității este idioțenia. Ea însă susținea că n-ar face nici o alegere. Căci cine propune o astfel de alegere, tot nu s-ar ține de cuvînt. S-ar putea să nu-i ucidă. Dar dacă spui de exemplu : „tata", ar fi capabil să-l ucidă și să spună apoi că tu ai vrut-o. Și după părerea ei, ar fi avut dreptate, într-un fel. Inteligent raționament. Era un răspuns excelent, excelent. Nopți întregi am petrecut discutînd despre munca noastră. Poți să-ți imaginezi doi condamnați la moarte discutînd...

— Erați condamnați la moarte ? întrebă Anton.

Takes rîse :

— Desigur : tu nu ești ? Odată, continuă el, a trebuit să se întoarcă acasă la miezul nopții, mult după stingere. S-a pierdut în beznă, s-a așezat undeva pe stradă, și a rămas așa pînă în zori.

Anton își lăsă capul pe spate, ca și cum ar fi ascultat un zvon venind de undeva, din amintire, un semnal anemic care se stinse imediat.

— Pînă în zori ? Undeva pe stradă ? Am senzația că am mai auzit așa ceva, cîndva ; parcă în vis.

— Era complet dezorientată. Pînă și tu îți amintești, probabil, ce beznă era pe vremea aceea.

— Da, spuse Anton. Din cauza asta îmi doream să mă fac astronom.

Takes dădu din cap, dar nu prea părea să-i fi auzit cuvintele.

— Ea medita asupra lucrurilor. Era cu zece ani mai tînără, dar gîndea mult mai mult decît mine. În comparație cu ea, eram un țărănoi, un fel de matematician idiotizat. Într-o zi i-am propus să răpim copiii lui Seyss-Inquart * și să-i schimbăm cu vreo cîteva sute dintr-ai noștri. Dar ea m-a întrebat cum dumnezeu mi-a venit o astfel de idee ? Înnebunisem ? Ce vină aveau copiii aceia ? Într-adevăr, ce vină ? Nici una, desigur, nici cea mai neînsemnată vină. Cam tot atîta cîtă avuseseră copiii evrei măcelăriți în masă. Adică : nici una ! Dar după părerea mea, în asta consta poanta : inamicul trebuia lovit acolo unde era mai vulnerabil. Și dacă punctul lui vulnerabil erau copiii (cum de altfel se și întîmpla să fie), atunci trebuia să-l răpunem prin copiii lui. Și dacă schimbul ar fi fost refuzat ? Atunci era de la sine înțeles, copiii trebuiau sacrificați. Fără durere, în institutul de anatomie. Cu coada ochiului îl privi pe Anton. Da, regret. Sînt un ticălos, un om de nimic.

— E a doua oară cînd o spui.

— Adevărat ? spuse Takes, simulînd surpriza. Chiar așa ? Atunci hai să spunem că nu valorez nici o para chioară. E mai bine ? Bineînțeles, n-am căzut de acord. După mine, fasciștii trebuie bătuți cu metodele fascismului, căci altă limbă nu înțeleg. Aș dori să-mi fac din aceasta o deviză, dar în latină. Sînt sigur că ai putea s-o traduci perfect, intelectualule !

— Fasciștii cu fascism, repetă Anton. Nu se prea poate traduce în latină. *Fasces* înseamnă mănunchi de nuiele cu secure — fascii. „Fascii contra fascii“ — nu ține.

— Ai dreptate, făcu Takes. Truus era de aceeași părere. După ea, trebuia să fiu atent să nu devin ca ei, căci — spunea ea — așa mă puteau distruge cu propriile lor arme. Da, Steenwijk, era un adevărat filosof ; totuși un filosof cu pistol.

Se duse la șifonier, se aplecă, trase un sertar, puse un revolver uriaș pe masă, apoi continuă să se plimbe prin cameră ca și cum nu s-ar fi întîmplat nimic.

Înfricoșat, Anton privi obiectul acela de culoare gri-antracit care apăruse pe neașteptate. Era atît de amenințător, parcă gata-gata să ardă masa în jurul lui. Anton ridică ochii.

— Este pistolul ei ?

— Al ei este.

* *Reichskommissar* pentru Țările-de-Jos, între 1940—1945 (n. t.).

Încremenit acolo, obiectul părea o relicvă aparținînd altei civilizații, adusă la lumină de arheologi.

— Cu ăsta l-a împușcat pe Ploeg ?

— Da, și a nimerit ținta, spuse Takes, cu arătătorul, îndreptat către Anton. Rămase un răstimp cu ochii pe armă ; era limpede că, la vederea lui, alte amintiri îi veneau în minte. Pe jumătate adresîndu-se sieși, vorbi :

— În noaptea aia am făcut multe stupizenii. Alături, mînă-n mînă, pedalam pe cheiul ăla al vostru, străduindu-ne să facem pe îndrăgostiții. Adică... în ce mă privește, eu eram sincer îndrăgostit. L-am lăsat să ne ajungă, iar el ne-a privit o clipă. „Bună ziua", i-a strigat Truus, cu veselie, iar el ne-a răspuns cu un fel de zîmbet. Apoi am început să accelerez, pentru a-l ajunge din urmă. Eram hotărît să-l dobor imediat, dar caldarîmul era alunecos. Ca să scot arma din buzunar, am fost nevoit să iau o mînă de pe ghidon, în clipa aceea am derapat. L-am nimerit în spate, apoi, puțin mai tîrziu, în abdomen, dar am văzut imediat că nu era bine. Cînd s-a prăbușit la pămînt, am vrut să mai trag o dată, dar pistolul s-a blocat. Am accelerat pentru a-i face loc lui Truus. Cînd am privit înapoi, am văzut-o proptindu-se atent cu vîrful pantofului într-o piatră de pe caldarîm și țintind exact între omoplați. El zăcea făcut ghem, cu capul ascuns între brațe. Truus a apăsat de două ori pe trăgaci, a băgat pistolul în buzunar, și a pornit pedalînd din toate puterile. Am avut impresia că era sigură că murise ; l-am văzut însă ridicîndu-se. Am scos

un strigăt de avertisment. Truus a accelerat, atunci Ploeg a tras un singur glonț, care dintr-o stupidă întîmplare a nimerit-o undeva în spate.

Anton avu senzația că arma de pe masă era o greutate care-l tîra după ea în adîncurile trecutului. Pe cît de complet uitase cele petrecute, mai apoi, în celulă, tot atît de limpede își aminti ultima seară petrecută acasă : împușcăturile, apoi cheiul pustiu și cadavrul lui Ploeg. Știuse tot timpul, desigur, că cineva fusese pe chei cu mult înainte de a răsuna focurile de armă, dar numai într-un fel abstract, pe cînd, acum, aceasta devenise realitate. Însemna deci că țipătul auzit de el nu fusese al lui Ploeg, ci al lui Takes. Și totuși ar fi putut jura că strigătul fusese scos de un muribund.

În scrumiera de lîngă pistol ceva începu să fumege.

— Și apoi ? întrebă el.

— Și apoi — și apoi — și apoi... repetă Takes, făcînd cîțiva pași de dans curioși. „A fost odată ca niciodată — și au trăit fericiți pînă la adînci bătrînețe." Apoi, ea n-a mai fost în stare să-și continue drumul. Am încercat s-o ridic pe portbagaj, pe urmă să ne ascundem în tufișuri. Dar cînd nemții și-au făcut apariția, o femeie le-a strigat de la o fereastră, spunîndu-le unde ne aflam. Truus mi-a dat pistolul și un sărut, și cu asta gata. Am mai schimbat cîteva focuri de armă, și am dispărut. Pe cățeaua aia am încercat s-o găsesc înainte de sfîrșitul războiului, pentru a mă răfui cu ea așa cum știu eu, dar în zadar. Se mai află încă pe-aici, pe undeva, făcînd pe bunicuța iubitoare. Luă

pistolul și-l cîntări în palmă, așa cum ar face un anticar cu o bijuterie prețioasă. Mi-ar fi plăcut să-i bag așa ceva sub nas... „Bună seara, doamnă, ce mai faceți ? Cum mai merg treburile pe la dumneavoastră ? Dar copiii ?“ Puse arătătorul pe trăgaci și examină arma pe toate fețele. Știi că mai poate fi încă folosit ? După război ar fi trebuit să-l încredințez autorităților, dacă m-aș fi luat după socrul tău și gașca lui. Păstrîndu-l, săvîrșesc o infracțiune. Nu aveam dreptul să-l țin decît ca amintire, dar în acest caz trebuia duș să i se distrugă percutorul, ca să nu mai fie folosit. Dar eu am hotărît că este mai bine să procedez altfel. Nu se poate ști dacă nu va fi nevoie să apelez la el pentru o ultimă dată. Îl așeză pe masă, ridicînd un arătător. Auzi ? Plînge pe tăcute. Nu-i mamă pe pămînt care să-și fi răsfățat odorul, așa cum a făcut Truus cu pistolul ăsta... O clipă Anton crezu că ochii lui Takes se vor umple de lacrimi, dar nu s-a întîmplat așa. Știi ceva ? spuse el, schimbînd brusc subiectul, am văzut odată un film despre un om a cărui fetiță a fost violată și asasinată. Vinovatul capătă optsprezece ani, iar tatăl jură că-l va ucide la ispășirea pedepsei. După opt ani, individul acela este pus în libertate. Știi cum e : comutarea pedepsei pentru bună purtare, grațiere, tot tacîmul. Bătrînul tată îl așteaptă la poartă cu pistolul asupra lui ; și cît e ziua de lungă îi vezi împreună sporovăind și înțelegîndu-se de minune. Pînă la urmă nu-l mai ucide, fiindcă a înțeles că asasinul nu este decît o altă nefericită victimă a împrejurărilor.

La etaj începu să sune telefonul. În timp ce Takes se îndrepta fără grabă către ușă, isprăvi povestirea. Ultimul cadru : Bătrînul rămîne pe loc ; celălalt este văzut îndepărtîndu-se cu valiza pe o cărare împădurită. Apoi, pe spatele lui, se vede o pată albă care se apropie continuu, mărindu-se, formînd cuvîntul *THE END*. În exact acea clipă, un lucru a devenit limpede pentru mine ; și anume : tatăl, cu toată înțelegerea lui, ar fi trebuit să scoată pistolul și să tragă în spatele celuilalt. Căci fiică-sa nu fusese ucisă de împrejurări, ci chiar de acel individ. Și dacă nu mergi pînă la capăt, înseamnă că în realitate ești de acord cu faptul că toți cei care au trăit în condiții mizerabile au dreptul să fie siluitori și ucigași. Mă-ntorc îndată.

În subsol se făcu liniște, dar violența evocată de Takes plutea în atmosferă aidoma unui ecou de neauzit. Tubul defect de neon continua să emită un sfîrîit slab. Anton se așeză pe marginea mesei, cu spatele la pistol, și privi buzele plutind pe suprafața Mării Nordului. Se simțea tentat să le sărute, dar nu îndrăzni. Cînd privi chipul de pe fotografie, acesta îi zîmbi. În orice loc s-ar fi aflat în cameră, îl privea cu ochii nemișcați ; putea fixa astfel sute de oameni deodată, cu aceeași privire pe care o avusese în ziua cînd fusese fotografiată, rămînînd veșnic tînără, nevăzînd niciodată pe nimeni. Așa îl privise, cu ochii pe care-i avea Saskia, privirile ei trecînd pe lîngă și prin el, în bezna acelei nopți cînd, rănită, după ce tocmai ucisese un asasin, se pregătea să înfrunte cine știe ce torturi oribile și execuția printre dunele de nisip.

Anton își duse palmele la obraz, acolo unde fusese atins de degetele fetei, și închise ochii. Lumea este un iad, gîndi el, un iad. Chiar dacă mîine paradisul s-ar instaura pe pămînt, toate evenimentele trecutului l-ar împiedica să fie un adevărat paradis. Răul este ireparabil. Viața pe acest pămînt, un adevărat fiasco, un imens fîs. Ar fi fost mai bine să nu fi apărut niciodată. Numai atunci cînd viața va fi dispărut complet, laolaltă cu ultima amintire a strigătelor de agonie, numai atunci se va face ordine în această lume.

Brusc simți o duhoare insuportabilă. Deschise ochii. O coloană de fum albastru se înălța din scrumieră. Vărsă restul de whisky din paharul său peste masa aceea incandescentă, reușind doar să întețească duhoarea. Într-un colț, văzu un robinet de bucătărie deasupra unei chiuvete pătrate, cu margini joase, dar cînd încercă să apuce scrumiera, își arse degetele. Se duse cu paharul la chiuvetă, lăsă mai întîi apa să-i curgă pe degete, umplu paharul și-l goli în scrumieră. Conținutul se transformă într-un fel de terci, dezgustător la vedere, în timp ce valuri de fum se înălțau către plafonul coborît. După ce încercă în van să deschidă supralumina, părăsi subsolul.

Ajuns deja pe culoar își aminti că pistolul rămăsese pe masă. Văzînd cheia în broască, o răsuci și urcă pe scări, la etaj.

În picioare, în cameră, Takes privea pe fereastră. De afară se auzeau sirenele poliției și vuietul mulțimii.

— Iată cheia, spuse Anton. Jos miroase îngrozitor. Scrumiera a luat foc.

Takes rămase nemișcat.

— Îți mai aduci aminte de bărbatul așezat lîngă mine, ieri în restaurant ?

— Ba bine că nu, făcu Anton. Eu eram.

— Nu, cel de pe partea ailaltă, cel cu care discutam.

— Nu prea bine.

— Ei bine, tocmai am aflat că s-a sinucis.

Anton avu senzația că nu mai suportă.

— Dar de ce ? șopti el, deși nu intenționase să vorbească în șoaptă.

— S-a ținut de cuvînt, spuse Takes, adresîndu-se mai mult sieși decît lui Anton. Cînd pedeapsa lui Lages a fost comutată, în 1952, el a prezis : „Veți vedea, că o să-l pună și în libertate, dar dacă vor face asta, o să-mi zbor creierii". Iar noi am rîs de el... asigurîndu-l că va trăi cît Matusalem...

Anton rămase cu ochii pironiți în ceafa lui Takes preț de cîteva clipe, apoi se răsuci și părăsi camera. Bătrînul în cămașă de pijama dispăruse. De după o ușă se auzea, de la radio, o voce estompată cîntînd : *Red roses for a blue lady...*

ULTIMUL EPISOD

1981

1

ŞI APOI... ŞI APOI... Timpul curge. „Cel puţin a rămas în urma noastră, spunem noi, dar ce ne mai aşteaptă în viaţă ?“ Judecînd după aceste cuvine, s-ar părea că întoarcem spatele trecutului şi privim în viitor ; şi de fapt aceasta este concepţia majorităţii : viitor în faţă, trecutul în urmă. Pentru naturile dinamice, prezentul este o navă a cărui provă despică valurile zbuciumate ale viitorului. Pentru naturile mai pasive, este mai curînd o plută care se lasă dusă de curent. Cu toate acestea ambele imagini sînt cumva eronate, căci dacă timpul este în mişcare, atunci el se mişcă în alt timp, multiplicîndu-se astfel la infinit. Această concepţie nu prea este pe placul celor care filosofează ; dar să nu uităm că invenţiile inimii n-au nimic comun cu cele ale intelectului.

În plus, cel care priveşte în viitor, lăsînd trecutul în urma sa, este confruntat cu un alt fenomen greu de închipuit. Căci imaginea subînţelege faptul că, într-un fel sau altul, evenimentele există deja în viitor, ajung în prezent

într-o clipă bine determinată, înainte de a se imobiliza definitiv în trecut. Dar nimic nu există în viitor ; viitorul este pustiu ; se poate muri în orice clipă. În concluzie o astfel de persoană priveşte către neant, în timp ce trecutul din urma sa este vizibil, înmagazinat în amintire.

Iată de ce cînd grecii vorbeau despre viitor, spuneau : „Ce viaţă mai avem în urmă ?“ Şi în acest sens, Anton Steenwijk era un grec. Şi el stătea cu spatele către viitor şi cu faţa către trecut. Ori de cîte ori medita asupra timpului, ceea ce făcea din cînd în cînd, nu considera evenimentele ca venind din viitor pentru a se deplasa, prin prezent, către trecut, ci din contra, ele se năşteau în trecut pentru a ajunge, trecînd prin prezent, într-un viitor necunoscut. Gîndurile acestea îi aminteau de o experienţă făcută cîndva în podul casei unchiului său, experienţă pe care o numise „viaţă artificială“. Într-o soluţie de silicat de sodiu (lichidul vîscos în care mama sa conserva ouăle la începutul războiului) picase cîteva fărîme de sulfat de cupru, cristalele acelea de un albastru de neuitat, pe care avea să-l revadă mult mai tîrziu în Padua, în frescele lui Giotto. Începeau prin a se răspîndi ca nişte viermi, umflîndu-se din ce în ce mai mult şi dînd naştere unor ramuri albastre care se prelungeau tot mai departe, în paloarea lipsită de viaţă a materiei sticloase din vas.

Se afla la Padua, în voiaj de nuntă cu a doua sa soţie, Liesbeth. Era în 1968, la un an după

ce divorțase de Saskia. Liesbeth, studentă în istoria artelor, fusese angajată cu jumătate de normă în serviciul administrativ al spitalului ultramodern unde lucra el, și unde nimic nu mergea cum trebuie, în afară de salariul lui, care crescuse. Tatăl ei se căsătorise exact înainte de a începe războiul, și ca tînăr funcționar în administrația colonială plecase în Indiile olandeze, unde ajunsese tocmai la timp pentru a fi internat într-un lagăr de către japonezi. Fusese pus la muncă, trudise chiar și la construcția drumului de fier din Birmania — dar, ca și Anton, nu vorbea despre cele trăite în timpul războiului. Liesbeth, născută la puțin timp după repatrierea părinților ei, nu avea nimic comun cu acele evenimente. Avea ochi albaștri, dar părul îi era castaniu-închis, aproape negru. Deși nu fusese niciodată în Indonezia, iar în familie nu existase nici urmă de sînge indonezian, avea ceva oriental în înfățișare și în felul cum se mișca. Ceea ce îl făcu pe Anton să se întrebe dacă nu exista un anumit adevăr în teoriile lui Lisenko, după care și caracterele dobîndite puteau deveni ereditare.

Fiul lor se născuse la un an de la căsătorie, și îl botezaseră Peter. Cum Saskia și Sandra mai locuiau încă în prima lor casă, Anton cumpărase una nouă, cu grădină, în zona de sud a Amsterdamului. Purtîndu-și fiul în brațe, uneori rămînea uimit să constate faptul că băiatul era mult mai îndepărtat de al doilea război mondial decît era el însuși de primul. Și ce însemnase pentru el primul război mondial ? Mai puțin decît războiul peloponezian.

Și cu toate că nu se gîndise niciodată la așa ceva, realiză că cel de al doilea război avea pentru fiică-sa, Sandra, o semnificație la fel de palidă.

Cam de atunci, își făcuse obiceiul de a-și petrece concediile în Toscana, într-o veche și încăpătoare casă de la marginea unui sat, din apropierea Sienei. O cumpărase pe nimic și o amenajase prin antreprenorul local. Peretele din spatele casei era constituit chiar de coasta colinei stîncoase dinapoia ei, și într-una dintre camere lăsase stînca pur și simplu netencuită. În alte părți, stînca se insinua prin tencuială ca o dungă contorsionată, străbătută de vinișoare maroniu-gălbui. Lui Anton îi plăcea să-și pună palmele pe rocă ; avea astfel sentimentul că era în contact cu întreg pămîntul, chiar acolo, în propria lui locuință. Își ducea familia acolo, cu mașina lor uriașă, chiar și de Crăciun ; și curînd viața lui Anton nu mai fu decît un intermezzo între concedii. Așezat pe terasa casei sale, în umbra ramurilor de măslin, își putea rătăci privirile peste colinele înverzite, acoperite de vii, de livezi de lămîi, de leandri, și pe alocuri peste cîte un turn pătrat, crenelat, pierdut în acel peisaj care nu era numai ceea ce părea a fi la prima vedere, ci uneori se transforma într-o panoramă renascentistă, pentru ca, în clipa următoare, să se modifice într-o așezare din antichitatea romană, și care, în orice caz, se afla departe, foarte departe de iarna războiului din Haarlemul anilor una mie nouă sute patruzeci și cinci. Nu avea mai mult de patruzeci și cinci de ani cînd începu să-l

tenteze ideea de a se retrage în acel loc, imediat ce Peter avea să crească şi să-şi ia zborul de unul singur.

Într-o zi îşi dădu seama că avea în proprietate patru case. Căci de cînd simţise nevoia unui loc unde să-şi petreacă sfîrşitul de săptămînă, îşi cumpărase o fermă în Gelderland, pe care De Graaff o alesese pentru el. Bineînţeles, casa era şi la dispoziţia Sandrei şi a mamei sale ; ca şi cea din Toscana, dealtfel. Oricînd îşi puteau permite cîte-o vacanţă. Saskia se recăsătorise cu un oboist puţin mai tînăr decît ea. Muzician de reputaţie mondială, veşnic vesel, aducea şi el un copil în familie, şi era neîndoielnic că îşi va cîştiga prapria-i colecţie de case, cu timpul. (Doamna De Graaff nu prea fusese de acord cu această alegere, dar Saskia nu semănase nicicînd cu prietenele ei — fete cu fuste plisate, pentofi fără toc, cu fişiuri şi coliere de perle în jurul gîtului, care se temeau de viaţa lor socială mai mult decît de orice). De vreo cîteva ori îşi petrecuseră toţi patru concediul împreună cu cei trei copii. Adeseori Liesbeth se dovedise un pic geloasă, cînd observă că legătura dintre Anton şi Saskia avea rădăcini adînci ; dar soţul celei din urmă se mulţumea să rîdă. Înţelegea foarte bine că, tocmai din cauza acelei intimităţi, căsătoria lor nu rezistase. Liesbeth, cea mai tînără dintre cei patru părinţi, nu era în stare să sesizeze aceste subtilităţi ; şi totuşi, poate tocmai de aceea, era mai energică decît ceilalţi. Uneori i se spunea *Mama,* ceea ce îl amuza pe Anton.

Durerile de cap păreau să fi dispărut odată cu trecerea anilor, dar după ce trecu de patruzeci de ani, apărură alte complicaţii. Se simţea obosit şi deprimat, somnul îi era tulburat de coşmaruri şi, imediat ce se trezea, era asaltat de griji şi presentimente angoasante : în legătură cu cele patru case, cu Sandra, pe care o abandonase, şi aşa mai departe. Neîncetat, se zbătea în el o frîntură de disperare, ca o frunză în bătaia vîntului de toamnă.

Era genul de disperare pe care o trăia numai atunci cînd un pacient murea în mîinile sale : brusc o fiinţă omenească se transforma într-un rebut. Anton se redresa, toţi ceilalţi se îndreptau din mijloc în tăcere, aparatele erau întrerupte, cu o mînă îşi scotea masca de pe gură, cu cealaltă îndepărta calota şi ieşea din sala de operaţie, tîrîndu-şi picioarele, umilit.

Şi iată că într-o zi caniculară în Italia, intră brusc într-o criză care se dovedi a fi nu numai punctul culminant al acelor luni marcate de anxietate, ci şi sfîrşitul lor. Deoarece măcelarul satului nu vindea decît carne de vacă, Liesbeth plecase după cumpărături în Siena, împreună cu Peter. De obicei Anton se ocupa de această treabă, ducîndu-se la oraş mai mult din plăcerea de a rătăci pe terasele cafenelelor de pe Il Campo, piaţa aceea în formă de scoică de o vechime fără egal, probă concretă că nici în arhitectură nu există progres. În dimineaţa cu pricina nu se simţise bine şi hotărîse să rămînă acasă. Citise puţin şi, din senin, tăcerea din jur îl făcu să ridice ochii de pe carte. Privirea îi căzu pe bricheta de masă, albă, în formă de

zar, primită în dar de la părinții lui Liesbeth. Cuprins de un neastîmpăr neașteptat, se porni să rătăcească prin încăperile cu forme neregulate, văruite în alb, urcînd și coborînd scara spiralată cu trepte inegale. Din cînd în cînd încercă să se așeze, dar asta nu făcu decît să-i agraveze starea în așa hal, încît a trebuit să se ridice degrabă în picioare.

Dar ce se întîmplase ? Nu-l durea nicăieri, febră nu avea, totul era normal ; și totuși, în același timp, nimic nu era normal. Îl cuprinse o dorință nestăvilită de a-i revedea *imediat* acasă pe Liesbeth și Peter. I se întîmpla ceva, ceva ce-i depășea puterea de înțelegere. Se îndreptă, cuprins parcă de furie, pînă la marginea terasei, dar drumul de țară se întindea pustiu în depărtare, pînă dispărea pe după flancul muntelui, cel cu moara ruinată. Reintră în casă, ieși prin intrarea principală și urcă treptele abrupte ducînd la strada care trecea la nivelul acoperișului. Poate că se-ntorseseră și se aflau într-o plimbare — dar automobilul nu se vedea la locul lui. Piața, lipsită de arbori și mult prea vastă pentru un sat, îi apăru parcă plutind în apă clocotită. Singurii trecători, un bătrîn și o bătrînă, păreau două siluete de cărbune în lumina orbitoare. Cîteva persoane vîrstnice se aflau așezate în umbra neagră a bisericii.

Or, în timp ce stătea acolo, un munte cenușiu se înălță ca un val uriaș și se abătu asupra lui. Coborî în goană scara, din două în două trepte, trînti ușa în urma lui, și privi împrejur, tremurînd. Zidurile văruite, încremenite își țipau

albeața în fața lui ; linia sinuoasă a scării, bîrnele negeluite ale acoperișului, totul se transformase într-o amenințare atît de acută, încît ceva se dislocă în mintea lui. Roca străpunse tencuiala și-i sfredeli creierul. Strîngîndu-și pieptul cu ambele mîini, ieși pe terasă. Arborii de lămîi se transformaseră în flăcări de beznă, pretutindeni, pe colinele învecinate. Dinții îi clănțăneau în gură ca unui copil tocmai ieșit din apa mării, dar nu putea face nimic. Ceva nu era în ordine cu *lumea*, nu cu el. Greierii țîrîiau. Cu răsuflarea tăiată, intră în casă și păși pe dalele de gresie roșie, îndreptîndu-se către căminul deasupra căruia atîrna vechea sa oglindă ; aceea cu doi amorași poleiți. Ochii de întuneric ai zarului ! Era conștient că trebuia să-și impună să respire cu regularitate, să se domine, să nu se lase copleșit. Se așeză la masă, pe un scaun cu spătarul drept, unul dintre acele scaune italienești un pic subdimensionate, cu partea de șezut împletită, își îngropă chipul în palme, închise ochii și încercă să se liniștească.

În acea poziție — nemișcat, dar vibrînd ca o statuie în timpul unui cutremur — îl găsi Liesbeth, o clipă mai tîrziu. Cînd îi văzu expresia ochilor, nu-l întrebă dacă e cazul să cheme un doctor ; pur și simplu îl chemă. Anton se uită la Peter și încercă să zîmbească. Apoi privirea i se opri pe coșul plin cu alimente pus de Liesbeth pe masă. Deasupra, se afla un pachet. Ambalajul se desfăcu, hîrtia explodă ca petalele unei flori, dînd la iveală o halcă de carne sîngerîndă.

Doctorul veni imediat, asigurîndu-l că nu avea de ce să se neliniștească, astfel de crize fiind de așteptat. Îi făcu o injecție, după care Anton dormi cincisprezece ore. A doua zi dimineața se trezi ușurat. Doctorul îi mai prescrisese să ia Valium, dacă se va repeta criza, dar Anton rupsese rețeta pe loc. Ar fi putut el însuși să-și scrie o astfel de rețetă, dar era conștient că, odată pornit pe medicamente, nu se va mai putea opri niciodată. Ca urmare, crizele s-au mai repetat de vreo cîteva ori, dar de fiecare dată mai puțin grave, parcă intimidate de gestul lui de a sfîșia rețeta, gest care le dovedea că Anton mai era încă stăpîn pe situație.

Singurele victime permanente ale acestui incident au rămas propria sa casă și panorama pe care o contempla de pe terasă. Din acea după-amiază aveau să piardă ceva din perfecțiunea pe care o avuseseră pentru el, așa cum un chip frumos este desfigurat de o cicatrice.

Timpul se scurse mai departe. Părul îi încărunți prematur, dar nu chelea, ca tatăl său. În timp ce în jurul său lumea devenea din ce în ce mai vulgară, în ciuda timpurilor moderne, el continua să poarte costume cu vestă, cămăși cu mici carouri și cravată. Cu timpul ajunse să frecventeze persoane de vîrstă înaintată, pe care le cunoscuse cînd aveau vîrsta lui de acum. Experiența îi dădu o senzație stranie. Îl făcu să-i privească altfel și pe cei bătrîni și pe cei tineri, chiar și pe sine. Într-o zi, realiză că era mai bătrîn decît fusese tatăl

său vreodată, și avu sentimentul că depășește o limită interzisă, că merita să fie admonestat : *Quod licet Jovi, not licet bovi!* Evitase dintotdeauna să apeleze la zicale de felul : „Ce-i făcut e bine făcut“ sau „Mai-binele este vrăjmașul binelui“, sau „Împlinirea dorinței ucide plăcerea“. Dar atinsese acum vîrsta la care aceste zicale păreau să exprime exact starea lucrurilor. Avusese revelația să constate că limbajul paremiologic nu era format numai din jenante locuri comune, ci sintetiza esența, experiența sublimată a unor generații întregi. De obicei, desigur, erau mai curînd adevăruri descurajatoare decît sloganuri exprimînd înțelepciunea celor ce vor să revoluționeze lumea, fiindcă revoluționarii nu sînt înțelepți. El nu fusese niciodată un rebel. Fusese scutit de asta.

După moartea mătușii sale, îi plasă fotografia înrămată alături de aceea a unchiului, nu într-una dintre casele sale, ci pe biroul de la spital. Se stinsese și De Graaff, se apropia de optzeci de ani cînd murise, iar la funeraliile sale — cînd fusese incinerat — au fost prezente mult mai puține persoane decît la înmormîntarea din urmă cu zece ani. Henk se afla acolo, cu mustața acum încărunțită, și Jaap, cu moțul acela al lui, alb ca neaua, însă primarul și ministrul erau duși de pe astă lume,

la fel și preotul, poetul și editorul. Lipsea și Takes, pe care Anton nu-l mai revăzuse niciodată. Cînd totuși, s-a interesat de soarta lui, fu asigurat din toate părțile că trebuia să fie încă în viață, cu toate că nimeni nu mai auzise de el de ani de zile. După încă vreo cîteva săptămîni, fosta lui soacră decedă și ea. Era pentru a doua oară cînd Anton se afla în incinta crematorului, alături de Sandra, de Saskia și de soțul ei, și văzu coșciugul cufundîndu-se în flăcările puțului de incinerare. Fu surprins că nimeni nu se gîndise să depună pe capacul coșciugului bastonul negru lucitor, cu măciulia de argint, așa cum s-ar fi procedat dacă ar fi fost general.

Deși reînviat uneori de cărți și de programele televiziunii, războiul devenise treptat ceva care se petrecuse într-un trecut îndepărtat, dacă se poate spune așa. Undeva, dincolo de orizont, peste asasinarea lui Ploeg se așternu rugina uitării, pînă cînd nu mai fu decît un incident lipsit de importanță, despre care nimeni, în afară de Anton, nu-și mai amintea ; o poveste înspăimîntătoare venită din vremuri străbune. La șaisprezece ani, Sandra își exprimă, într-o zi, dorința de a vedea locul unde își aflaseră sfîrșitul bunicii și unchiul ei. Nici Saskia, nici Liesbeth nu fură încîntate de această idee, dar

Anton o găsi perfect naturală, și, într-o după-amiază de mai, o duse pe fiică-sa la Haarlem. Au pornit la drum cu automobilul, pe autostrada cu patru fire de circulație, trecînd pe lîngă interminabile cartiere de blocuri noi, ridicate pe locul vechilor turbării, apoi peste viaducte înalte cît trei etaje, care sfîrșiseră prin a prelua traficul vechiului canal. Nu mai revenise aici, de mai bine de un sfert de secol. Nici Saskia, nici Liesbeth nu cunoșteau locul.

Locul. Izbucni în rîs. Dintele care lipsea fusese înlocuit cu unul de aur ! Acolo unde se aflase odată casa părinților lui, se înălța acum un bungalou alb, în stilul anilor șaizeci, cu ferestre largi, cu acoperiș terasat și cu garaj incorporat. Lîngă gardul care împrejmuia un gazon fără cusur, se afla un panou pe care scria : *DE VÎNZARE.*

Anton văzu că și casa familiei Beumer fusese transformată ; acum la parter se afla o singură încăpere vastă, iar pe partea laterală acoperișul avea o nouă lucarnă. La extrema dreaptă, în grădina casei care aparținuse familiei Aarts, o placă purta numele unui notar. Nici una dintre cele trei vechi vile nu mai avea nume. Cu greu își mai aminti care dintre ele se numise *Adăpostul* și care *Refugiul,* dar își aminti numele casei în care locuiseră ceilalți vecini

ai lor, Karin și domnul Korteweg : *Căminul*. Cele patru case fuseseră încadrate de bungalouri recent construite, iar pe terenurile pustii din spatele lor, crescuse un cvartal nou, cu străzi cu tot. Dincolo de rîu, pe malul unde odinioară pășunile se întindeau pînă la Amsterdam, un nou cartier ultramodern se înălța în soare, cu blocuri de apartamente, birouri, cu drumuri largi, pline de mișcare. Doar pe malul rîului mai rămăseseră cîteva căsuțe învechite, iar puțin mai departe, moara de vînt.

Îi povesti Sandrei cum arăta pe vremuri peisajul, dar își dădu seama că fata nu și-l putea reprezenta, tot așa cum nu putuse să înțeleagă ce fusese acea „iarnă a foamei", cînd încercase să-i explice. În timp ce, de pe cealaltă parte a străzii cu pavajul în zigzag, încercă să-i descrie înfățișarea vilei *Sans-Souci*, să reînvie fantoma vechii case cu acoperiș de stuf și bovindouri, un bărbat gol pînă la mijloc, în blue-jeans, ieși din bungalou. Le putea fi de vreun folos ? întrebă el. Anton răspunse că îi arăta fiicei sale locul unde locuise cîndva ; iar omul le propuse imediat să intre să vadă interiorul. Se numea Stommel. Sandra îndreptă către tatăl ei o privire întrebătoare, la urma urmelor, aceasta nu era casa în care locuise el. Dar Anton își țuguie buzele și-și coborî pleoapele, mimică din care Sandra înțelese că era mai bine s-o lase baltă. Anton își dădu seama că Stommel interpretase versiunea lui ca fiind o invenție a unui potențial cumpărător. În timp ce traversa strada, Anton își rătăci privirile către un anumit punct, în apropierea trotuarului, dar nu mai fu în stare să-l localizeze cu precizie.

În interior totul era luminos și spațios. Coridorul, salonul și sufrageria cu masa sub lampă, pe vremuri înghesuite și întunecate, erau înlocuite acum cu o mochetă de un bleu-pal, care se întindea de la bucătăria-sufragerie lambrisată, la un capăt, pînă la pianul alb, la celălalt capăt. Într-un colț, doi băieți urmăreau programul de la televizor, întinși pe burtă, ignorîndu-i complet pe vizitatori. În timp ce le arăta dormitoarele luminoase dinspre grădină, Stommel le povesti cum cumpărase casa doar cu cinci ani în urmă. Din nefericire trebuia s-o vîndă acum din cauza unor circumstanțe neprevăzute, dar că era dispus s-o vîndă sub prețul normal. Ieșiră pentru cîteva clipe în grădină. Gardul viu, prin care se strecurase de atîtea ori, nu mai exista. Vecinii din casa care pe vremuri se numise *Căminul* — un domn în vîrstă cu tenul măsliniu și o doamnă cu părul alb, cu chip de indoneziană — ședeau sub o umbrelă în grădina lor. Abia după un răstimp

realiză Anton că cei doi erau „tineri simpatici cu doi copii“, despre care îi vorbise doamna Beumer. În clipa aceea își făcu apariția și doamna Stommel, machiată din abundență, prezentîndu-se cu o amabilitate mult exagerată, se oferi să le prepare ceva de băut, dar Anton le mulțumi pentru vizită, luîndu-și rămas bun. Înainte de a-i strînge mîna, Stommel își șterse ambele palme pe flancurile pantalonilor, fără a le putea zvînta complet.

Anton și Sandra se îndreptară la braț înspre monumentul de la celălalt capăt al cheiului. Cărarea edecului fusese înlocuită de un fel de despărțitură din lemn. Tufele de rododendroni crescuseră și formau un zid masiv, plin cu buchete grele de flori, printre care egipțiana statuie începuse deja să se decoloreze. Nevenindu-i să-și creadă ochilor, Sandra privea numele familiei gravat pe placa de bronz. Era limpede că niciodată nu va înțelege pînă la capăt ce se petrecuse acolo. Pe de altă parte, Anton citi numele gravat sub cel al mamei sale : *J. TAKES*. Își aminti că Takes îi spusese de fratele lui cel mic, aflat printre ostatici, dar nu-i trecuse vreodată prin minte că și numele lui ar fi putut apărea pe această placă. Dădu din cap, și Sandra îl întrebă ce se întîmplase, iar el îi răspunse : „Nimic“.

Puțin mai tîrziu, poposiră pe terasa aglomerată a unui restaurant din Haarlemer Hout, care pe vremuri fusese garajul de la *Ortskommandatur (dis Ortskommandatur* fusese înlocuită de clădirea unei noi bănci). Îi povesti Sandrei despre conversația avută cu Truus Coster, în noaptea petrecută în pivnița de sub comisariatul de poliție din Heemstede, realizînd totodată că niciodată nu revenise în locul ăla, și nici nu se va mai întoarce vreodată. Sandra nu putea înțelege de ce vorbea despre Truus cu atîta căldură. Nu ea fusese cauza celor întîmplate ? Anton se simți cuprins de o mare oboseală. Scutură din cap a dezaprobare, spunînd : *„Fiecare a făcut ce-a făcut, și nimic altceva.“* Și chiar în aceeași clipă fu conștient că Truus Coster îi spusese exact același lucru, cuvînt cu cuvînt, sau aproape la fel. Apoi, absolut pe neașteptate, după aproape treizeci și cinci de ani, îi auzi vocea, stinsă și îndepărtată : „...el crede că nu-l iubesc...“ Încremeni, încercînd să asculte, dar vocea pieri ; nu se mai auzi nimic. Ochii i se umeziră. Totul se afla încă acolo, nimic nu dispăruse — pacea și lumina care aureola fagii înalți, cu trunchiuri drepte, un șir de copaci mai scunzi care marcau amplasamentul tranșeului antitanc. În acest loc urcase în camion împreună cu Schulz, într-o ploaie cu

ace de gheață. Simți mîna Sandrei așezîndu-i-se pe braț, o acoperi cu palma sa, dar nu îndrăzni s-o privească în ochi, de teamă să nu-l podidească plînsul. Sandra îl întrebă aproape pe șoptite dacă fusese vreodată la mormîntul lui Truus. Cînd Anton dădu din cap în semn că nu, îi propuse să se ducă imediat.

Sandra ținea să treacă pe la o florărie, să cumpere un trandafir roșu din banii ei de buzunar ; dar ieși din magazin cu un trandafir mov, aproape albastru. Cei roșii fuseseră vînduți. S-au dus cu automobilul la cimitirul militar, aflat între dune, și l-au aliniat lîngă cele cîteva staționate în spațiul de parcare pe jumătate gol. Apoi au urcat pe poteca șerpuită către drapelul care flutura pe culmea dunei. În jur, nu se auzea decît zumzet de gîze și, cînd s-au apropiat, foșnetul drapelului.

În cuprinsul unei suprafețe rectangulare mărginită de un zid, vreo două sute de morminte erau aliniate într-o riguroasă ordine geometrică în parcele dreptunghiulare, separate de alei cu pietriș impecabil netezit. Un bărbat stropea cu un furtun. Ici-colo, persoane înaintate în vîrstă îngrijeau flori pe morminte sau ședeau pe bînci vorbind în șoaptă. Alți cîțiva se odihneau în umbra unui zid, înalt, acoperit cu nume și texte gravate în bronz. Constatînd că nu recunoaște

pe nimeni, Anton își dădu seama că sperase să-l întîlnească pe Takes. Sandra îl întrebă pe grădinar dacă știa unde se afla mormîntul numitei Truus Coster, iar acesta îi arătă parcela lîngă care se aflau.

CATHARINA GEERTRUIDA COSTER
16.9.1920
17.4.1945

Sandra depuse trandafirul albastru pe piatra funerară. Rămaseră în picioare, unul lîngă celălalt, cu ochii coborîți pe mormînt. În tăcerea aceea, fîlfîitul drapelului era mai trist decît orice muzică funebră. Acolo, dedesubt, adînc sub nisipul dunei, întunericul era și mai profund decît în celulă, gîndi Anton. Își plimbă privirile peste ordinea geometrică a parcelelor din jur, tot ceea ce mai rămăsese din mizeria haotică a războiului. Rosti în gînd : „Trebuie să-l vizitez pe Takes, dac-o mai fi trăind, să-i spun că Truus l-a iubit.“

Dar cînd ajunse pe Nieuwe Zijds Voorburgwal, în după-amiaza zilei următoare, descoperi că „Lutrul“ fusese demolat — și nu chiar foarte recent, pare-se, deoarece schelăria vopsită în verde era deja acoperită de numeroase straturi de afișe publicitare. Cum nu găsi numele lui Takes nici în cartea de telefoane, renunță să-l mai caute.

Abia după doi ani, în 1980, pe 5 mai, îl revăzu pe Takes la televizor, dintr-o pură întîmplare, într-o emisiune comemorînd eliberarea, care era tocmai pe isprăvite cînd dădu drumul la aparat. Un bătrîn cu barbă albă, cu chipul răvășit, impresionant, pe care nu l-ar fi recunoscut, dacă numele lui n-ar fi apărut cîteva clipe pe ecran.

COR TAKES — LUPTĂTOR ÎN REZISTENȚĂ

„Las-o-ncolo de tîmpenie, spunea Takes, adresîndu-se unui individ așezat lîngă el pe o sofa. Toată chestia asta n-a fost decît o imensă porcărie. Nici nu vreau să mai aud."

În schimb, Anton începu să vadă din ce în ce mai des o dubă albă circulînd prin oraș, pe care scria cu litere mari, roșii :

FAKE PLOEG — INSTALAȚII SANITARE —, S.A.

2

ȘI AȘA CUM MAREA aruncă pe țărmuri resturi pierdute de nave — pe care gunoierii coastelor le adună pe furiș în zorii zilei — tot așa acea noapte a războiului din 1945 apăru pentru ultima dată în viața lui.

Într-o zi de sîmbătă, în a doua jumătate a lunii septembrie 1981, se sculă cu o durere de

dinți atît de insuportabilă, încît hotărî să facă ceva fără întîrziere. La ora nouă îl sună pe dentistul la care se tratase de mai mult de douăzeci de ani, dar la cabinet nu răspunse nimeni. După o oarecare ezitare, formă numărul de acasă. Dentistul îl sfătui să ia aspirină, pentru că, îi spuse el, în ziua aceea nu avea de gînd să lucreze ; se ducea la o manifestație.

— O manifestație ? Împotriva cui ?

— Împotriva armelor nucleare.

— Dar eu turbez de durere !

— Așa, din senin ?

— De fapt, am simțit-o că-mi dă tîrcoale de vreo două zile.

— De ce nu m-ai sunat mai din vreme ?

— Am fost la München, la un congres.

— Și colegii tăi anesteziști n-au găsit nimic să-ți ușureze durerea ? Și, apropo, de ce n-ai merge și tu la manifestație ?

— Poftim ? Las-o baltă ! Știi doar că nu e genul meu.

— Nu mai spune ! Dar durerea de dinți e genul tău ? ! Uite, amice, este pentru prima dată în viața mea cînd mă duc la o manifestație. Sînt dispus să te scap de durere, dar cu o singură condiție : să mergi cu noi.

— Fac orice, numai să mă scapi de ea.

Rămase stabilit ca Anton să ajungă la cabinet la orele unsprezece și treizeci. Chiar dacă asistenta va lipsi, fiind și ea plecată la manifestație, el — dentistul — va vedea ce poate face.

Și astfel se alese praful din proiectul lui de a-și petrece sfîrșitul de săptămînă la Gelderland, vacanță pe care o așteptase cu nerăbdare după întoarcerea din Germania. Încercă s-o convingă pe Liesbeth să se ducă numai ea cu Peter, dar ea nici nu vru să audă de așa ceva, Ca o adevărată infirmieră, îi prezentă o farfurioară, pe care se afla, depusă pe o rondea de hîrtie de filtru albă, o rămurică uscată, maronie, cam de un centimetru în lungime, care se termina cu un caliciu minuscul cuprinzînd un mic bulb.

— Ce mai e și asta ? întrebă Anton.

— O boabă cuișoară. Se introduce în carie. Așa se face în Indonezia.

Liesbeth fu mirată de efuziunea neașteptată cu care Anton o strînse la piept, aproape plîngînd.

— Haide, Ton, nu exagera.

— Din păcate n-am nici o carie — habar n-am de ce mă doare. Dar am s-o mestec.

Cum nu putea fi vorba de mestecat, nu i-a fost de nici un folos. Sub privirea insistentă

a lui Peter, se porni să umble de colo-colo prin casă, cu gura căscată din cauza durerii, amintind de acele figuri care serveau pe vremuri drept firmă farmaciștilor din Amsterdam. Se gîndea la demonstrația pentru pace la care trebuia să participe. Citise în ziar că urma să fie cea mai mare manifestație de acest fel pe care o cunoscuse Europa, dar nici prin cap nu-i trecuse că va participa sau nu. Pur și simplu înregistrase faptul, ca pe un buletin meteorologic. O considera ca pe un pur simptom : anul două mii se apropia, și teama de sfîrșit de mileniu plutea în atmosferă, tot așa cum se întîmplase cu o mie de ani în urmă. Bombele atomice erau produse în scopul de a împiedica folosirea lor, pentru garantarea păcii. Suprimarea acestor paradoxale arme ar duce la creșterea riscului unui război cu arme convenționale, care, pînă la urmă tot ar degenera într-unul nuclear. Pe de altă parte Anton avusese o senzație neplăcută cînd bătrînul de la Wassington anunțase că era de conceput un război nuclear limitat, că acesta va avea loc în Europa, și că va fi total. Apoi se simțise oarecum ușurat cînd bătrînul din Kremlin declarase că nici vorbă de așa ceva, că și America avea să fie rasă de pe fața pămîntului, lucru de care se va în-

griji el. Dar, în ambele cazuri, reieșea clar că nu se putea renunța la armele nucleare.

Bău ceaiul de mușețel pe care i-l făcuse Liesbeth și, așezat pe sofa, încercă să rezolve un careu de cuvinte încrucișate pentru a-și omorî timpul. *Zeul Soarelui nu vă poate oferi o definiție mai exactă pentru aceste grămezi de ruine?* Șase litere. Avea senzația că atîta vreme cît nu va putea mesteca, va fi incapabil să raționeze. Se uita fix la fraza aceea. Deși părea lesne de rezolvat, nu-i găsi nici o soluție.

Deoarece cabinetul dentistului se afla prin apropiere, la ora unsprezece hotărî să se ducă pe jos. Afară era rece și cerul acoperit cu nori. Cu mandibula sfredelită de durere, se deplasă pe străzile tot mai aglomerate. Un elicopter zbura în cerc în depărtare. Mai încolo, înaintea lui, circulația autoturismelor și a tramvaielor era întreruptă; se părea că centrul orașului fusese izolat. Chiar și arterele principale erau înțesate de oameni îndreptîndu-se în aceeași direcție, mulți dintre ei cu pancartele ridicate. Se aflau și străini. Văzu un grup format de un fel de războinici, cu turbane pe cap, cu șalvari și centuri late; nu le lipseau decît pistoalele și iataganele. Erau probabil refugiați kurzi, care mărșăluiau rîzînd și cîntînd, cu pasul acela suplu specific nomazilor, purtînd în frunte un stindard acoperit cu litere arabe. Nimeni nu

putea ști dacă acele semne nu proclamau Războiul Sfînt — *Jihad!* Curînd străzile fură mai aglomerate decît în mai 1945. Torentul uman se revărsa către Museumplein din toate direcțiile. Gîndul că va trebui să se alăture acestui puhoi, mai tîrziu, îi spori durerea de dinți. Numai dumnezeu putea ști ce se putea întîmpla dacă se declanșa panica, dacă-și vor băga coada niscaiva provocatori! Orice era posibil în Amsterdamul acelor zile. Din fericire, în afara elicopterului din cer, nu se vedea nici urmă de polițist.

Ajuns la cabinetul dentistului, sună, dar nu răspunse nimeni. Tremurînd de frig — sau din cine știe ce motiv — rămase în așteptare sub portic. Zeul soarelui era Ra, desigur — lucru evident. Atunci? Rapace? Rafael? Radical? Aceste cuvinte îi evocau numele zeului. Rapene? Uneltele de scris ale Zeului-Soare, cu care își scria definițiile... În depărtare torentul neîntrerupt al mulțimii traversa strada pe care se afla el. După cîteva clipe apăru și dentistul, la braț cu soția sa, șontîcăind cu piciorul acela diform. Izbucni în rîs văzîndu-l pe Anton.

— Arăți tocmai bun pentru demonstrație!

— Îți convine să rîzi, Gerrit-Jan, spuse Anton. Grozav tămăduitor, ce să spun — să-ți șantajezi pacienții!

— Totul în numele umanității, totul în spiritul Jurămîntului lui Hippocrate.

Se înveșmîntase pentru acea ocazie în costum de vînătoare feudal : o jachetă din postav de culoare verde, pantaloni scurți de aceeași culoare și ciorapi treisferturi de un verde mai închis. În această ținută, gheata diformă era mai vizibilă ca oricînd. Chiar în clipa cînd intrară în cabinet, sună telefonul.

— Nu se poate, mîrîi Van Lennep. Încă unul ?

Era Liesbeth. Peter își manifeștase dorința de a participa și el la manifestație. Anton îi spuse că nu vrea decît să urce pe bicicletă și să vină să-l aștepte în fața cabinetului. Van Lennep își aruncase jacheta pe biroul asistentei.

— Ia să vedem, prietene. Care este ?

În timp ce soția lui se mai duse încă o dată la baie, întrucît mai tîrziu avea să fie imposibil, Van Lennep focaliză lumina pe gura lui Anton și atinse dintele cu degetul. Imediat durerea ricoșă în craniul lui Anton. Van Lennep luă o bucățică de hrîtie de culoare gri, o puse pe dintele buclucaș, spunîndu-i lui Anton să închidă cu grijă maxilarele și să mestece ușurel. Examină încă o dată hîrtia, apoi scoase bormașina din cîrlig.

— În calitate de anestezist, aș avea dreptul la o injecție ?

— Ce, te-ai țicnit ? Doar e un fleac. Deschide gura.

Anton își încrucișă degetele, ațintindu-și privirile pe părul încărunțit, pieptănat într-o parte, al celuilalt. După două-trei minute de chin și zgomot, Van Lennep spuse :

— Gata, închide gura.

Miracolul se produsese. Durerea dispăruse undeva, dincolo de orizont, ca și cum nu existase niciodată.

— Cum e posibil așa ceva ?

Van Lennep ridică din umeri, punînd la loc bormașina.

— O ușoară presiune. Ajunsese la suprafață. Se mai întîmplă, din cauza vîrstei. Clătește-ți gura, pornim imediat.

— Ați terminat deja ? îl întrebă consoarta surprinsă, cînd îi văzu revenind în sala de așteptare.

— Acum își închipuie, probabil, că-și poate călca promisiunea, spuse Van Lennep, surîzînd malițios. Dar se-nșală amarnic.

— Îți dai seama, Gerrit Jan, începu Anton, în timp ce-l așteptau afară pe Peter, că este pentru a doua oară cînd îmi ceri un act politic ? Singura diferență este că, astăzi, exemplul îl dai tu.

— Dar cînd a fost prima dată ?

— S-a-ntîmplat la petrecerea din Haarlem ; cînd, după părerea ta, ar fi trebuit să mă înrolez voluntar pentru Coreea, să lupt pentru victoria creştinismului occidental asupra barbarismului oriental.

În timp ce soţia lui se abţinu din răsputeri să nu rîdă, Van Lennep îl fixă pe Anton cîteva secunde, în tăcere. La cîteva străzi mai încolo, o voce tuna în difuzoare.

— Steenwijk, ştii ce nu-i în regulă cu tine ? Ai o memorie mult prea bună. Aşa că, în această privinţă, dintre noi doi, tu eşti şantajistul. Dacă vrei să însinuezi că am devenit comunist, să ştii că n-ai nimerit-o. Cum aş fi putut ? N-aş fi fost bun de aşa ceva. De data asta însă este vorba de cel mai mare pericol pentru omenire : armele nucleare. Fiecare nou val al cursei înarmărilor este mereu prezentat ca fiind o reacţie la iniţiativele părţii adverse, care la rîndu-i reacţionează la fel. Astfel îşi pasează la infinit mingea responsabilităţii, în timp ce armele ucigaşe sporesc neîncetat. Şi într-o zi vor exploda, lucru evident. Fapt inevitabil, dovedit statistic ; la fel de inevitabil ca şi gestul făcut de Adam şi Eva de a muşca din mărul acela, rupt din arborele cunoaşterii. Va trebui deci să distrugem aceste mere, să ne descotorosim de ele.

Anton dădu din cap afirmativ. Argumentaţia îi luase piuitul, dar toţi dentiştii erau nişte trăsniţi, fapt cunoscut în lumea medicală. Şi apoi, pînă la urmă, exista poate un adevăr în spusele lui. Peter, care sosise între timp, îşi asigura bicicleta. Văzîndu-l acolo, între zbîrnîitul elicopterului din cer şi vacarmul produs de manifestanţi în depărtare, Anton se simţi copleşit de o tandreţe ciudată, care îl legă într-o oarecare măsură de evenimentul care urma să cuprindă tot oraşul.

Au parcurs cu greutate distanţa care îi separa de punctul de întîlnire. Între Concertgebouw şi Rijksmuseum, sub un balon uriaş, negru, reprezentînd o rachetă în cădere liberă, se aflau zeci de mii, sute de mii de fiinţe omeneşti, cu pancarte şi lozinci pe fîşii de pînză, unele lungi de zece metri. Tot mai multă lume se adăugă sosind de pe străzile lăturalnice. De la difuzoarele agăţate în ramurile copacilor şi pe stîlpii lămpilor de stradă, se auzea o voce tunătoare rostind un discurs, probabil de la tribuna care se vedea în distanţă, dar pentru Anton cuvintele acelea nu prezentau nici un interes. Ceea ce îl emoţiona era prezenţa acelei mulţimi acolo, mulţime în care se aflau şi el şi fiul lui.

Curînd îl pierdu din vedere pe Van Lennep, dar nici măcar nu-i trecu prin minte gîndul să renunţe şi să se ducă acasă. De fapt, peste o

clipă, acest lucru devenise imposibil. Erau amîndoi ca două tulpini pe un ogor, în care grîul era oamenii, cu secera culegătorului deasupra capetelor. Lui Anton îi dispăruse complet teama de panică. În afară de Peter, cei aflați alături de el — mai curînd lipiți de el — erau : o provincială în vîrstă, care-și proteja coafura proaspătă sub o glugă transparentă din plastic, un individ solid în jachetă de piele brună, cu guler de blană, cu chipul împodobit de o mustață uriașă și de favoriți, și o tînără care purta la piept, într-un fel de harnașament, un copilaș adormit. Numai ei, și nimeni altcineva. Printre lozincile ostile armelor nucleare, fu izbit de o mică pancartă pe care scria :

IOV, IATĂ-I !

I-o arătă lui Peter și-i explică cine era Iov. Difuzoarele anunțau că în ultima jumătate de oră, în Amsterdam, intraseră două mii de autobuze. Ceea ce însemna încă o sută de mii de persoane. Urale, aplauze. Vocea anunță că alte mii se scurgeau dinspre gări, aduse de trenuri speciale. Toate străzile care duceau la Museumplein erau ticsite. Dar, în definitiv, își zise Anton, posibilitatea de a amplifica vocea umană la nivelul acela se lega de existența bombei atomice. Nici una, nici cealaltă n-ar fi fost posibile cu patruzeci de ani în urmă. Probabil

că nivelul atins de știința mondială era mai înspăimîntător decît își putea imagina cineva.

N-ar fi putut spune cît timp a zăbovit în acel loc. Peter își descoperise un coleg de clasă și dispăruse de cîtva timp. Preț de o clipă Anton își aminti cazematele care se aflaseră cîndva în acel loc, casa ofițerilor — Wehrmachtheim — și cartierul general al administrației germane răspîndit prin vilele înconjurătoare. Acum piața conținea ambasada americană, legația comercială sovietică, *La Société Générale*. Personalități politice erau aclamate sau huiduite, după împrejurări, și, încet-încet, mulțimea se urni din loc. Era evident că traseul oficial nu va putea cuprinde pe toți participanții deoarece cortegiî separate începură să intre în oraș prin diferite locuri. O euforie ciudată îl cuprinse pe Anton, o stare lipsită de neliniște sau anxietate, un fel de reverie legată de ceva foarte, foarte îndepărtat, ceva ce existase înainte de război. Nu mai era singur, ci parte din acea umanitate colectivă. În ciuda agitației, deasupra lor plutea o imensă tăcere. Prezența manifestanților părea să fi transformat totul, nu numai în forul lui interior, ci și în decor : ici-colo, ferestre la care atîrnau cearșafuri albe, ca într-o citadelă predîndu-se inamicului ; nori cenușii plutind pe cer ; balonul negru întruchipînd o rachetă,

împins de colo-colo, uneori fîlfîind în bătaia vîntului, alteori încremenind din nou :

MULȚUMIM PENTRU VIITOR

La colțul scuarului, mulțimea întîlni un alt fluviu de demonstranți, care se îndrepta către punctul central de întîlnire. Își făcură loc să treacă, cu rîsete politicoase și scuze reciproce. Anton nu-și mai putea stăpîni emoțiile. Iată că oamenii nu erau chiar așa de lipsiți de bună-creștere cum crezuse el ; sau cel puțin deveniseră mai puțin grosolani. Era oare posibil ca acești demonstranți să nu facă parte dintre cei grosolani ? Trebuia să-i mulțumească lui Van Lennep că-l adusese acolo. Începu să se înalțe în vîrful picioarelor pentru a privi în jur. Brusc o zări pe Sandra și o strigă. Își făcură semn cu mîna și se strecurară prin mulțime pentru a se întîlni.

— Nu-mi vine să-mi cred ochilor ! exclamă Sandra. Bravo, tăticule ! Îl sărută pe amîndoi obrajii și-l luă la braț. Ia spune-mi, ce-ai pățit ?

— Cred că sînt singurul de aici căruia i s-a ordonat să participe la demonstrație, dar acum sînt pe cale de a mă schimba în voluntar ! Salut, Bastiaan. Strînse mîna prietenului fiicei lui, un tînăr frumos, care purta pantaloni blue-jeans, ghete de basket, un *kaffieh* palestinian

în jurul gîtului și un inel de aur în urechea stîngă. Deși Anton nu se omora din cale-afară după el, Bastiaan avea să devină curînd tatăl primului său nepot. Sandra locuise într-o cameră cu chirie, dar de cîteva săptămîni se mutase la el, într-o casă în care locuia ilegal, baricadată ca o fortăreață. După ce Anton explică motivul pentru care se afla în acel loc, Bastiaan spuse :

— Să nu-ți închipui că ești singurul căruia i s-a ordonat să vină aici. Locul este înțesat de polițiști. Privește !

Un grup de soldați își făcuse apariția și fu întîmpinat cu aplauze. Anton observă cîteva persoane incapabile să-și stăpînească lacrimile la vederea uniformelor militare. Soldații fură înconjurați protector de un lanț format de tineri și tinere, ca și cum ar fi fost un buchet de flori rare. Lui Anton nu-i veni să creadă.

— Vrei să spui că soldaților acestora li s-a ordonat să vină la demonstrație ? Privirea lui se încrucișă cu aceea a unei femei mai în vîrstă, care părea să-l cunoască — o pacientă, fără îndoială ; îi adresă un salut vag, dînd din cap.

— Nu, idiotule, nu ăia ! Uite, ăla de colo. Bastiaan îi arătă un ins cu un vindiac, care-i filma pe soldați. Un sticlete.

— Ești singur ?

— Ar trebui să-i smulgem aparatul din mînă !

— Excelentă idee ! făcu Anton. Este exact ce se așteaptă, un gest care să provoace debandadă.

— Păi, așa, ca din întîmplare, spuse Bastiaan, cu un zîmbet parșiv, care avu darul să-l scoată pe Anton din țîțîni.

— Nu mai spune ! Deci, așa, ca din întîmplare. Tinere, te invit să te porți ca un bărbat responsabil însoțind o femeie însărcinată. Să știi că vreau într-adevăr să devin bunic, dacă nu ți se pare prea mult.

— Și gata, făcu Sandra, cu o voce cîntată. Pornim din nou la drum... La revedere, tată, am să te sun.

— La revedere, iubito. Dă-i drumul. Și mai ales caută să părăsești imobilul acela pînă nu vine poliția să-l evacueze. La revedere, Bastiaan !

Nu se certaseră cu adevărat, dar era încă un semn al iritării mutuale care apărea ori de cîte ori se întîlneau, și pe care n-o mai putea evita.

Van Lennep dispăruse complet, ca și Peter dealtfel. Anton se lăsă dus încet de fluviul uman. De la înălțimea balconașelor, bătrîni și bătrîne făceau semnul victoriei cu degetele de la ambele mîini, reminiscență de pe vremea

războiului. Orchestre în marș acompaniau parada, altele cîntau pe trotuare, fără să ceară un ban. Parcă se lăsaseră cu toții cuprinși de nebunie. Punk-iști în delir, cu părul vopsit în galben și mov, purtînd tricouri colante, negre, veste lucioase, negre, mult prea largi, achiziționate de la talcioc, dansau pe acoperișurile stațiilor de tramvai, sub privirea blîndă a celor care fuseseră terorizați de ei pînă mai ieri. Numai în aer lucrurile își vedeau de cursul lor firesc. Avioane, fluturînd banderole în urma lor, anunțau că doar Isus putea aduce pacea ; că pozele dumneavoastră pot fi developate, într-o oră, numai pe strada Kalverstraat, la numărul cutare. Pe acoperișul unei dube pentru mutări, doi întreprinzători puști de vreo cincisprezece ani expuneau propria-le atitudine față de marșul păcii :

LANSAȚI PRIMA BOMBĂ
ASUPRA WASHINGTONULUI

În jurul lor, la vederea celor scrise, demonstranții tușeau politicos, oarecum jenați. Se aflau și banderole pe care se vedea scris *MOSCOVA*, în caractere slave. În depărtare, la colțul fiecărei străzi adiacente, se intersectau tot mai multe coloane de oameni, uneori în două locuri diferite. Încet, dar sigur, se petrecea ceva de necrezut. Existau mai multe curente diferite

în mijlocul torentului, în care se afla el prins, căci anumite chipuri îi tot apăreau în față. La jumătatea distanței pînă la Stadhouderskade, fu împins brusc la o parte de un șir de siluete negre, cu măști pe față și moriști în mîini, cu schelete fluorescente pictate pe trupuri, care își croiau drum prin mulțime cu forța ; simbolizau victime ale ciumei din evul mediu. Se izbi de cineva și își ceru scuze : era aceeași femeie care îl fixase cu privirile, cîteva clipe mai devreme. Femeia zîmbi timid.

— Tonny ? rosti ea întrebător, șovăind. Mă mai ții minte ?

O privi mirat. O femeie micuță, de vreo șaizeci de ani, cu părul albit aproape complet, cu ochi foarte deschiși, mai curînd bulbucați, în spatele ochelarilor cu lantile groase.

— Te rog să mă scuzi, dar nu prea pot...

— Sînt Karin. Karin Korteweg, vecina ta din Haarlem.

MAI ÎNTÎI, într-o străfulgerare, tînăra blondă din vila *Căminul* se transformă în bătrînica împuținată la trup de lîngă el. În clipa următoare îl cuprinse disperarea.

— Dacă nu vrei să vorbești cu mine, poți să-mi spui, interveni ea rapid. Pot să plec.

— Nu, adică da... se bîlbîi Anton. Trebuie doar... M-ai luat prin surprindere.

— Te urmăresc de o bună bucată de vreme, dar dacă n-ai fi dat peste mine, nu m-aș fi băgat în vorbă. Îl privi de jos în sus, parcă cerîndu-și iertare.

Anton încercă să se stăpînească. Tremura puțin. Acea seară de spaimă din timpul războiului ieșise din nou la suprafață, ca o umbră întunecată, înghețată, alunecînd pe o plajă într-o zi de vară.

— Nu, nu face nimic, spuse el. Dacă tot s-a-ntîmplat să ne întîlnim în mulțimea asta...

— Presupun că a fost predestinat să se întîmple, spuse ea, scoțînd o țigară dintr-un pachet desfăcut, aflat în sacul de mînă. Anton îi oferi foc în căușul palmelor ; îl privea cu timiditate.

— Și unde mai pui că tocmai în timpul acestui marș pentru pace, adăugă ea.

Fusese predestinat. Cu chipul sumbru, Anton își băgă bricheta în buzunar, gîndind : „Dar faptul că Ploeg a fost răpus în fața casei voastre, se pare, n-a fost predestinat". Simți cum se insinuează în el vechea otravă, inepuizabilă otravă. „A fost deci predestinat ca el să fie

adus în fața casei noastre?" Avansa alături de ea, pas cu pas. Se simți dezgustat. Putea să se debaraseze de ea cu ușurință, dar își dădu seama că femeia de lîngă el era încercată de o disperare mai profundă decît a lui.

— Acum o clipă te-am recunoscut imediat, spuse Karin. Ești la fel de înalt ca tatăl tău, ai încărunțit, dar nu te-ai schimbat deloc.

— Mi s-a mai spus de multe ori. Nu știu dacă trebuie să mă mîndresc cu asta.

— Am știut dintotdeauna că ne vom întîlni într-o zi. Locuiești în Amsterdam?

— Da.

— Ultimii ani mi i-am petrecut în Eindhoven. Anton rămase tăcut, și ea continuă. Ce meserie ai, Tonny?

— Sînt anestezist.

— Într-adevăr? întrebă ea, plăcut surprinsă, ca și cum, sperase dintotdeauna ca Anton să îmbrățișeze această profesie.

— Într-adevăr. Dar tu? Tot asistentă medicală?

Avu impresia că nu-i făcea deloc plăcere să discute despre viața ei.

— De ani de zile nu mai sînt asistentă. Am trăit în străinătate mai mulți ani și m-am ocupat de copii handicapați. Și aici am făcut asta cîțiva ani, dar acum m-am pensionat. Nu

prea stau bine cu sănătatea... Apoi, îl întrebă din nou pe un ton de entuziasm:

— Fata cu care vorbeai adineauri este fiica ta?

— Da, răspunse Anton fără chef. I se păru că ea nu avea dreptul să se amestece în această parte din viața lui; care, de fapt, continuase în ciuda ei.

— Seamănă cu mama ta, nu ți se pare? Cîți ani are?

— Nouăsprezece.

— Nu-i așa că este însărcinată? Se vede mai curînd după expresia ochilor decît după siluetă. Mai ai și alți copii?

— Un fiu, de la cea de a doua soție. Privi împrejur. Și el este pe undeva, pe-aici.

— Cum îl cheamă?

— Peter, spuse Anton și o privi. Are doisprezece ani. Văzu că tresărise; pentru a o ajuta să-și învingă tulburarea, o întrebă: Dar tu ai copii?

Karin făcu semn că „nu" din cap, privind fix spatele unei femei care împingea un cărucior cu un bătrîn.

— Nu m-am măritat niciodată.

— Tatăl tău mai trăiește? Anton realiză după felul cum rostise întrebarea, că tonul său ar fi putut da de înțeles că fusese sarcastic.

Karin negă din nou, dînd din cap.

— O, a murit de mult.

În tăcere, alături unul de altul, înaintau la pas în mijlocul mulțimii, care pentru o clipă încetase să mai scandeze lozinci. Se auzea muzică împrejur, dar, în imediata lor apropiere, nimeni nu rostea un cuvînt. Era sigur că, deși Karin voia să aducă discuția la subiect, nu îndrăznea să înceapă. Peter — rămas la șaptesprezece ani pentru eternitate ; acum ar fi avut cincizeci și cinci de ani. Faptul acesta în sine, chiar mai mult decît propria sa vîrstă, îl făcu pe Anton să realizeze vechimea evenimentelor. Ca și această tînără-ajunsă-bătrînă, care umbla alături de el. Cîndva se simțise excitat în prezența ei, dar frumoasele ei picioare, cu linia aceea aerodinamică, comparată de el cu o secțiune prin aripa unui avion, deveniseră, o dată cu vîrsta, colțuroase, ofilite. Poate că era ultima ființă pe care o văzuse Peter. Cu graba plină de nerăbdare a unui scriitor ajuns la ultimul capitol al cărții sale, și tocmai de aceea parcă mai ușurat, spuse :

— Ascultă, Karin, hai să nu ne mai jucăm de-a „baba-oarba". Tu vrei să-mi povestești, iar eu vreau să aflu. Cum s-au petrecut exact lucrurile în noaptea aceea ? Peter a alergat în casa voastră ?

Karin dădu afirmativ din cap.

— Am crezut că venise să ne împuște, spuse încetișor, cu ochii pironiți pe spatele celui din fața ei. Din cauză că făcusem ce făcusem... O scurtă clipă își înălță privirile la el. Avea un pistol în mînă.

— Era al lui Ploeg.

— Da, am aflat mai tîrziu. Apăruse ca din senin la noi în casă. Arăta înfiorător. Nu aveam decît un opaiț, dar pot să-ți spun că era turbat. Înghiți grăbită, apoi continuă. Ne-a spus că sîntem niște monștri, că ne va ucide. Era disperat. Nu știa ce să facă. Îl urmăreau, și el nu putea părăsi casa. I-am spus să lase pistolul din mînă, că-l vom ascunde noi undeva, altfel vor crede că el era asasinul, dacă vor intra în casă.

— Și ce-a spus atunci ?

Karin ridică din umeri.

— Cred că nici măcar nu m-a auzit. Rămăsese pironit locului, agitînd pistolul acela, trăgînd cu urechea la zgomotele din afară. Taică-meu mi-a ordonat să-mi țin gura.

Anton mergea cu pas ferm, cu brațele împreunate la spate, gînditor, cu ochii fixînd pavajul. Se încruntă.

— De ce ?

— Nu știu. Nu l-am întrebat niciodată. Și niciodată n-a mai vorbit despre noaptea aceea. Bineînțeles, Peter fusese văzut fugind în casa noastră ; s-ar fi făcut percheziție și s-ar fi găsit pistolul. Atunci am fi fost puși la zid ; fiind considerați complici. Așa se petreceau lucrurile pe atunci. Nu se deranjau vreodată să afle exact ce se întîmplase.

— Cu alte cuvinte, rosti Anton rar, vrei să spui că tatălui tău i-ar fi convenit să fie găsit de nemți sub amenințarea unei arme, ținută în mînă de cineva bănuit a fi asasinul. Cum Karin aprobă cu un gest aproape imperceptibil, Anton spuse mai departe : Altfel spus, intenția lui era ca Peter să fie considerat adevăratul făptaș.

Karin nu răspunse. Pas cu pas, fură duși mai departe de fluviul lent. Un grup de băieți, de vreo șaisprezece ani, apărură dintr-o stradă laterală. Erau rași pe cap, purtau jachete din piele neagră, pantaloni negri, cizme negre cu tocuri metalice. Își croiră drum cu forța prin mulțime și dispărură peste podul de pe partea cealaltă.

— Apoi ? întrebă Anton.

— După cîtva timp a apărut pe chei o întreagă armată. Nu știu cît a durat totul. Eram speriată de moarte. Peter continua să țină pistolul acela îndreptat asupra noastră, și, brusc, afară începură să se audă zgomote și strigăte. Nu

știam ce avea de gînd să facă, și cred că nici el nu știa. Probabil își dăduse seama că este pierdut. Deseori m-am întrebat de ce nu ne-a ucis ; în clipa aceea nu mai avea nimic de pierdut. Poate că, pînă la urmă, a înțeles că nu eram vinovați. Vreau să spun că... Se uită la Anton pentru a vedea dacă e bine să dea glas gîndului. — Vreau să spun că nici noi nu meritam să ne alegem cu mortul acela, așa cum nici voi și nici nimeni nu o merita. Îl văzusem pe Peter încercînd să-l aducă în fața casei noastre, și...

— Nu sînt prea sigur de asta, o întrerupse Anton. Poate avea intenția să-l ducă în fața casei familiei Beumer. Îi mai știi pe doamna și domnul Beumer ; erau amîndoi în vîrstă. Poate îi era frică să nu-l bată tatăl tău.

Karin suspină și-și netezi părul. Îi aruncă lui Anton o privire disperată. Era conștient că ea îl văzuse așteptînd să povestească mai departe, dar că n-avea s-o roage să-și dea drumul la gură. Cu o bruscă mișcare a capului, Karin își întoarse privirile, sperînd parcă sprijin din altă parte. Negăsind nici un ajutor, continuă :

— Oh, Tonny... Probabil că în camuflajul bovindourilor noastre exista o fantă ; fusese văzut probabil cu pistolul în mînă, căci, pe neașteptate, un glonț străpunse cu zgomot gea-

mul. Eu m-am aruncat pe pardoseală, cred însă că el a fost lovit imediat. O secundă mai tîrziu, au spart ușa și au mai tras cîteva focuri, țintind la pămînt, ca atunci cînd se împușcă un vînat doborît...

Zeul Soarelui nu vă poate oferi o definiție mai exactă pentru aceste grămezi de ruine? Deci așa se întîmplase. Anton își repezi capul pe spate și inspiră profund, privind fără să vadă o banderolă fluturînd în urma unui avion. Această demonstrație pentru pace i se păru acum mult mai departe în timp decît cele petrecute cu treizeci și șase de ani în urmă. Camera aceea, în care obișnuia să joace șotron cu Karin, și unde Peter fusese împușcat printr-o fantă între draperii.

— Și apoi ? întrebă el.

— Nu-mi mai amintesc exact... Își dădu seama după vocea ei că plîngea, dar nu o privi. Nu m-am mai uitat. Am fost tîrîți afară din casă imediat, ca și cum urma să ni se întîmple ceva rău de tot. Cred că am rămas în frig destul de mult. Îmi amintesc doar zgomotul geamurilor sparte la voi acasă. Au venit și mai mulți soldați germani, care intrau și ieșeau din casa voastră. Apoi ne-au dus dincolo de terenurile virane, unde așteptau alte mașini. Am fost transportați la Ortskommandatur, dar am auzit,

în depărtare, exploziile cu care v-au distrus casa...

Karin se sufocă. Anton îl revăzu pe Korteweg traversînd coridorul de la Ortskommandatur, paharul cu lapte cald, tartina cu *Schmalz*... Se simți pustiit ca o încăpere răvășită de spărgători ; cu toate acestea, un val de plăcere îl cuprinse aducîndu-și aminte de acea tartină. Dar acesta se stinse numaidecît, cînd se gîndi la Schulz răsturnat pe spate, lîngă scara camionului. Anton strînse cu putere pleoapele, apoi le deschise larg.

— Ai fost interogată ? întrebă el.

— Am fost, dar separat.

— Le-ai spus adevărul ?

— Da.

— Ce-au spus cînd au aflat că Peter n-avea nici un amestec ?

— Au ridicat din umeri, pur și simplu. Avuseseră și ei această bănuială, din cauza pistolului, care era al lui Ploeg. Între timp însă prinseseră pe altcineva. O fată — dacă-mi mai amintesc bine.

— Da, făcu Anton. Și mie mi s-a spus același lucru. Făcu patru pași, apoi adăugă : Era de vîrsta ta. Acum mai trebuia să afle ce mai rămăsese de aflat, apoi să-ngroape totul pentru totdeauna, să rostogolească o piatră peste aceste

amintiri și să nu se mai gîndească niciodată la ele.

— Este ceva ce nu pot înțelege, spuse Anton. L-au văzut pe Peter amenințîndu-vă cu pistolul acela, nu-i așa ? Te-au întrebat de ce ?

— Desigur.

— Și ce le-ai spus ?

— Adevărul.

Se întrebă dacă s-o creadă sau nu. Pe de altă parte, probabil încă nu știa că părinții lui nu mai puteau vorbi. De fapt, el însuși le-ar fi putut da aceste amănunte, dar nimeni nu-l întrebase.

— Deci ai recunoscut că Ploeg a zăcut mai întîi la ușa voastră ?

— Da.

— Și că l-ați tîrît în fața la noi ? Karin dădu afirmativ din cap. Credea poate că o forța să retrăiască momentele acelea, dar nu era adevărat. Un răstimp rămaseră tăcuți. Își continuară drumul în mijlocul demonstrației, complet absenți, unul lîngă celălalt.

— Nu ți-a fost teamă că vor da foc și casei voastre ?

— Doream s-o facă, rosti Karin, ca și cum așteptase această întrebare. Nu-ți imaginezi ce simțeam eu, după cele întîmplate ? Dacă ar fi făcut-o, aș fi avut altă viață. În acea clipă, nu

aveam decît o singură dorință — să fi fost împușcată de nemți sau de Peter.

Anton își dădu seama că era sinceră. Fu tentat s-o atingă, dar n-o făcu.

— Ce-au spus după ce le-ai mărturisit ? Ortskkommandantul se afla acolo ?

— De unde să știu ? Am fost interogată de un neamț în civil. Mai întîi...

— Avea o cicatrice pe față ?

— O cicatrice ? Nu mi s-a părut. Dar, de ce ?

— Spune mai departe.

— Mai întîi a mîrîit doar : „Și ce mă privește pe mine ? De ce să-mi pese cine a făcut-o ?" — fără să mă privească. Apoi și-a pus stiloul pe masă, și-a încrucișat brațele, m-a privit cîtva timp, și mi-a spus cu admirație : „Felicitări".

Anton fu tentat s-o felicite pentru că își atrăsese un astfel de compliment, dar se stăpîni.

— I-ai povestit tatălui tău toate astea ?

Karin continuă cu o voce depărtată :

— Niciodată n-a știut ce-am declarat, niciodată nu mi-a mărturisit ce-a declarat el. Nu ne-am văzut pînă a doua zi dimineața, cînd ni s-a dat voie să ne întoarcem acasă. Și atunci, înainte de a putea rosti un cuvînt, mi-a spus : „Karin, de azi înainte să n-aud un cuvînt despre cele întîmplate !"

— Şi tu ai înţeles că...

— În orice caz, n-a mai discutat niciodată despre incidentul acela, pînă la moarte. Nici măcar cînd am ajuns acasă şi am văzut grămada fumegîndă de cenuşă, şi cînd am aflat de la doamna Beumer... voiam să spun, că tatăl tău... şi mama ta...

Femeia care împingea scaunul pe rotile se făcuse nevăzută, dusă de un şuvoi care se scurgea în altă direcţie. Condusă de o femeie cu un megafon portabil, mulţimea striga alte lozinci, însoţite de urale, dar fără amplificare, vocile se pierdură în vacarmul general. Majoritatea celor prezenţi avansa în tăcere ca şi cum o fiinţă dragă era purtată în coşciug, undeva, în faţă. Trecătorii de pe trotuare urmăreau marşul. Se simţea o diferenţă între manifestanţi şi cei care priveau, o atmosferă glacială, care avea parcă o anumită legătură cu războiul.

— La cîţiva ani după război am trecut pe la familia Beumer, spuse Anton. Doamna Beumer mi-a povestit că v-aţi mutat imediat după Eliberare.

— Am emigrat în Noua Zeelandă.

— Zău ?

— Da, spuse Karin, privindu-l drept în ochi, din cauză că i se făcuse frică de tine.

— De mine ? se miră Anton, rîzînd.

— A pretextat că vrea să ia viaţa de la capăt, eu cred însă că motivul adevărat era teama de a da ochii cu tine. Imediat după Eliberare a pus totul în mişcare pentru a pleca. Sînt convinsă că era terorizat de ideea că, mai devreme sau mai tîrziu, vei veni să te răzbuni... pe el sau pe mine.

— Nemaipomenit ! exclamă Anton. Aşa ceva nici măcar nu mi-a trecut prin cap.

— Dar lui i-a trecut. La cîteva zile după Eliberare, unchiul tău a sunat la noi, dar tata i-a trîntit uşa în nas cînd a văzut cine este. Din clipa aceea, parcă era posedat. La cîteva săptămîni ne-am mutat la o mătuşă de-a mea, în Rotterdam. Deoarece avea tot felul de relaţii acolo, în port, încă de dinainte de război, am izbutit să plecăm cu o navă comercială în cursul aceluiaşi an. Cred că noi am fost primii imigranţi olandezi în Noua Zeelandă. Cu o expresie îngheţată, ciudată, adăugă : Iar acolo, în anul 1948, şi-a pus capăt zilelor.

Deşi la început Anton fu îngrozit, s-a simţit imediat cuprins de un sentiment de uşurare, ca şi cum fusese efectiv răzbunat. Deci, acum treizeci şi trei de ani, moartea lui Peter fusese deja răzbunată. Ce-ar fi spus oare Takes, dacă ar fi ştiut asta ? La numai trei ani după ce tră-

sese în Ploeg, actul său provocase o nouă victimă.

— De ce ? întrebă Anton.

— Ce-ai spus ?

— Am întrebat de ce s-a sinucis. La urma urmelor a mutat cadavrul din instinct de conservare. Și poate că a făcut-o mai ales pentru tine. A ajutat și el un pic hazardul.

Undeva, în fața lor, se formase probabil o aglomerare, deoarece coloana se oprise. Karin făcu semn că „nu".

— Nu ești de acord ?

— Nu, nici o clipă nu ne-a trecut prin minte că vor lichida locatorii. Așa ceva încă nu se mai întîmplase. Doar amenințarea cu pistolul, cînd Peter a dat năvală în casa noastră, ne-a făcut să ne temem de moarte.

— Atunci, tot nu înțeleg. A vrut doar ca incendiul să se abată asupra casei noastre, și nu a lui. În regulă, așa ceva nu-i deloc frumos, dar se poate înțelege. Dar nu avea de unde ști că lucrurile vor lua o turnură atît de gravă. Pot înțelege că se simțea cu conștiința încărcată... dar de-aici pînă la sinucidere ?

Văzu cum Karin înghite cu greu.

— Tonny, începu ea, mai este ceva, trebuie să-ți spun... Se opri, apoi fu nevoită să pornească din nou. Cînd am auzit împușcăturile

acelea, cînd l-a văzut pe Ploeg întins în fața casei noastre, știi ce-a spus ? „Dumnezeule ! Șopîrlele mele !"

Cu ochii larg-deschiși, înmărmurit, Anton privi în gol, peste capul ei. Șopîrlele... Era posibil ? Se putea oare pune totul pe seama lor ? Puteau oare fi considerate ultimii culpabili ?

— Vrei să spui că fără șopîrlele acelea, nu s-ar fi întîmplat nimic ?

Pierdută în gînduri, Karin culese un fir de păr de pe umărul lui și-l lăsă să cadă pe caldarîm, frecîndu-și degetul gros de arătător.

— N-am înțeles niciodată ce însemnau animalele acelea pentru el. Ceva legat de eternitate și nemurire, un secret cunoscut numai de el. Nu știu cum să spun, era ca un copil. Numai copiii au mereu cîte un secret al lor. Le putea privi cu orele, stînd nemișcat ca și ele. Îmi vine să cred că avea o anumită legătură cu moartea mamei, dar nu mă întreba în ce fel. Ar fi trebuit să vezi cît s-a chinuit să le țină în viață, în iarna aceea de foamete. Era singurul lucru care-l mai preocupa. Se prea poate să fi fost mult mai legat de animalele acelea decît de mine. Ele deveniseră ultima lui legătură cu viața.

Șuvoiul uman se oprise din nou. Artera de circulație devenise din ce în ce mai congestionată, din cauza manifestanților care o luaseră pe străzile lăturalnice, iar acum încercau să se alipească la coloana principală. În clipa aceea se aflau înapoia unei banderole largi, care nu era ținută întinsă, tăindu-le astfel vederea.

— Dar după acele întîmplări, continuă Karin, după moartea lui Peter și a părinților tăi, am impresia că în ochii lui deveniseră din nou niște animale obișnuite. Imediat ce ne-am întors de la Ortskommandatur, le-a distrus călcîndu-le în picioare. L-am auzit acolo, sus în pod, tropăind ca un dement. După care a încuiat ușa, și mi-a interzis să intru în încăperea aceea. Abia după mai multe săptămîni a îndepărtat mizeria de acolo și a îngropat rămășițele în grădină. Karin avu un gest de nesiguranță. Poate că asta l-a împiedicat să-și ducă existența mai departe. Obsesia că trei ființe omenești și-au pierdut viața din cauza dragostei lui pentru cîteva reptile ; gîndul că s-ar putea să-l ucizi dacă vei avea ocazia.

— Dar cum aș fi putut face așa ceva ? Habar n-aveam despre toate astea.

— Dar eu știam. Iar el știa că eu știam. Iată motivul pentru care trebuia neapărat să mă tîrască după el, la capătul pămîntului, deși eu

nici nu voiam să aud de așa ceva. Dar la urma urmelor nici nu era nevoie să vii tu să-l ucizi. Era obsedat de tine. *Te* purta cu el.

Anton simți că-l apucă greața. Întreaga poveste era mai oribilă decît realitatea. Observă chipul lui Karin, marcat încă de lacrimi. Trebuia neapărat să se debaraseze de ea, să n-o mai vadă niciodată. Karin mai vorbea încă, însă parcă nu pentru el. „Era un om atît de cumplit de nefericit. Cînd nu se ocupa de șopîrlele lui, se uita pe hărți. Ruta către Murmansk, convoaiele de nave americane... Era mult prea bătrîn pentru a încerca să fugă în Anglia, așa că...".

— Karin, o întrerupse Anton. Karin tăcu și-l privi. Erați în casă. Ați auzit împușcăturile acelea. Apoi, cînd ați văzut cadavrul lui Ploeg, ați ieșit în stradă să-l mutați. Corect ?

— Da. Tata m-a forțat s-o fac. S-a hotărît într-o secundă.

— Ascultă. La un moment dat fiecare dintre voi îl ținea de la un capăt : tatăl tău, de umeri — iar tu de picioare.

— Ne-ai văzut ?

— Nu de asta e vorba acum. Mai vreau să știu un lucru. De ce l-ați adus în fața casei noastre, și nu în partea cealaltă, la familia Aarts ?

— Asta voiam eu, asta voiam eu! strigă Karin cuprinsă de o bruscă tulburare, înșfăcînd brațul lui Anton. Pentru mine era foare limpede că nu trebuia să-l lăsăm la ușa voastră, ci la ușa lor; în fața casei lor, unde nu se aflau decît două persoane, pe care de-abia dacă le știam din vedere. Dar tata mi-a zis, atunci: „Nu, nu acolo. La ei se ascund niște evrei".

— Dumnezeule! exclamă Anton, plesnindu-se peste frunte.

— Da... Nici eu nu știam, dar se pare că tata era la curent. Doi tineri căsătoriți, cu un copilaș, se ascundeau acolo încă din '43! În ziua Eliberării, i-am văzut pentru prima dată. Dacă Ploeg ar fi fost găsit acolo, ființele acelea ar fi fost ucise! Probabil ne-au văzut și ei, dar n-aveau de unde ști ce se-ntîmpla în realitate. Familia Aarts. Două ființe pe care nimeni nu le putea suferi din cauza izolării lor. Salvaseră viața celor trei evrei; iar cei trei evrei, prin prezența lor, le salvaseră viața. În ciuda celor întîmplate, Korteweg fusese un om bun! Iată de ce cadavrul lui Ploeg sfîrșise prin a ajunge în partea cealaltă, la ușa lor, așa că... Anton simți că nu mai poate asculta nimic.

— Karin, rămîi cu bine, spuse el. Te rog, scuză-mă. Eu... Îți urez noroc.

Fără a mai aștepta un răspuns, părăsind-o în acel loc, făcu stînga-mprejur și își croi drum prin mulțime, luînd-o cînd la dreapta, cînd la stînga, cu intenția vădită de a o face pe Karin să-i piardă urma.

4

ÎI TREBUI UN OARECARE RĂSTIMP pentru a-și veni în fire, dar nu prea mult. Se afla într-o parte a cortegiului care încă nu se oprise, sau care pornise din nou la drum, și se lăsă dus de șuvoi. Avea senzația că este ajutat de aceste sute de mii de oameni, de aceste nesfîrșite fluvii de vieți omenești care traversau podurile și canalele dinaintea lui, în urma lui sporind neîncetat cu alte și alte grupuri apărute din străzile adiacente. Deodată simți că cineva îl prinde ușor de mînă. Era Peter, care îl privea zîmbind. Îi zîmbi și el, dar ochii îl usturau. Se aplecă și, fără un cuvînt, îl sărută pe creștetul fierbinte al capului. Copilul începu să sporovăiască, dar vorbele lui abia îi ajungeau la urechi.

Era posibil să fii în același timp vinovat și nevinovat? Era vinovăția inocență, iar inocența vinovăție? Trei evrei... Șase milioane de evrei fuseseră lichidate, de douăsprezece ori mai mult

decît numărul celor care participau la marșul păcii. Aflați în pericol însă, aceste trei ființe se salvaseră în mod inconștient, cruțînd astfel și viețile altor două, iar în locul lor, părinții săi, Peter, fuseseră sacrificați — și absolut totul din cauza unor șopîrle...

„Peter", rosti el, dar cînd băiatul își ridică privirile zîmbitoare către el, Anton dădu din cap, rîzînd ; iar Peter îi răspunse rîzînd și el. În paralel, rosti în gînd : *ravagiu,* dar desigur, *ravagiu.* Aceasta trebuia să fie definiția *vagă* a zeului *Ra* — dacă se înlocuia terminația.

Și în timp ce se apropiau de Westerkerk, în drum către Dam, din senin, răsună la distanță, în urma lor, un strigăt fioros izbucnit din mulțimea, care se apropia. Înspăimîntați, oamenii se răsuciră. Ce se întîmpla ? Numai de n-ar avea loc vreun incident tocmai acum ! Fără îndoială era un strigăt de groază, care nu înceta, ci se apropia statornic. Și cînd îi ajunsese nu se întîmplă nimic altceva, decît doar că fiecare începu să urle, un urlet nearticulat — chiar și Peter și Anton. O clipă mai apoi, urletul îi depășise. În apropiere de curba străzii Raadhuisstraat, se stinse. Peter încercă, fără succes, să-l reînvie. Dar la cîteva minute mai tîrziu, strigătul se născu iarăși în urma lor, îi ajunse, îi depăși, stingîndu-se încă o dată. Anton înțelese

că strigătul acela cutreiera astfel întregul oraș ; primii demonstranți ajungînd deja din nou în piața Muzeului, ultimii încă nepărăsindu-l complet. Se propaga în circuit, fiecare strigînd și rîzînd în același timp ; și totuși era un strigăt de spaimă, strigătul primordial al omenirii.

Dar ce importanță are ? Pînă la urmă totul este dat uitării. Strigătele se sting, valurile se liniștesc, străzile, devin pustii, tăcerea se așterne din nou peste tot și toate. Un bărbat înalt, zvelt, mărșăluiește mînă în mînă cu fiul său. El a „supraviețuit războiului", poate ultimul care va avea loc în memoria omenirii. Participase împotriva voinței sale la această demonstrație ; în ochii lui licărește o sclipire ironică ; parcă l-ar amuza nostimada situație. Și așa, cu capul înclinat într-o parte — ascultînd parcă un zvon venit de departe — se abandonează torentului care-l poartă prin tot orașul, înapoi, în locul de unde a pornit prima dată. Cu un gest scurt își aruncă părul încărunțit pe spate, tîrîndu-și un pic picioarele care, parcă, la fiecare pas stîrnesc nori de cenușă, deși nu se vede nicăieri cenușă.

Amsterdam, ianuarie—iunie 1982

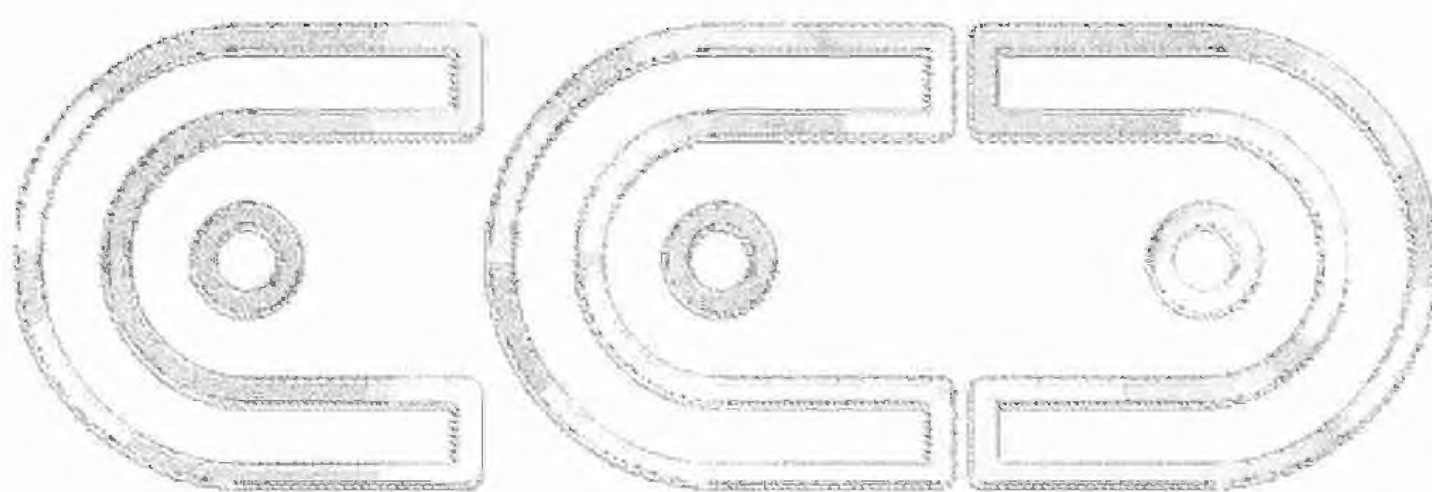
CUPRINS

Lector : MIRCEA BUCURESCU
Tehnoredactor : ELENA DINULESCU
Bun de tipar : 26.IX.1988
Coli de tipar : 8
Tiparul executat sub cd. 5162/988 la
ÎNTREPRINDEREA POLIGRAFICĂ
BACĂU
Str. Mioriței nr. 27
REPUBLICA SOCIALISTĂ ROMÂNIA

A6

Scanare și prelucrare digitală

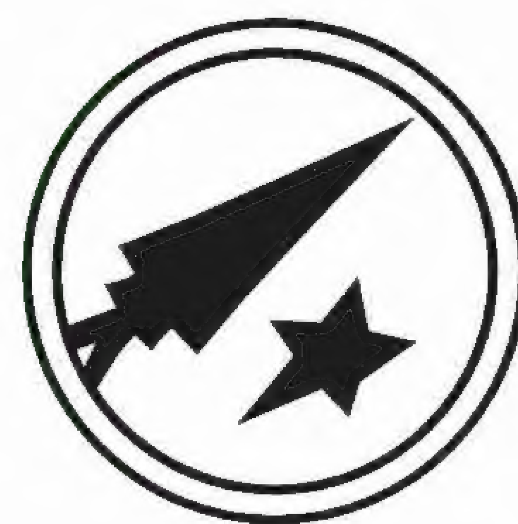
de

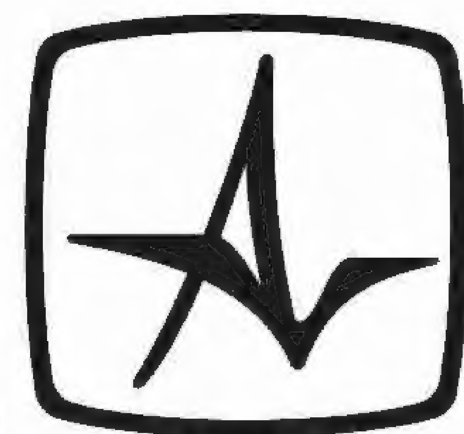
Anonim

și

CAT Graur

Antwerpen

2024

